# دتدريس اصول او ميتود

# Teaching Techniques and Methods

ميتود يوه يوناني اصطلاح ده چې له Meta او Hodes دوه کلمو څخه اخستل شويده ميتا د دننه، په منځ کې او د دوام مانا ګاني لري او د هودس مانا "لاره" ده. په عنعنوي توګه ميتود هغه جوته شوې، ډاډمنه او لنډه لاره ده چې خلک پرې تللي وي او کولای شي ژر تر ژره ځان ورباندې هدف ته ورسوي.

هر انسان د يو کار د سرته رسولو لپاره ځانګړې هدفونه لري او هغوی ته درسيدلو لپاره ډول ډول لارو او چارو څخه کار اخلي. دا لارې چارې چې د يو هدف د ترلاسه کولو لپاره کارول کيږي،ميتود نوميږي.دتدريس ميتودونه هم همداسې منطقي او منظمې لارې چارې دي چې ښوونکي دهغې په کارولو سره خپل درسي بهير په ټولګي کې پرمخ بيايي چې دی او زدهکوونکي يې به ډاډمنه، اغيزمنه او آسانه توګه درسي هدفونه ترلاسه کړي. ځيني علمأ د تدريس ميتود په هکله داسې ليکي:

ميتود د يوناني Methodus کلمې څخه اخستل شوې چې معنايې اصول، روش او ديوې مسٔلي دحل کولو لارې چارې دي، يا داچې د ښوونيزو کارونو داجرا کولو له پاره يو سيستماتيک او ثابت دستور او يا ددرس دهر ډول عملياتو رهنمايي کولو ته ميتود وايي. په دی ډول ښه ميتود هغه ميتود دی چې دزده کړې هدفونوته ژر او آسانه رسيدل تضمين کړي. او ځينې اثارو کې د تدريس اصول په هکله داسې ليکي:

دتدريس اصول ددوو کلمو اصول او تدريس څخه ترکيب شوی دی، لازمه ده چې دهريو په هکله معلومات وړاندې کړو.

اصول داصل د کلمې جمع ده چې دريښې، بنسټ، اساس، قاعدهاو قانون به معني دي، خو به اصطلاح کې ديو لړ قواعدو، مقرراتو او قوانينو څخه عبارت دي

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دلوړو مقاماتو له خوا د ټولنیزو امورو او مسایلو د تطبیق له پاره وضع کیږي.
تدریس په لغت کې درس ورکولوته وایي او په اصطلاح کې تدریس دزده کونکو د پیژندنې او په فردي او اجتماعي توګه د هغوی له لاربنوونې څخه عبارت دي. له دې تعریف څخه داسې نتیجه اخلو چې ښوونکی خپله زده کړه، تجربه او پوهه په منظمه توګه زده کوونکو ته انتقالوي چې د ټولني دغوښتنی سره سم یو سالم او فعال فرد ټولنې ته وړاندې کړي ترڅو په ټولنه کې د خدمت مصدر وګرځي.

**دتدریس اساسی هدفونه:**

- دښوونې او روزنې ټاکل شویو هدفونو ته رسیدل.
- دمطلوبوهدفونو د لاس ته راوړلو په خاطرد ټاکل شوي تعلیمي نصاب او پروګرام ترتیب او تنظیم.
- دزده کوونکو د سویې او استعداد په پام کی نیولو سره یو تعلیمي نصاب تطبیقول.
- دعملي او تطبیقي زده کوې له باره ګټور او اغیزمن شرایط برابرول.
- دفردی او ټولنیزو مسؤلیتونو پیژندل.
- دټاکل شویو هدفونو له مخې دزده کوونکو ارزول.
- دپورتنیو معلوماتونو په لرلو سره د تدریس اصول داسې تعریفوو:

**تعریف**: دتدریس اصول د یولړ هغو منظمو، ښوونیزو او روزنیزو فعالیتونو څخه عبارت دي، چې زده کوونکي او ښوونکي دواړه دتدریس هدف ته رسوي. په بل عبارت دتدریس اصول د ښوونکو اوزده کوونکو هغه متقابل عملونه دي چې په ټولګي کې دښوونیزو او روزنیزو فعالیتونو د سرته رسولو له پاره کارول کیږي دمثال په توګه:

ښوونکي یوه موضوع بیانوي          زده کوونکي یې اوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

| | |
|---|---|
| ښوونکي سوال کوي | زده کوونکي ځواب ورکوي |
| ښوونکي هدايت او دنده ورکوي | زده کوونکي يي تطبيقوي. |
| زده کوونکي پوښتنه کوي | ښوونکي يي رهنمايي کوي. |

برسيره پردې د ښوونې او روزنې پوهانو د تدريس اصولو ته لاندي تعريفونه هم ورکړيدي.

- دتدريس اصول يولړ منظمې او معمولې لارې دی چې ښوونکی ورڅخه د تدريس په عمليه کې کار اخلي.
- دتدريس اصول يوه عملي طريقه ده چې هدف ته درسيدلو له پاره ټاکل کيږي.
- دښوونې او روزنې بنيادي لار ښوونو ته د تدريس اصول وايي.
- دزده کړې له پاره دزده کوونکو اماده کول دتدريس اصول دي.
- دتدريس طريقه بايد داسې وي چې زده کوونکي به آسانۍ موضوع درک او په معني او مفهوم يې پوه شي.

دتدريس په اصول مو يوڅه ځان پوه کړ غواړو چې ددرسي پروګرام سره دزده کړې د ميتود او اصول اړيکې ترکتنی لاندې ونيسو:

دتدريس يا زده کړې هدف دداسي لارو او وسايلو برابرول دي چې دهغی به واسطه زده کوونکي وکولای شي مطلوب معلومات ترلاسه کړي. دزده کوې به چارو کې دهر ښوونکي برياليتوب په ځينو عواملو پوري تړلی دي چې په ښوونکې پورې اړوند عوامل دادي.

- دښوونې اوروزنې په اصولو، تخنيکونو او اساساتو پوهيدل.
- په خپله خاصه او اختصاصي رشته کې بشپړه معلومات درلودل.
- په دې پوهيدل چې زده کوونکی ولی، دڅه دپاره او په څه ډول زده کړه کوي او يايې نه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په واقعت کې دا درې واړه خواوې يو دبل بشپړونکي اجزاوې دي. په کومه اندازه چې د زده کونکو توجه ښې په همغه اندازه ښايي چې ښوونکي دښوونې او روزنې د اصولو او اساساتو څخه ښه خبر وي.

اوس هغه وخت تيرشوی دی چې يو چا يه دښوونځي درسونو څخه يوازې يو څو قاعدې او محدود معلومات حافظي ته سپارل او معينه دوره به يي پای ته ورسوله او په پای کې به دښوونځي څخه فارغ شو.

څرنگه چې په ننۍ نړۍ کې دعلم پرمختگونه او په فنونو او اصولو کې چټک تغيراتو دخلکو په ژوند اثر اچولی، دانسان دژوندانه په هکله يې خاصې او ټولنيزې نوې اړتياوې رامنځ ته کړي دي چې ددې اړتياوو دلرې کولولپاره زيات علم، پوهې، بصيرت او مهارت ته اړتياده.

دهرښوونکي ډيره مهمه دنده دښوونيز او روزنيز هدفونو تشخيصول دي. تردي، ټولنيز او بشري اړتياوته پاملرنه هم دښوونې او روزنې اساسي هدف ټاکي. په دی ترتيب دښوونيزو او روزنيزو هدفونو دتشخيص سره سم دزده کوونکو دهلو ځلو، علتونو او مفهوم مندلو او دښوونکو هلې ځلې نتيجې ته ونه رسيږي يو علت به يي داوي چې خپله هدف تشخيص شوی نه دی.

ددي لپاره چې ښوونکی په خپل ټولگي او زده کوونکو پوره تسلط ولري او دزده کوونکو هڅې او کوښښونه ددرس په وخت کې په سمه لاره برابر کړي، برسيره پردې چې په خپله رشته کې پوره معلومات ولري بايد دښوونې او روزنې په اساساتو، او د پوهني په اساساتو او دتدريس په عمومي او اجتماعي اصولوو پوهيږي. ددي معلوماتو په لرلو سره ښوونکی کولای شي ددرس ورکولو ديو مناسب ميتود په خوښولو کې دخپل درک او استقلال څخه کار واخلي، خودا استقلال او درک په دي معني ندی چې هر ښوونکي به بې له کوم قيد او شرط څخه چې وغواړي، وکړي بلکه دښوونې او روزنې دهدف د پرمخ بيولو په وخت کې په هرومرو د مقرراتو او تعهداتو رعايت کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

### ښوونه او روزنه:

دښوونې او روزنې معني د هغې دهرې برخې څخه کيږي. ښوونه زده کولو، يادلو او ښودلو ته وايي او روزنه دساتلو، لويولو، پاللو او څارنو په معني راغلې ده چې په مجموعه کې ددواړو لفظونو اصطلاحي معني داسې راغلې ده چې ښوونه او روزنه دهڅو او کوښښونو هغه مجموعه ده چې دهغي په مرسته د ماشوم وده او تکامل دمهمو اهدافو پرخوا سم او برابريږي په بل عبارت:

دښووني او روزنې کلمه Education له لاتينې کلمې څخه اخستل شويده يعنی Education Educare يا Educere. د Education ياEducare معنا روزل، منځته راوړل او پالل دي. په داسی حال کې چې د Educere معنا لارښودنه کول دي. دلومړنۍ معنا څخه مطلب دادی چې ښوونه او روزنه يو باندينی شی دي چې له بهر څخه تحميل کيږي يا له بهر څخه راوړل کيږي،ددوهمي معنا څخه مطلب داخلي وده (رشد) ده. دجان ديوې په نظر ښوونه او روزنه دژوند هغه بهيردی چې دتجربو له پرله پسې جوړښت څخه لاس ته راځی. دده په نظر ښودنه او روزنه په فرد کې دټولو هغو استعدادونو وده ده چې دهغي په مرسته وکولای شی خپل چاپيريال کنترول او خپل مسٔوليتونه تر سره کړي. ددې څخه مطلب دادی چې ځينی يې طبيعي استعدادونه لري، دغو استعدادونو ته دټولنې دغوښتنې سره سم بايد وده ورکړشي. ښوونه او روزنه ساکنه پديده نده بلکه دا يوه پرله پسې او دژوند تر پايه پورې دوام لري ژوند ته دراتللو سره سم پيل کيږي. انسان دبيلا بيلو تجربو تراغيزې لاندی راځي يو ډول يا بل ډول سلوک زده کوي.

### دښوونې او روزنې هدفونه:

ښوونه او روزنه يو داسې تغير او تحول دي چې په زده کوونکو کې دښوونکی د لارښوونې او دزده کوونکي دهلوځلو په وجه دده په جسمي، ذهني او اخلاقي وده او ټولنيزو کړووړوکې راځي. داتغير او پرمختګ دده دځانګړې، ټولنيزو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرمختګونو سبب کیږي او زده کوونکي ته قدرت ورکوي چې خپلې فردي او ټولنیزې اړتیاوې لرې کوي.

دښوونې او روزنې له دندو څخه یوه هم داده چې زده کوونکو ته ټولنیز او فرهنګی ارزښتونه وروپیژني، هغه تنظیم او پیاوړي کړي او په پای کې دهغوی انتقال راتلونکي نسل ته ورپه ګوته کوي.

ددي معلوماتو په درلودلو سره دښوونې او روزنې اهداف دادي:

- دیو سالم فرد روزل.
- دټولنې دیو مطلوب او ښایسته غړي روزل.
- دیو داسې غړی روزل چې دپانګې په مناسب استعمال وپوهیږي یعنی فرد ته اقتصادي پوهه ورکړي چې اقتصاد ته څنګه پراختیا ورکړي او وکولای شي، تولیدی فعالیتونه په ښه توګه اجرا کړي.
- دبشرپالنې دروحیې سره سم دفرد روزل یعني دنړیوال او بشرغوښتنې داهدافو سره سم په سوله کې ژوند وکړي او دبشر دښیګڼو له پاره کار وکړي.
- دښوونې او روزنې معنوی هدف دادي چې په سري کې د دندې پیژندنې احساس پیدا او تقویه شي، ټولنیز او فردي مسؤلیتونه قبول کړي، دتعصب څخه ځان وساتي، دنورو حقوقوته احترام وکړي او قانون ته غاړه کیږدي.

**دهیواد اصیل فرهنګ ته پام ساتل:**

ښوونه او روزنه باید داسې فرد وروزي چې د خپل هیواد ملی فرهنګ او لرغونو ارزښتونو ته پام وکړي او دهغې په ساتنه کې کوښښ وکړي.

- دښوونې او روزنې بل هدف دادی چې یو جوړونکی، مبتکر او سازمان ورکوونکی انسان ټولنې ته وړاندې کوي او په هغه کې دهمکارۍ، متقابلې همدردۍ او مشترک ژوند روحیه پیدا کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمخه مود تدریس اصول تعریف کړل او دکوم وخت چې بشر دښودلو او تعلیم مسایل پیل کړل نو دمیتود اصول څخه یې کار اخستی دی یعنی پخواهم دتدریس له پاره قوانین وضع شوي او موجود وؤ دضرورت په وخت کې یې ورڅخه کار واخست. اوس دښوونې او روزنې دځینو پوهانو هغه نظریات په لنډ ډول وړاندې کوو چې دښه تدریس په غرض یې په خپل وخت کی مطرح کړیدي.

## 1. زردشت (600_1000 ق م):

**اریانا او ددوي میتود:**

اریانا ویجه داریایانو اصلي ټاټوبی دی دوې دمیلاد څخه پخوا د پنځه زره کلونو په شاوخوا کې داریانا ویجه څخه باختر ته مهاجرت وکړ او هلته یې ژوند پیل کړ بیا دنفوسو دزیاتوالي له مخی دهندوکش شمال او جنوب ته وخوځیدل. بلخ داریایانو دهندو اروپایي څانگې دلرغوني مدنیت دمرکز په حیث پیژندل شوی دی. او لیستایي مدینتونو له همدې خاورې څخه سر راپورته کړیدي چې داریایانو دمهاجرتونو سره یوځاي په هند او فارس کې منتشر شویدي.

په اریایانو کې نر او ښځه، هلک او انجلۍ یوبرابر وؤ. پلرونو به زامن او میندو به خپلي لوڼې روزلې چې دایوه مذهبي وجیبه وه. اریایان ډیر جنگیالي وؤ ځکه به دجگړې په وخت کې ټولو قبیلو گډون کوؤ البته دماشوم توب په دوره کې به داروحیه دوې ته ورکول کیدله.

دمیلاد څخه شپږپیړۍ پخوا دویست اسپه یا کستاسپه (دباختر بادشاه) په وخت کې په لرغونی بلخ کې یوداسې سړی پیداشو چې په حکمت کې ډیر معروف وؤ دا شخص زردشت نومیده. بلخي حکیم لومړی دخلکو ژوند ته متوجه شو، هڅه یې وکړه چې دا ژوند داړتیاو سره اړیکې ولري. دزردشت په عقیده په جهان کې دوی قوی دي. یو ډول قوه پاکې اروا گانې او بل ډول پلیتې ارواگانې دي. چې دپاکو ارواگانو په اهورا مزدا ولاړ وؤ. زردشت اهورا مزدا (دپوهې اوعقل خدای)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخپل معبود په حیث پیژنی چې مذهبي نظریات يې داستاد په کتاب کی راټول شویدي. دزردشتي مسلک، خلک نیک کارته هڅوي په کار او اراده کې آزادي، رینښتیا او سم کار کول دزردشتي مسلک مهم اساسات دي. دده اخلاقي پرنسیپ په دې قاعده ولاړوؤ چې یوازې هغه څوک ښه دي څه چې دځان لپاره نه خوښوي دنورو له پاره يې هم نه خوښوي. ددې نظریاتو له مخي انسان درې مهمې دندی لري.

– یوه دنده داده چې سړی خپل دښمن دوست کړي.
– بله دنده داده چې ناپوهه وپوهوي.
– دریمه دنده داده چې دپلیت سړي څخه پاک سړی جوړ کړي.

همدارنگه وایي چې تقوا ډیر لوي فضلیت دی په گفتار او کردار کې سموالی د اوستاد هدایاتو څخه دي.

ددی لپاره چې بریالیتوب موپه برخه شي دزردشت په نظر، انسان باید په ښو صفاتو او فضایلو سنبال شي لکه رینښتیا ویل، عدالت کول، ځان ساتنه، زړورتیا اوحق پیژندنه. او دښوونې او روزنې هدف دادی چې دښوصفاتو سربیره دې ځوانانوته دنیک گفتار، نیک کردار او ښه نیت عادت ورکوي. دزردشت شعار نیک گفتار، نیک پندار او نیک کردار وو.

دتدریس میتود په هکله دهغه څه څخه پوهیدلای شو چې دزردشت دوخت په مدرسو کې تدریس کیدل هماغسې چې په مدرسوکې لیکل او لوستل زده کیږي دزردشتانو په مدرسو کې په رینښتیا ویل، او ښه کار کولو به مشق او زده کیدل. زده کوونکوبه تر 16 او 17 کلنۍ پورې رینښتیاویل، په سمه لار تلل، فرمانبرداري کول، په خوراک او وظیفه کې اعتدال، په زده کړه کې مشق کول اوبیا په ژوند کې ورڅخه کار اخستل دي ورروسته دزده کړې دوهم پړاو پیل کیده چې هغه دآس سپرلي، غشي ویشتل، نیزه وهل ښکار کول او په عملي توگه زده کړه کول وه، دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواړه نړدې لس کاله وؤ. دوې به ویل چې اوریدل هیرول، لیدل یادول او کول زده کول دي.

برسیره پردې چې دماشومانو ښوونه او روزنه دمور او پلار او دکورنۍ دغړو دنده وه چې عموماً به اتشکدو(اورپرستۍ) او درباري ښوونځیو کې ترسره کیده. ماشومان به یې په ښوونځیو کې شاملول کله چې به هلک 7 کلن شو نو هغه به یې هرومرو په ښوونځي کې داخلولو. دزده کړې لومړۍ دوره 8 کاله وه. په دې دوره کې په تاریخي قیصي دافسانو سره ګډولې، دفرشتو کارونه، دنیکه ګانو میړانې به دقیصو په ډول زده کوونکو ته ویلې ترڅو په هغوی کې دمیړانې حس پیدا او عبرت ورڅخه واخلي دمالدارۍ او کرنې علم په عملي توګه زده کوونکو ته ورښودل کیده.

## 2. بلخي ابن سینا:

ابن سینا زموږ دهیواد یولوي نابغه، ستر فیلسوف، مشهور طبیب او پیداګوګ دي چې په 370 هـ ش کال کې زیږیدلی او په 428 هـ کې وفات شویدي. دا لومړنۍ سړی دي چې داسلام دراتللو څخه وروسته دښوونې او روزنې په باب یې نظریات وړاندې کړیدي. دا لومړنی پیداګوګ دي چې دښوونې او روزنې دهدف، دښوونې او روزنې او زده کړې میتود، دښوونې او روزنې دتشکیلاتو او سازمان ورکولو، تعلیمي نصاب او درسی مواد په باب یې مهم نظریات وړاندې کړیدي.

دښوونې او روزنې دهدف په هکله دی وایي چې دښوونې او روزنې هدف پنځه شیان دي:

ایمان، نیک اخلاق، روغتیا،سواد، هنراو پیشه.

دتدریس د میتود په هکله وایي چې ماشوم له بدو کارو څخه لرې او ښو دوستانو سره یوځاي کړي، کله یې تشویق او کله یې تهدید کړي. که چیري ویرول

(c) ketabton.com: The Digital Library

نتیجه ورنکړي نو باید دتنبیه څخه کار واخستل شي. دماشوم سره دښوونې په وخت کې په معتدل ډول رفتار وشي. داسی وضع اختیار نشي چې ماشوم وویریږي. دپوښتني کولو او توضیحاتو ورکولو جرأت ونلري او نه دومره ملایمت وروښودل شي چې ماشوم زړور شي او زموږ خبروته پام ونکړي او یا ارزښت ورنکړي. ښوونکي باید ماشوم وپیژني دهغه طبع وسنجوي او فکر دې وازمایې ترڅووکولای شي په خپل وخت او ځاي کې هغه هنر او مسلک ته وهڅوي چې دده داستعداد ذکاوت سره مناسب وي او په راتلونکي کې ددغه هنر او مسلک څخه ګټه واخلي دې وايي هغه څه چې یو ماشوم يې په ښوونځي کې باید زده کړي، قران کریم، شرعیات، ژبه او هغه اشعار چې داخلاقو او شریعت د ادابو متضمن وي، ورزش، هنر او مسلک، په دغه وخت کې ماشومانود ورزش ډولونه داوؤ: قدم وهل، توپ بازي، درسي لوبې، تیښته، غيږې نیول، دآس سپرلی، تورې وهل او نور.

### 3. افلاطون:

یونانیان هغه څوک وؤ چې دماشومانو او ځوانانو روزنې ته يې زیاته توجه کړی وه نو ځکه دمدرسو په جوړولو کې دنورو په پرتله وړاندې دي. دوی په دې مدرسو کې دتدریس له پاره دخاصو میتودونو څخه کار اخیست. دوې به لومړي الفبا، وروسته هیجا او کلمې ورزده کولې بیا به يې په لیکلو او لوستلو پیل کاوه. دښوونځي ښوونکي به يې ګراماتست (Gramatist) بلل. ددوی دتدریس میتود ډیر وچ وؤ چې غالباً به د متروکې، لښتې او نورووسایلو سره یوځاي وؤ. ښوونکو به لومړي په لوړ آواز دتورو نومونه ویل او زده کوونکو به تکرارول. دمدرسي دکار وسایل او لوازم ډیر لږ وؤ کتابونه نه پیداکیدل نو زده کوونکو به دیونان دشاعرانو داوږدو شعرونو ټوټې یادولې. افلاطون 428 کاله پخوا په اتن کې زیږیدلي وؤ ده په خپل شخصي یو باغ کې دیوي اکادمي بنسټ کیښود چې د Academus په نامه يې یادوله. ده دروزنې، حکومت دارۍ او ښاري تمدن په باب 27 کتابونه او رسالې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکلې دي. دی لومړي فيلسوف دي چې ټولې هلې ځلې يې دښوونې او روزنې له پاره وقف کړيدي. ژان ژاک روسو وايي چې دافلاطون دجهوريت کتاب ډير ستر فرهنګي کتاب دي چې تر اوسه پورې دښوونې او ېوزنې په باب ليکل شويدي. دي روزنه داسې تعريفوي:

دشخص روزل بايد داسې وي چې دخپل هوس او ګمان څخه دده وجدان دقضاوت په وخت کې مخ وګرځوي او دهغې پرځای دعلم او پوهې پرګانه ښکلی شي، او هم دپوهي، زړورتيا،ځان ساتني او عدالت څښتن شي.

افلاطون په درس ورکولو کې دسقراط له ميتود څخه چې دافلاطون استاد وؤ کار اخسته. دسقراط ميتود داسی وؤ چې ده به ويل زه د خبرو په وخت کې څه شې چاته نه ورزده کوم بلکه دخپلې مور په شان چې دښځو سره به يې دزيږيدنې په وخت کې مرسته کول، زه هم ورسره مرسته کوم څو ښه فکر وزيږوي. بيا نو ګورم چې که دهغه فکر ښه وي توصيه ورته کوم چې هغه وساتي او که نه؟ بياهغه يو بل پوه استاد ته استوم چې ښه فکر ورته ورکړي.

افلاطون وايي چې دولت دروزنې يو سازمان دي. ښوونه او روزنه هغه اغيزناکه وسيله ده چې زما مدار دهغې په مرستې سره کولای شي ديوې ټولنې دغړوطبيعت په سمه لار برابرکړي. که ښوونه او روزنه د انفرادي اشخاصو په لاس ورشي نو تجارتي شکل غوره کوي. په ښوونه او روزنه کې نر او ښځه دواړه په مساوي ډول برخه اخستلي شي. دی وايي چې ښوونه نه بايد داخلاقو په خلاف وي. دولت بايد لومړي ښوونه سانسور اوبيايې دځوانانو په واک کې ورکړي. هغه هندسې او رياضياتو ته زيات اهميت ورکاوه. ده دخپلي اکادمي د دروازي په سر ليکلي وؤ ((څوک چې په هندسه نه پوهيږي دلته نشي راننوتلای))

(c) ketabton.com: The Digital Library

### 4. امام غزالي (1058-1111 هـ)

دمسلمانانو په ډله کې دښوونې اوروزنې یو بل عالم او پوه امام غزالي دی، نوموړي 78 اثره په مختلفو موضوعاتو کې لیکلي چې د هغه د آثارو څخه یو مضمون هم د سعادت کیمیا ده. دده ځینې اثار چې دښوونې او روزنې په برخه کې دي دښوونې دهدفونو، میتودونو او نصاب په هکله لیکل شوی او ډیرې انقلابي نظر یې پکې وړاندې کړیدي، او په دې یې تاکیدکړیدي چې ښوونه او روزنه څنګه مسلکي او اختصاصي موضوعاتوته انتقال شي حتي نوموړي په هر مضمون کې داختصاص په اړه تشویقونکې نظریات وړاندې کړیدي.

ننی اصلی موضوع هم په دې کې ده چې په تعلیمي نصاب کې دادبیاتو دمضمونونو ترڅنګ نور مسلکي، تخنیکي او کرنیز موضوعات څنګه ور داخل شي. دی دښوونې او روزنې دمسألو په هکله دډیر لوی بصیرت خاوند وؤ. دښوونې او روزنې دستونزو په هکله یې دحل ډیرې لارې وړاندې کړیدي. ده دښوونکو او زده کوونکو داړیکو په هکله داسی مفاهیم وړاندې کړي چې نن ورځ دمعاصرو اروا پوهانو له خوا هم توصیه کیږي او دده نظریات په ښکاره ډول دښوونې او روزنې دپوهانو له خوا نن ورځ تائیدیږي.

امام غزالي دزده کړې مضمونونه په دوه کټه ګوریو سره ویشي:

1. فرض عین Compulsory (جبري)
2. فرض کفایي Optional (اختیاري)

فرض عین هغه علوموته نسبت ورکوي چې زده کړه یې دهر چا لپاره فرض ده لکه په اسلام کې قرآن او خدای باندې ایمان درلودل او ځان پوهول، او فرض کفایي هغه علوموته نسبت ورکوی چې زده کړه یې دیوې علاقه مندۍ له مخې کیږي لکه فقه، تفسیر، حدیث، او تخنیکی مهارتونه. دمثال په توګه اوبدل، خیاطي، ویښتان جوړول، طبابت، کرنه او داسې نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام غزالی دنظري او عملی ښوونې او روزنې دواړه څخه حمایت کوي. دتولد څخه وروسته یوماشوم ته مور او پلاردي. باید دخپلو ماشومانو لپاره دنقطي او عملي سلوک دښه کولو یوښه مرستندوې اوسي.

امام غزالي دپوهې په انتقال کې نر از ښحه دواړه یو شان ګڼلي دپوهې او زده کړې انتقال يې ددواړو دنده بللې ده. البته دواړه مکلف دي چې خپل ماشومان ښوکارونوته وهڅوي او له بدوکارونو څخه وژغوري. په زړه پوري خبره ده چې وروسته دغزالي دنظریاتو په شان Rosseau په خپلو لیکنو کې هم ځیني نظریات وړاندې کړیدي. دامام غزالي نظریات له هغه څه څخه لوړ دي چې نن ورځ په معاصره ښوونه او روزنه کې لیدل کیږي. دی وایي چې تدریس باید په په زړه پوري طریقي سره تر سره شي او دا باید د زده کوونکو، برخه والو په واسطه په زړه پورې شي. داوریدو او لیدو (سمعي او بصري) وسایل داسې وي چې دزده کړې په عملیه کې ډیر موثر او ګټور تمام شي. ښوونکی باید دزده کوونکو دسویې برابر له آسان څخه مشکل ته قدم پورته کړي. دښوونکي دتدریس میتود باید لکچر، دزده کوونکو برخه اخستل، بحث او دټولګي نظم احتوا کړي او کله چې زده کوونکي زده کړه کوي باید دمباحثي مهم ټکي یاداشت کړي.

امام غزالي وایې چې په ټولګي کې نظم او ډسپلین نه باید په زده کوونکو کې ویره رامنځ ته کړي، برعکس د مینې او علاقې فضا رامنځ ته کړي. همدارنګه دښوونکو او زده کوونکو ترمنځ دصمیمیت نږدې اړیکې موجودې وي. ښوونکی باید دزده کوونکو سره د یو مهربانه مشر په توګه چلند وکړي او زده کوونکو ته دښو اخلاقو یوه نمونه دي. دی وایي چې زده کوونکو ته دجزا ورکولو او وهلو څخه ډډه وشي ځکه چې زده کوونکي به له زده کړې څخه زړه تور او بیا ښوونکي ته داحترام په سترګه ونه ګوري. دښوونې او روزنې معاصر علما لکه Pestalozzi، Froeble، Montessori او Dewey په همدې نظریه وؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

## 5. جان اموس کامینوس John Amos Comnius 1592−1672م):

کامینوس 148 اثره په بله راوایت 170 اثره لري. دی هم دښوونې او روزنې دبنسټ ایښودونکو څخه شمیرل کیږي. ده دافلاطون څخه ورسته په پیداګوزي کې یو تحول راوستی دي. دی لومړی ښوونکي وؤ او بیا دیوی فرهنګي موسسي مدیر شو. ده (دنوی دیدکتیک) په نامه یو کتاب ولیکه چې په هغې کې دښوونې او روزنې دمیتود، فرهنګي سازمانونو اود تعلیمي نصاب په هکله خپل نظریات په څرګند ډول ولیکل دښوونې او روزنې په باب دده دنظریاتو څخه یوه لنډه یادونه کوؤ:

دی وایي چې ښوونه او روزنه داسی یو هنر دي چې افراد او اشخاص دژوندانه لپاره چمتو کوی او وایي چې دبشر وروستني هدف ددوامداره خوشحالۍ لاس ته راوستل دي. دده په نظر مذهبي او اخلاقي فضیلت او پوهه دښوونې او روزنې داساسی هدفونو څخه دي چې په زده کړه کې ترلاسه کیږي.

کامینوس وایي چې زده کړه باید دهغه نظم پر اساس تنظیم شي چې په طبعیت کې موجود وي او زده کوونکي ته دمعلوماتو په انتقال کې دمطالبو دپوهولو لپاره ښوونکي باید په لومړۍ مرحله کې ماشوم دشیانو سره په تماس کې کړي او په دوهمه مرحله کې دشیانو دتصویرونو څخه کار واخلي او کوښښ وکړي چې شیان په خپله وروښودل شي تر څو ددوي په خیالاتو کې ځاي ونیسي یعني زده کړه دشیانو دحقیقي مشاهدې سره پیل شي نه دشفاهي تعریفاتو او څرګندونو سره.

همدارنګه کامینوس په دې عقیده وؤ چې دتدریس په وخت کې دساده مطالبو څخه مشکلو مطالبو دنږدې څخه لرې ته، دکُلي څخه خاصو مطالبوته او دمعلوم څخه نامعلوم خواته ولاړ شي. کامینوس باور درلود چې پوهه ددري لارو څخه دانسان لاس ته راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

– دحواسوله لارې، دذهن اوعقلي قوي له لارې اودالهام له لارې. کله چې دا دري طريقي په متوازن ډول سره يوځاي شي نو انسان ډيره لږه خطا او غلطي کوي.

کامينوس زده کوونکي ته دسزا ورکولو په هکله وايي:

سزا يوازي دهغه عواملو او اعمالو په مورد کې ورکړل شي چې داخلاقو پر خلاف وي ترڅو خطا اوګناه دوهم وار تکرار نشي. نه دا چې ددرس دنه يادېدلو په بدله کې. دی په بل ځای کې وايي چې يو شی په دي لحاظ زده نشي چې دی څومره ارزښت لري بلکه په دي لحاظ زده شي چې په ژوند کې څومره ګټه ورڅخه اخستلاي شو.

څرنګه چې کامينوس دښوونې او روزنې دلويو پوهانوڅخه ګڼل کيږي ده دزده کړې دوره په څلورو برخوويشلې ده:

1. تر شپږکلنۍ پورې چې دا دوره د(مورښوونځي) په نامه ياده شويده.
2. له شپږکلني څخه تر 12 کلنۍ پورې چې دا دوره دعامې مدرسې په نامه ياده شويده.
3. له 12کلنۍ څخه تر 18کلنی پورې چې دادمتوسطې مدرسې په نامه ياده شويده.
4. له 18 کلنۍ څخه تر 24 کلنۍ پورې دا داکادمی يا پوهنځي په نامه ياده شويده.

دی په دي نظر وؤ چې يوه داسي بين المللي موسسه دې جوړه شي او په هغې کې دې دنړۍ ټول پوهان ګډون او څيړنې وکړي او کومې نتيجې چې لاس ته راوړي دنړيوالو غوړوته دې ور ورسول شي، او دنړي دمختلفو هيوادونو ښونځي دې سره داسې اړيکي ولري لکه دانسان معده چې دوجود داندامونو سره يې لري. يعني هغسي چې معده بدن دغړو له پاره ژوند او انرژي چمتوکوي، داموسسه هم دنورو موسسو له پاره علم او پوهه اماده کړي. دښوونځيو دپروګرامونو په هکله

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي چې ټول مضمونونه يوله بل سره درسي اړيکې ولري، نه داچې يو له بل څخه جلا وي.

## 6. ژان ژاک روسو J.J. Rousseau (1712−1778م):

ژان ژاک روسو دژينو په ښار کې زيږيدلی دي. ده داميل په نامه يو اثر ليکلي دی چې دښوونې او روزنې په باب يې ډيرې اغيزمنې مفکورې او نظريې ورکړيدي چې په نړۍ کې دسترو تحولاتو او تغيراتو سبب ګرځيدلی دي. دروسو په عقيده په ښوونه او روزنه کې دروزنې هدف دادي چې طبيعي انسان وروزي. ده عقيده درلوده چې انسان په خپل ذات کې پاک او نيک مخلوق دي هيڅ ډول ګناه نه لري نو دطبيعی انسان څخه دده مراد دادي چې داسې انسان وروزي چې دهغه پاکې غريزې په طبيعي توګه او دټولنې دبدوکارونو دککړتيا څخه لرې او په امن کې وده وکړې، نو ښوونه او روزنه بايد داسي کار وکړي چې ماشوم په طبيعي او حياتي قوت وروزل شي تر څو نيکمرغه اوسي او ددي ترڅنګ وايي چې ملي او عمومي ښوونه او روزنه بايد ددولت له خوا کنترول شي. روسووايي:

دښوونې او روزنې هدف دادي چې دماشوم قدرت، استقلال او فهم وروزل شي نه دا چې حافظه يې له هغه څه نه ډکه شي چې دی ورباندې نه پوهيږي يعني دي په خپل اثر اميل کې وايي چې ښوونه او روزنه په عمومي ډول او دلومړۍ دورې ښوونه او روزنه په خاص ډول بايد دحوا سوله لارې عملي شي نه دحافظې له لارې ددې کتاب په بل ځاي کې وايي کله چې روح تحول او تکامل کوی نو روزنه هم بايد دروح داتکامل تعقيب کړي او بل نظريې دطبيوت سره توافق کول دي. دی تر 12 کلن عمر پورې يوازی دمورنۍ ژبې په زده کړه باندي تاکيد کوی او دنورو ژبو زده کول ګټورنه بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

## 7. هنريخ پستالوزی Heinrich Pestalozzi (1747-1827)

دپستالوزی ټول عمر او ژوند دښوونې او روزنې په لارکې مبارزه او جگړه وه. دی ښوونکي وؤ او د ژوند تر ورستی سلگی پورې ښوونکی پاتي شو. ده د روسو نظريات او عقايد ولوستل او حتا وربانديې مين شو دهغه دنظرياتو په عملي کولو کې يې ډير زحمتونه وگالل.

دپستالوزي په عقيده دښوونې او روزنې هدف دادی چې سړې ټولې قواوې په منظم او هراړخيز ډول ورروزل شي تر څو په تدريجې او طبيعی ډول وده وکړي او په پاي کې دښې او پاکی پوهې خاوند شي.دی وايي چې دښوونې او روزنې په واسطه نااميدي له منځه ځي او ټولنه اصلاح کيږي نوځکه دعمومي ښوونې او روزنې طرفداردي.

پستالوزې د تدريس لپاره د يو نوی ميتود څخه چې دلومړني ميتود Ementa Bilding په نامه يادېږي استفاده کوله. ده وويل چې داسې ميتود هله مناسب دي چې دزده کوونکو د ودې او تکامل سره توافق ولري. دده په نظر ديو مطلب دزده کړې لپاره دالاندي درې مرحلې ضروري دي.

1. دمشاهدې مرحله: ماشوم ته داسې عادت ورکړشي چې دخپل چاپيريال دموجوده شيانو په نسبت کنجکاو اوسي او هغه په غور سره وگوري.

2. دتجزيې مرحله: په دغه وخت کې چې څه شی مشاهده کوو هغه په وړو وړو اجزاوً ويشو او بيايې زده کوونکو ته وربنيو.

3. دترکيب مرحله: دتجزيې کولو څخه ورروسته داوړه اجزا بيرته غونډ او ترکيب کړو. پستالوزي وايي ددې له پاره چې دښوونې او روزنې څخه کار واخستل شي لاندي ټکو ته بايد پام واړول شي.

1. دمختلفو حواسوله لارې دمطالبو زده کول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. دژبې دزده کړې په وخت کې باید لغات او کلمې داړوند شیانو سره یو ځای وښودل شي.
3. په هره موضوع کې دزده کړې په وخت کې له ساده جزء څخه پیل او په تدریجی ډول پیچلې برخواواجزاو ته ورشي.
4. دهرې مرحلې په اجراکې باید ماشوم ته وخت ورکړشي چې په نوی مطالبو پوه شي.
5. دماشوم په روزنه کې ضرورده چې دده شخصیت اواعتبار ته درناوي وشي.
6. دښوونکي او زده کوونکي اړیکې باید دمهر او محبت پربنیاد وي.
7. ټولي لارې چارې باید دښوونې او روزنې له اهدافو څخه بهر نه شي.

پستالوزی په ښوونه او روزنه کې دیوې ټولنې لپاره ښوونځي لازم او ضروري بولي نو ځکه دخپل ژوند په دوران کې یې ډیر ښوونځی جوړکړل. دکار دآسانتیا لپاره یې ډیر کتابونه ولیکل متحرک الفبای یې اختراع کړل. درسمونو او تصویرونو څخه یې استفاده کوله. دکاروسایل هغه څه وؤ چې دماشومانو په شاوخوا کې موجود وؤ. دحساب له پاره یې مختلف جدولونه جوړکړل. داعدادو له پاره یې دجوارو، لوبیا، کاڼو څخه چې محسوسیدل، کار واخست.

پستالوزی عقیده درلوده چې ماشومانو ته دې هغه مطالب ډیر ورزده شي چې عملي جنبه ولري او دمهارتونو په زده کولو کې ورسره مرسته وشي، نوځکه دښوونځي په پروګرامونو کې یې نظري او عملي ښوونې ته ځای ورکړي وؤ. دا په دې معني ده چې ده نه یوازي کرنه، باغونې، کورنۍ چارې، خیاطي په تعلیمي نصاب کې ځای کړي وؤ بلکه دهغه په ښوونځیو کې نقاشي، خط، هندسه، حساب، طبیعي علوم، جغرافیه او تاریخ هم تدریس کیدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

## 8. هربارت Herbart (1776-1841م)

دی دخپلې کورنۍ یوازنی اولاد دي چې دخپلې مهربانې مور ترلاس لاندې لوي شویدی ده څووخته دیو شتمن سړي زوي ته درس ورکوو په دي وخت کې وده یو اثرد (دروزنې ډیر مهم کار دادي چې نړۍ داخلاقو په لحاظ ورسوي) په نامه دي. او دوه نور معتبر اثارېې د (روزنیزعلم) په نامه اود (دروزنیزو عقایدو مهم ټکي)په نامه دي. کله چې ده دښوونکی په توګه دنده واخستله دښوونیز او روزنیز مسایلو سره یې زیاته علاقه پیدا او دمباحثې لپاره محفلونه جوړکړل او په پاي کې دیو ښوونځي په جوړولو بریالي شو. هربارت وايي:

انسان دنیکو کارونو سره تمایل، دکمال پیداکولو سره تکایل، ذخیره سره تمایل او د عدالت او نصاب سره تمایل لري نو هڅه باید وشي چې په ماشومانو کې دا فضایل څرګند کړای شي.

هربارت هغه لومړنی سړي دي چې دښوونې او روزنې لارې چارې یې د اروا پوهنې په اصولو بنا کړیدی. ده عقیده درلوده چې دانسان مغز دزیږیدنې په وخت کې خالي او صاف وي کله چې د چاپیریال څخه وار په وار تازه تصورات ور داخلیږي دماشوم مغز ډکوي وروسته دتفکر او قضاوت قدرت پیداکوي. ده دتدریس دمیتود لپاره دالاندې پړاونه پیشنهاد کړل چې دهربارت دمنطقي پړاونو په نامه یادیږي:

### 1. ځان چمتوکول (Preparation):

په دې پړاو کې ښوونکی هڅه کوي چې ددرس موافق خیالات دزده کوونکي په مغز کې بیدار کړي او په دي وسیله هغه دې ته چمتو کړي چې ننی درس ښه درک کړي. په دې کار کې دتیر درس پوښتنه کوي او یانوی مسایل مطرح کوي چې دنوې درس سره مشابهت او اړیکي ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

### 2. دموضوع وړاندې کول (Presentation):

په دې پړاو کې نوې تجربې او نوی مطلب زده کوونکو ته ورکول کیږي. زده کوونکو ته لارښوونه کیږي چې اصلي مطلب ته ورسیږي.

### 3. یوځای کیدنه (Association):

په دې پړاو کې ښوونکی هڅه کوي هغه نوي مطالب چې زده کوونکو ته یې ورزده کوي ددوي د پخوانیو مطالبو او تجربو سره یوځاي کړي ترڅو په دماغ کې یې ځاي ونیسي او دا کار هلته امکان لري چې درس تکرار کړي او مشابه اجزا دتیر درس سره بیان او څرګند کړي.

### 4. عمومیت ورکول (Generalization):

په دی پړاو کې ښوونکي ددرس کُلي مفاهیم توضیح کوي څه چې یې زده کوونکو ته ویلي دي لنډ او دسته بندي کوي. که پخواني پړاونه په ښه توګه تر سره شوي وي نوداهم په آسانۍ سره سرته رسیږي.

### 5. داستعمال ځایونه (Application):

په دې پړاوکې ښوونکی ددرس کُلي مفاهیموڅخه په مختلفو ځایونو کې کار اخلي ترڅو زده کوونکي دنوي مطلب داستعمال ځایونه وپیژني. دلته ښوونکي شاګردانو ته کورنۍ دنده ورکوي تر څو تمرین وکړي اودنوي درس داستعمال ځایونه ور معلوم شي.*

هربارت وایي چې په هره تربیتي موسسه کې باید دري عمده مسألوته پام وشي.

---

*ښوونکي کولاي شي په یو نمونه یې درس کي پورتنۍ پنځه مرحلي تطبیق کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

**الف: دموسسې دنده:** په هره روزنیزه موسسه کې باید دتمدن اساسات اودعلومو مقدمات دعمومي اطلاعاتوپه نامه ور زده شي او بیا دې تخصصي څانګې ته پام راوګرځول شي.

**ب: موسسه دعوامو لپاره:** هر څوک یا هره قبیله او دسته چې وغواړي خپل اولادونه پکې شامل کړي کوم ممانعت ونلري.

**ج: دروزنیزي موسسې حقوق او ټولنیز مسایل:** دزده کوونکو دیوځاي کید وا ددوې اړیکو څخه چې دیو بل سره یې لږي او بیایې دښوونځي دکارمندانو سره لري ټولنیز او حقوقي مسایل پیداکړي. البته دروزنې اخلاقي هدف هم باید په پام کې ونیول شي.

په ښوونه اوروزنه کې هربارت دښوونکي شخصیت او کړه وړوته دهر څه نه زیات اهمیت ورکوي ځکه چې دښوونکو اخلاقي اغیزې پرزده کوونکو زیاتې دي اوزده کوونکوته ښه لارښود او الهام ورکوونکي دي.

هربارت وایي چې دښوونځیو پروګرامونه دطبیعت او ټولنې څخه الهام اخلي او هم وایي چې د لارو په واسطه کولاي شودماشومانو مینه او علاقه دعلم او پوهې په نسبت پیداکړو هغه لارې یوه دازمینښت او تجربو لارده چې موږ دطبیعت او چاپیریال څخه خبروي او بله دنورو سره دکړو وړو لارده چې داهم دپوهې دزده کولو محرک او مشوق دي. همدا علت دی چې دماشوم زړه به یا دمطالبو او مفاهیمو سره تړلي وي او دټولنې افرادو او اشخاصو ته متوجه وي، نو په دې وسیله ویلاي شو چې دښوونځي تعلیمي نصاب باید دوه جنبې ولري لومړۍ برخه کې باید علمي مواد وي لکه طبیعي علوم، لاسي کارونه او فني زده کړه. دوهمه برخه کې باید تاریخي مواد وي لکه د ادبیاتو تاریخ، ژبه او ښکلي هنرونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

**دتدریس داصولو اهمیت:**

ټول ښوونکي او تدریس کوونکي باید په دي پوه شي چې دتدریس لپاره یوه واحده لار نشته بلکه ډیرې طریقي او لارې موجودې دي چې ښوونکي کولاي شي په مختلفو وختونو کې دموضوع مضمون په اړوند ورڅخه کار واخلي. تدریس یو ډول فن او مهارت دي چې تر ممکن حده هڅه کوي چې دهغه دتدریس لاره په زړه پورې او جالبه شي.

ټول هغه ښوونکي چې روزل کیږي یا روزل شویدي، ضرورت لري چې دتدریس دټولو لارو چارو څخه باخبره اوسي او په دې پوه شي چې ولي دتدریس په مختلفواصولو اولارو باندي تاکید کیږي. دتدریس په اصولو کې کوم راز پټ ندی بلکه دتدریس اصول دپوهې دلاس ته راوړلو یوه طریقه ده چې ښوونکي دخپلو مهارتونو څخه په استفاده ورڅخه کار اخلي چې ددې ارزښتونو درلودونکي دي.

1. دتدریس اصول یو ګټور کار دي نوکه دهغي څخه کار واخستل شي په درس کې بي نظمي وارخطايي او هرج ومرج منځ ته نه راځي. همدارنګه دتدریس اصول ښوونکي سره ددرسي موادو او درسي پلان په جوړولو کې مرسته کوي.

2. دتدریس اصول دوخت او انرژي دضایع کیدومخه نیسي.

3. کله چې دتدریس دمناسبو او ښولارو چارو څخه کار واخستل شي ښوونکي کولاي شي دزده کوونکو علاقه او توجه په تدریس کې جلب کړي.

4. دتدریس اصول زده کوونکو لپاره داغیزمنې زده کړې سبب ګرځي.

دتدریس اصول دیادو شوو ارزښتونو او اهمیت سربیره یو ډول قاعدې هم لري چې په لاندې ډول تشریح کیږي:

ځینې قاعدې چې ښوونکو سره په تدریس کې مرسته کوي داسې قاعدې دي چې د امسا په ډول ورڅخه استفاده کیږي خو ښوونکي په دې باید پوه شي او دځاي سره فیصله وکړي چې څه وخت، څنګه او څه ډول دهغي څخه پیروي وکړي. داقواعد عبارت دی له:

(c) ketabton.com: The Digital Library

1. **له معلوم څخه مجهول ته پیل کول:** ښوونکی باید له هغه څه څخه تدریس پیل کړي چې زده کوونکي ورباندي پوهیږي.
2. **واقعي او معینې موضوع څخه و غیر واقعي او مجردې موضوع ته تلل:** ښوونکي باید دهغه معینې او واقعي موضوع څخه پیل وکړي چې زده کوونکې ورسره اشنایي ولري.
3. **له آسانه څخه مشکل ته:** ښوونکی باید له آسانې موضوع څخه پیل او ورو ورو مشکلې مرحلي ورباندي زیاتې کړي.
4. **له ساده څخه مغلق ته تلل:** ښوونکي مخکې له دې چې مغلقي او پیچلې موضوعاتو باندي کار پیل کړي لومړي باید ساده او بسیطو شیانو باندې کار وکړي یعنی له آسان یا ساده څخه شروع او ورو ورو مغلقو موضوعاتوته ولاړ شي.

## په ټولګي کې نظم او اداره

ځرګنده ده چې هر کار په مساعدو شرایطو او خاص نظم کې په ښه توګه پرمخ ځي. ښوونه او روزنه چې د ښوونیزو غوښتنو لومړنی ضرورت دبشر په ژوندانه کې قبول شویدي حتا نظم او دسپلین ته ضرورت لري او دانظم ایجابوي چې دغه تصمیم ونیول شي. یعني دښوونې او روزنې په پروسه کې ستونزې دمنځه ولاړې شي او په کمي او کیفي ډول هدف ته درسیدو په لور تدریس ترسره شي. لازم دي چې ددي فرصت دلاس ته راوړلو لپاره دنظم، ادارې او ټولګې دترتیب په هلکه یوڅه معلومات ترلاسه کړو:

نظم په لغت کې ترتیبولو او یو قافیه لرونکي موزون کلام دي چې دنثر خلاف دي دسپلین په انګریزي ژبه کې دانضباط، انتظام، ترتیب او دقاعدې او انضباط لاندې راوستوته وایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښوونې او روزنې په اصطلاح کې نظم او دسپلين وضع او حالت تشريح کوي چې ښوونکی يې په ټولګي کې دتدريس لپاره يوه مقرره يا خاصه قاعده په کار وړي چې دهغې په واسطه زده کوونکي يوښه نظم اودسپلين لاندي راولي. په دی ډول هر ښوونکي په ټولګي کې ديو شخص او معين دسپلين درلودونکي دي ترڅو زده کوونکي اوپه خپله ښوونکي دهغې سره سم عمل وکړي.

a) **دټولګی نظم او ترتيب:** دټولګي ترتيب او تنظيم روزنيزه برخه ده خو درسي نده ځکه په ټولګي کې دزده کوونکو ترتيب او تنظيم هغوي دې ته چمتو کوي چې ورته تدريس وشي او فعاله برخه واخلي او ورو ورو دزده کوونکو عادت وګرځي. خو په دی برخه کې لومړي ښوونکي زيات کار کوي او بيا زده کوونکي کار کولوته متوجه کوي. دټولګي نظم او ترتيب ښوونکي او زده کوونکي درس ته هڅوي ترڅو تدريس په مناسبه توګه ترسره شي. ښوونکي بايد دا کار ددرس دمخه ترسره کړي يعني دټولګي فضا ددرس له پيل څخه دمخه اماده کړي دښوونې او روزنې داساساتو پر بنسټ هغه مرحلې چې دټولګي دنظم او ترتيب لپاره ضروري دي قدم په قدم عملي شي.

دټولګي په نظم او ترتيب کې بايد داټکي په پام کې ونيول شي:

1. ښوونکي ټولګي ته دننوتلو په وخت کې دسلام ورکولو آداب مراعات کړي.
2. په ټولګي کې په ورين تندي او مناسب آواز خبرې وکړي.
3. ښوونکي بايد په ټولګي کې قدم ووهي او بيا په يوځاي کې ددريدلو څخه وروسته دزده کوونکي داحوال پوښتنه وکړي.
4. که يوزده کوونکي ناروغ يا معلول وي هغه ته دې ډاډګيرنه او تسليت ورکړشي که لازمه وي دښوونځي دادارې له لارې دې تداوی ته معرفي شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

5. ښوونکی باید ښوونځي منظم کړي، میزونه، چوکۍ، درسي مواد توره تخته او همدارنګه زده کوونکي دې دقد په پام کې نیولو سره کښینوي.
6. دزده کوونکو دنظافت لیدل او په مهربانۍ سره هغوي ته توصیه کول.
7. دزده کوونکو دحاضرۍ اخیستل، دهغې داهمیت او دغیرحاضرۍ دخرابو عواقبو په هکله ورته توصیه کول.
8. دزده کوونکو دکورني کار دغلطیو او نیمګړتیاوو اصلاح.
9. درس ته د زده کوونکو هڅول.

برسیره پردي داټکي هم باید په پام کې ونیول شي:

الف: دامکان په صورت کې به ښه داوي چې ښوونکی دکورني، اجتماعي او دیني ادابو په هکله هم معلومات ورکړي.

ب: زده کوونکو ته موقع ورکړي شي چې خپل نظر ووايي.

ج: ښوونکی زده کوونکو ته مهم خبرونه او تربیوي قصې ووايي.

څرنګه چې نظم او ترتیب دتدریس لپاره زمینه مساعدوي او ددرس په جریان کې شامل ندي او کله کله دستونزو سره مخامخ کیږو چې دتدریس دبي نظمۍ سبب ګرځي، داډول حالت دټولګي د ستونزو په نامه یادوي او هغه په دی ډول ترکتنې لاندي نیسو:

**b) دټولګي دستونزو حل:**

ځینې ښوونکی معلومات او مهارتونو ته ضرورت لري لکه چې دمخه ذکر شو دوي دتدریس په وخت کې ستونزو سره مخامخ کیږي دبیلګې په توګه:

**الف: په لومړي ټولګي کې ستونزه:** یو زده کوونکي دټولګي په اخره کې ناست دي خوخوب وړیدي نورو زده کوونکو دی ولید او په خندا شول. داخندا دټولګي دنظم دخرابیدو سبب ګرځي. ښوونکی پوهیږي چې دا زده کوونکي دغریبې کورنۍ څخه دي او دلرې ځاي څخه راځي. په دی حالت کې ښوونکی څنګه کولاي شي چې دټولګي نظم وساتي او دزده کوونکو خندا ودروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددي ستونزې دحل لپاره ښوونکی باید زده کوونکي له خوبه راويښ او له خپل ځاي څخه يې جگ کړي په نرمه ژبه ورته وواييي چې ځه مخ او لاس دې ومينځه او بيا راشه. دراتللو څخه وروسته يې په لومړي قطار کې کېښنوي او په درسي فعاليتونو کې ورته برخه ورکړي او هغه زده کوونکو ته توصيه وکړي چې خندايې کوله او ورسته له دې خندا ونکړي. که يوزده کوونکي داعمل تکرار کړي دکورنۍ سره يې بايد تماس ونيول شي.

**ب: په دوهم ټولگي کې ستونزه:** ښوونکی په ټولگي کې درس ورکوي يوزده کوونکي دبل سره لاس اچوي او شوخي کوي. درس ته موجه ندي. ښوونکی داحالت ويني چې څه وکړي.

ددي دحل لپاره هغه زده کوونکي چې شوخي کوي دټولکي مخې ته راوغواړي او دلاس اچونې علت ورڅخه پوښتنه وکړي. کله چې علت معلوم کړي نو عادلانه فيصله وکړي هغه زده کوونکي چې لومړي لاس اچولي دي په نرمه لهجه وپوهول شي چې بيا داسې کار ونکړي او ددې څخه وروورسته په لومړي قطار کې کښينول شي او په درسي فعاليتونو کې دې ورته زياته برخه ورکړي. که دده داعمل بيا تکرار شي نوبيا دی د ادارې، دده کورنۍ او دلوبو ملگرو سره تماس ونيول شي ترڅو يې علت معلوم او ستونزه حل شي.

**ج: په پنځم ټولکي کې ستونزه:** ښوونکی غواړي چې دتعليمي کال په پيل کې يوه صنفي ازموينه واخلي خو ټولگي دومره تنگ دي چې دچوکيو دلرې کېښودلو او زده کوونکو دلرې کښيناستلو امکانات نشته دی او زده کوونکي يو له بل څخه نقل کوي. ښوونکی داستونزه څرنگه حل کړي.

ددې ستونزی دحل لپاره دي ښوونکی د الف، ب او ج په عادلانه توگه دری گروپه سوالونه جوړ کړي او داسې نه وي چې ديو گروپ سوالونه مشکل او دبل آسانه وي. زده کوونکي دې په منظمه توگه په هر قطار کې کښينوي چې په هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

قطار کې دهر زده کوونکي سوالونه یو له بل سره فرق ولري ښوونکی به دهر ګروپ دسوالونو دویلو په وخت کې لومړي دالف دګروپ سوالونه ووایي او داورته په ګوته کړي چې سوالونه کیږدي او وروسته د ب او ج دګروپونو سوالونه جلا جلا ووایي بیا هدایت ورکړي چې سوالونه حل کړي که سوالونه چاپي وي دزده کوونکو هر ګروپ ته دهغوي دګروپ سوالونه توزیع کوي.

په ژوند کې هر څوک ځیني شیانو ته ارزښت ورکوي ځیني شیان نظر نورو ته ښه ګڼي او هغې ته یو خاص ارزښت قایل دي نو کله چې انسان یو کار کوي هغه څه چې ورته ښه ښکارې هغې ته زیات ارزښت ورکوي او په خپل کار کې یې په پام کې نیسي. شاید ځیني ارزښتونه موږ د ځینې کارونو څخه منع او دځینې کارونو لپاره مجبور کړي. کیداي شي ځیني وخت یو کار ته ارزښت قایل کیدل ښه او ځیني وخت ښه نه وي او یا داسي وي چې یو شي دیو چا له خوا ارزښت ورکول نه غلط او نه صحیح وي.

په دي ډول دتدریس په وخت کې ښوونکی خپل هغه ارزښتونه ته پام کوي چې دهغې په رڼا کې تدریس کوي او دا په دې پورې اړه نیسي چې ښوونکی دتدریس دکوم اصل څخه کار اخلي. ځیني ښوونکی شاګرد دفعالیت دمرګز په توګه ښه ګڼي او په تدریس کې ورڅخه کار اخلي او ځیني یې ښوونکی دفعالیت دمرکز په حیث خوښوي او په تدریس کې ورڅخه کار اخلي. په دي ډول دا اصلونه دټولګي په دسپلین مستقیم اثر اچوي او دهریو دسپیلین له بل څه فرق کوي.

دښوونکی دارزښت معلومول دلاندي پوښتنو په واسطه معلومولاي شو:

## دارزښت دتوضیح کولو تمرین:

په لاندي پوښتنو کې یوازي د (الف) یا (ب) عبارتونو څخه کړی تاو کړئ یا خپل نظر په ګوته کړي.

1. الف: زده کوونکي ازاد طبیعته دي هر څه چې وغواړي هغه باید ووای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: لاس جګ کړئ او په منظمه توګه په صنفي بحث کې برخه واخلي.

2. الف: کورنۍ وظيفه کمه او دضرورت په وخت کې ورکړ شي.

ب: کورنۍ وظيفه هره شپه بايد ورکړ شي.

3. الف: صنفي فعاليتونو کې بايد زده کوونکي دفعاليت مرکز وي.

ب: صنفي فعاليتونو کې بايد ښوونکې دفعاليت مرکز وي.

4. الف:دښوونځي ښوونکی بايد دآزاد، طبيعي او دوستانه احساساتو خاوند وي.

ب: دښوونځي ښوونکی په رسمياتو کې مقيد، احتياط کار او کم حرفه وي.

5. الف: ښوونکی بايد په خپله تعليمي نصاب جوړ او دزده کوونکو دضرورتونو سره سم وي.

ب: ښوونکی بايد دلوړو مقاماتو له خوا تعين شوي نصاب تعقيب او تطبيق کړي.

6. الف: دزده کوونکو په ګروپي کار کې عمليه مهمه ده.

ب: دزده کوونکو په ګروپي کار کې نتيجه مهمه ده.

7. الف: زده کوونکو ته ورکړشوي کارونه هغه وخت ګټور دي چې په ګروپي ډول اجرا شي.

ب: زده کوونکو ته ورکړشوي کارونه هغه وخت ګټور دي چې په انفرادي توګه ترسره شي.

8. الف: په زده کوونکو دانګيزې توليد زيات او ښه دداخلي پاداش (زده کوونکي دکار په اهميت پوه او په خپله يې ترسره کوي) په واسطه اجرا کيږي.

ب: په زده کوونکو کې دانګيزی توليد زيات او ښه دخارجي پاداش (زده کوونکي کار دتشويق له لاري ترسره کوي) په واسطه اجرا کيږي.

9. الف: ارزيابي بايد رسمي وي.

ب: ارزيابي بايد غيررسمي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

10.الف: ترټولو اهم کار دادي چې زده کوونکو ارزښتونوته تغير ورکړ شي.

ب: ترټولو اهم کار دادي چې زده کوونکو سلوک او روش ته تغير ورکړ شي.

11. الف: هغه څه چې مهم دي باید دتعلیمي نصاب دمحتوا يوه برخه تدريس شي.

ب: هغه څه چې مهم دي باید ټول تعين شوي تعليمي نصاب تدريس شي.

12.الف: ددسپلين لپاره معيارونه باید خپله ښوونکی تعين کړي.

ب: ددسپلين لپاره معيارونه دښوونځي دعنعنې او پالیسۍ له مخې تعين شي.

13. الف: درسي ساعت باید ددرسي موضوع څخه خارج موضوعات هم احتوا کړي.

ب: درسي ساعت باید تعين شوي کارونو ته اختصاص شي.

14.الف: په ښوونځي کې دزده کوونکي لپاره مهم ټکي دادي چې پوه شي چې څنګه يې زده کړو.

ب: په ښوونځي کې دزده کوونکي لپاره مهم ټکي دادي چې معلومات،واقعتونه او حقيقتونه زده کړي.

15.الف: دزده کړې او تدريس په پروسه کې زده کوونکي تصميم ونيسي چې څنګه او چيرته زده کړه وکړي.

ب: دزده کړي او تدريس په پروسه کې ښوونکی تصميم ونيسي چې څنګه او چيرته تدريس وکړي.

باید وویل شي چې پورتني سوالونه دغلط او صحيح له ډلې څخه ندی بلکه هريو ديو خواهش له مخې تعينيږي دارزښت دتعينولو له پورښتنو څخه معلوميږي چې کوم سړي څومره تعداد (الف) او څومره تعداد (ب) ټاکلي دي چاچې دالف پوښتنې زياتې ټاکلي دي زده کوونکي دفعاليت مرکز او چاچې دب بوښتنې زياتې ټاکلي دي ښوونکی دفعاليت دمرکز په حيث خوښوي او هغې ته ارزښت ورکوي. په نتيجه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويلاي شو چې دارزښت ټاکنه ديوښوونکى موقعيت په ټولګي کې ټاکي او همدا موقعيت په ټولګي کې دهغه دسپلين ښئ.

| نفر | ١ | ٢ | ٣ | ٤ | ٥ | ٦ | ٧ | ٨ | ٩ | ١٠ |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| دالف مجوعه | ١٠ | ٨ | ١٣ | ٤ | ١٢ | ٩ | ٧ | ١٤ | ٢ | ٦ |
| دب مجوعه | ٥ | ٧ | ٢ | ١١ | ٣ | ٦ | ٨ | ١ | ١٣ | ٩ |

الف ← 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

14 13 12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 ← ب

← دالف دقيمتونو زياتوالى او دب دقيمتونو زياتوالى →

**دټولګي په دسپلين بحث:**

ښوونکى بايد په ټولګي کې منظم او خاص دسپلين ولري. زده کوونکو ته بايد دمخه خبرتيا ورکړي چې دی په ټولګي کې څرنګه تګ لاره لري او دهغه مقررات او دسپلين په ټولګي کې څنګه دي. دده دا مقررات بايد په ټولګي کې ثابت او يوشان وي. زده کوونکي بايد په دې پوه شي چې ښوونکى ورڅخه څه غواړي دهغي دغوښتنو مطابق بايد عمل وکړي په نتيجه کې به دټولګي فضا آرامه وي او ښه تدريس به ترسره شي. که دښوونکى مقررات او دسپلين په ټولګي کې ونه پيژني او پوه نشي چې ښوونکى له دوې څخه څه غواړي. مثلاً که يوه ورځ دزده کوونکو دکورني کارونه اجرا په صورت کې هغوي آزاد پريږدي او هيڅ ورته ونه وايي او بله ورځ ورته دهمدي ډول دکارونه اجرا په صورت کې په قهر شي او جزا ورکړي داعلت دي چې زده کوونکې حيران پاتې کيږي چې څه وکړي نو دوې به ستړي او په پاي کې به ووايي چې داڅه ډول ښوونکې دي. همدا علت دي چې دټولګي فضا نا ارامه کيږي او ښه تدريس به صورت ونه نيسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله کله ښوونکی دښوونکی دفعالیت مرکز له اصل څخه کار اخلي او هغه دسپلین په کار دي چې په شاګرد باید دفعالیت مرکز اصل یې ایجابوي او کله کله برعکس. یعني په مناسب وخت کې دخپل دسپلین جهت ته تغیر ورکوي دشرایطو په نظر کې نیولو سره کله یوې خوا او کله بلې خوا ته ترجیح ورکوي دبیلګې په توګه په تدریس کې دګروپي کار څخه استفاده کوي خو زده کوونکو ته وایي چې متوجه اوسي او غالمغال مه کوي په دی ډول ټولګي کنترولوي (په ټولګي کې دعملي کار اجرا، دزه کوونکو تلل راتلل او داسي نور په شاګرد باندي دفعالیت د مرکز اصل دي).

کله چې زده کوونکي خپل استاد ښه وپیژني نو فکر کوي چې دهغه په مقابل کې څنګه تګ لاره غوره کړي دهغه دهدایت سره سم کار ترسره کړي. په دی اساس باید موږ یو ښکاره او ثابت دسپلین په ټولګي کې ولرو ځکه بي له دې څخه به دټولګي فضا ناارامه وي.

پورتنۍ لارښوونې دټولګي ددسپلین په هکله وې چې ښوونکې په ټولګي کې دکومې لارې کار اخلي دا داصول تدریس په تخنیک پورې اړه نه نیسي. که ښوونکی دتدریس فعایت مرکز شاګرد ونیس او هغه ته ارزښت ورکوي خو په تدریس کې دتدریس دفعالیت مرکز ښوونکی دسپلین کارول کوم تفاوت نه لري ځکه چې دادسپلین به ګټور بولي او برعکس به ممکن ستونزې ولري. ولته دتدریس تخنیک او دسپلین دواړو ته اشاره وشوه خو زموږ مقصد دټولګي دسپلین دي. په هر حال داسې تدریس وشي چې هم دسپلین ترسره شي او هم آرام اوسي. مثلاً دزده کوونکو غالمغال ونکړي. خوهغه ښوونکی چې په ټولګي کې کنترول لري او زده کوونکي باندي دفعالیت مرکز اصل څخه کار واخلي کیداې شي په لومړۍ مرحله کې ستونزې ولري خو ورو ورو به دا ستونزې کمې شي.

د ټولګي نظم او دسپلین د هغو مهمو مهارتونو څخه دي چې ښوونکی کولاي شي د تدریس په وخت کې ورڅخه کار واخلي. که ښوونکی تجربه کارنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي نو زيات وخت به يي د ټولګي دفضا په آرامولوکي تير شي زياتي موضوع ګاني دټولګي په نظم او دسپلين باندي اثر اچوي لکه دټولګي سايز، ددرسي خونو اسانتياوي دښوونکی کړنلاره، په کورکي دکار اومصروفيت مسؤليتونه،سؤتغذي، بي خوبي، دکور او ښوونځي ترمنځ واټن، د ښوونکی د عنعنوي او فرهنګ رول په هکله د خلکو نظر او داسي نور. همدارنګه داتکي هم ديادولو وړدي چې په درسي ميتودونوکي نا ځاېي تغيير راوستل که څه هم دپيداګوژي علم (فن تدريس) له نظره يو مثبت ګام دي خوپه ټولګي کې به ستونزي را منځ ته کړي.

دذکر شوو پورتنيو موضوعاتو سربيره چې پر نظم او دسپلين تاثير لري په لاندي توګه دهغي نه يو څو ټکي په ګوته کوو.

- په ټولګي کې دزده کوونکو دکيښنولو ترتيب او تنظيم.
- دتعليمي نصاب جوړښت.
- دزده کوونکو سره مرسته او دهغوې ساتنه.
- دتدريس په حالت کې دښوونکی وضع.
- دنظم او دسپلين دستونزو حل.
- کم ترکمه دضروري دسپلين څخه استفاده.

په ټولګي کې دزده کوونکو کښينول او دهغوي نظم او ترتيب په هر ټولګي کې فرق کوي نو ښوونکی دتدريس په وخت کې خپل زده کوونکي څنګه بايد کښينوي؟

درسي خوني تر ممکنه حد پوري بايد مستريح، د زدکړي له پاره آماده اوترتيب شي. دکښينولوترتيب دزده کړي په عمليه باندي پوره اثر اچوي په مختلفه حالاتوکي دتدريس د مختلفه روشونو د استعمال په وخت کې هغه داسي بيانوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

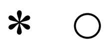

زده کوونکي په دايروي
ډول کيښنول. (1)

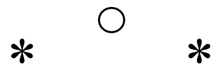

زده کوونکي داسي ناست
دي چې نعل ډوله شکل يې
غوره کړيدي. (2)

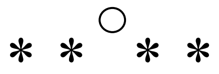

زده کوونکي جوړه جوړه
په دوه خواوکې دي. (3)

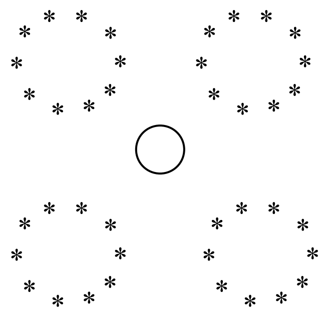

زده کوونکي په ګروپي ډول
ناست دي (4)

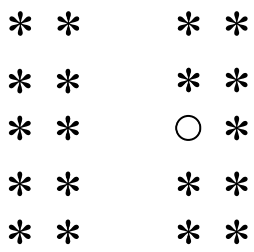

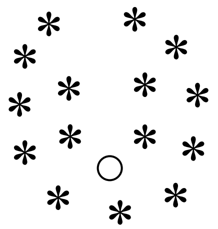

دلته دوه نفري ګروپي ډول کښيناستل دي.
ښوونکي په منځ کې قرار لري. (6)

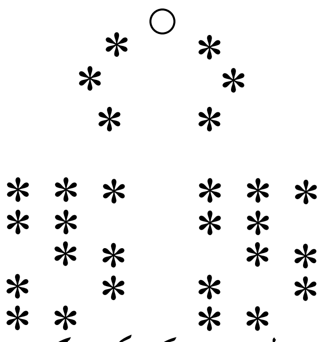

دلته هم زده کوونکي په ګروپي
ډول ناست دي.(7)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس هر ډول کښیناستل چې په پورتنی 7 ډولونو کې ښکاري دنظم او دسپلین له نظره ترکتني لاندي نیسو.

په (1) شکل کې زده کوونکي په دایروي ډول ناست دي. دښوونکی کنترول نسبتاً زیات دي. ښوونکی کنترول کوي او فعالیت دزده کوونکو پرخوا زیات دي. په (2) شکل کښیناستلو کې ښوونکی کنترول لري او هغه اصل ته نږدیې دی چې ښوونکی دفعالیت مرکز وي. دسوال او ځواب او دفکري مشورو معرفي هم په کار وړل شویده. په (3) شکل کې ښوونکی دفعالیت مرکز دي او لکچر ورکوي کله کله دنمایش په ډول سوال او ځواب هم په کار وړي. په (4) شکل کې ګروپې کار صورت نیسي او دښوونکی دتګ او راتګ لارهري خواته خلاصه ده ښه کنترول او مراقبت کولاي شي. په (5) شکل کې ښوونکې زیات کنترول نکوي او دزده کوونکي په توګه په ټولګي کې ناست دي او زیات کار په خپله زده کوونکي ترسره کوي. په (6) شکل کې زده کوونکي دوه نفري کار اجرا کوي او ښوونکی هرې خواته تګ او راتګ کولاي شي دزده کوونکو فعالیت زیات دي. په (7) شماره کې د مسابقې دروش څخه کار اخستل کیږي ښوونکی په منځ کې قرار لري او لږڅه کنترول کیداي شي. باید په ګوته شي چې په پورتنیو شکلونو کې چې زده کوونکي باید دهغوي د ودې او جسمي وضعې په تناسب په ټولګي کې کښینول شي داسې چې معیوب او کوچني ماشومان دټولګي په سرکې ناست وي.

کله کله داسې هم واقع کیږي چې دزده کوونکو په تناسب درسي خونه کوچنۍ وي نو دلته ښوونکی نشي کولاي چې دخپلې خوښې سره سم زده کوونکي کښینوي په دي حالت کې ښوونکی کولاي شي توره تخته دځان سره واخلي او شاګردان په ازاده هوا کې کښینوي داهم که امکان موجودوي. البته داځاي باید داسې وي چې دتدریس په وخت کې دزده کوونکو افکار بلې خواته معطوف نشي. دچارتونو، نقشو، کرو او نورو نمایشي شیانو استعمال زده کوونکو ته دښي زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې زمینه مساعدوي او زده کوونکي دې ته مجبوريږي چې بلي خواته خپل افکار معطوف کړي.

دزده کوونکو دځاي بدلول داګټې لري:

- زده کوونکي یو ډول دلچسپي پیدا کوي.
- په کار کې یو ډول تغیر دي.
- زده کوونکي ښه درس زده کولاي شي.
- دتدریس هر ډول روش ته لاره برابروي.
- زده کوونکي هر ډول وضعې او موقعیت سره عادت پیداکوي.
- دزده کوونکو ویره لرې کیږي اویو بل سره دهمکارۍ روحیه پیدا کوي.

مخکې له دي چې ټولګي ته ولاړ شو باید له ځان څخه داپوښتني وکړو:

- په ټولګي کې باید څه ډول ښوونکی اوسم او څنګه دسپلین باید ولرم.
- زما دتدریس تخنیک او روش څه ډول دي او زده کوونکي په کوم روش ښه زده کړه کولاي شي. دڅه ډول اصول اودسپلین سره زده کوونکي ښه زده کړه کوي.

**غوښتني او محدودیتونه:**

څرګنده ده چې اخلاقي کړنلارې دیو محیط څخه بل محیط ته او یاد ښوونځي څخه بل ښوونځي ته فرق کوي نوښوونکی مخکي له دي چې ښوونځي ته ولاړ شي باید دمحل دښوونکو سره ددسپلین او قوانینو دمقرراتو په هکله له هغو څخه معلومات ترلاسه کړي او مرسته ورڅخه وغواړي چې ددغه محل دخلکو درسم او رواج او اخلاقي کړنلارو په هکله پوره معلومات ترلاسه او بیا په ټولګي کې ددغه معلوماتونو په رڼا کې خپل مقررات او قوانین ترتیب کړي. مخکې له دی چې دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل دستورونه او قواعد په ټولګي کې تطبیق کړي. دالاندې ټکي باید په پام کې ونیسي.

1. ښوونکی باید غوښتنې، مقررات او ددسپلین محدودیتونه دمخه تثبیت او بیا یې زده کوونکو ته اعلان کړي او هغوي ورباندې ښه وپوهوي چې دده دسپلین په ټولګي کې څه ډول دي.
2. دا مقررات او قواعد باید ماده وار ترتیب او زده کوونکو ته ماده په ماده توضیح، تفسیر او په تدریس کې دهغې ارزښت ورته روښانه شي. دبیلګې په توګه ورته وویل شي چې تاسو باید همیشه په صنف کې دځان سره کتاب قلم او کتابچه ولرې ځکه که کتاب ستاسو سره نه وي نو څنګه به زده کړه وکړۍ. که کتابچه درسره نه وي نوڅنګه به ضروري شیان ولیکئ کورنی کار به مو په کورکې پاتې وي. که قلم درسره نه وي په کتابچه کې به په څه شي لیکل وکړي او داسې نور.
3. قانون اومقررات باید په یوه ورقه کې ولیکل شي او په ټولګي کې په دیوار نصب چې زده کوونکي یې ولولي. ښه به داوي چې دامقررات او قوانین دټولو ښوونکو له پاره مشترک وي او پردیوال نصب شي.
4. قوانین او مقررات دیوې مثبتې جملې په شکل ولیکل شي مثلاً ووایي چې دزده کوونکو څخه هیله کوو چې دمقرراتو سره سم په ازموینه کې خپل کار وکړي.
5. ښوونکی باید واضح کړي چې دسرغړونې په صورت کې جزا ورکول کیږي دهرې مادې جزا باید تعینه شوي وي. مثلاً ووایي که زده کوونکي دوه ځلي ټولګي ته ناوخته راغي نو ستاسي مراعات کوم خو که دریم ځل ناوخته شو بیا نو جزا ورکول کیږي چې دمخه دوي ته وویل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

## دتعليمي نصاب ملحوظات:

که په درسي فعاليتونو کې درسي مواد او اهداف ناموزونه وټاکل شي زده کوونکي دلسرده، کم حوصيلي ستړي او مايوسه کيږي چې داټول دبي هدفه سلوک سبب ګرځي او په نتيجه کې دټولګي دسپلين له منځه ځي. ښوونکی بايد په خپل مضمون حاکميت ولري او درسي فعاليت داسي طرح کړي چې زده کوونکي ته په زړه پوري او خوندور شي دموضوع په محتوا کې تدريس داسې ترسره شي چې زده کوونکي پکې فعاله برخه واخلي او دزده کوونکو دڅونډ زياتې جنبې احتوا کړي. ددې په نتيجه کې دټولګي فضا آرامه او بې د اخلال څخه تدريس ترسره شي.

## دمرستې او حمايې سيستم:

ښوونکی دخپل تدريسي کارلپاره حمايې او ساتنې يو سيستم  چې دښوونځي او داړوند ټولنې کارونه احتوا کوي تشخيص او تأسيس کړي داسيتم ټول ښوونکی، دښوونځيو مسئولين دماشومانو مور او پلار احتوا کوي. مهمه خبره داده چې ښوونکی بايد دښوونځي دمدير له خوا حمايت کړي شي ځکه چې دټولو ستونزو حل دښوونکی له توان څخه بهر وي. ښوونکی بايد دنظم او دسپلين په هکله خپل قوانين او لارښوونې دښوونځي مدير ته توضيح کړي ترڅوکولاي شي دښوونکی دحمايې لپاره پوره معلومات ولري. دامکان په صورت کې بايد ښوونکی دزده کوونکي دمور او پلار سره په تماس کې شي اودهغوي سره دخبرو لار خلاصه کړي او په دې ډول دحمايې يو احتياطي سيستم دټولګي ددرسي سيستم دنظم لپاره رامنځ ته شي.

## دتدريس عادي کارونه:

داکارونه دتدريس دعادي کارونو څخه عبارت دي. دتدريس ورځني کارونه توضيح چې دمخه يې يادونه وشوه داهميت وړ دي. ښوونکی بايد ورځني کارونه لکه ټولګي ته داخليدل او له ټولګي څخه وتل، دپنسل تيزول دموادو اخستل او بيرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اینښودل، دضرورت رفع کول باید زده کوونکو ته توضیح کړي. که ښوونکی خپلو درسونو ته ښه او منظمه امادګي ولري نو بیا کولاي شي چې ټولګي نظم او دسپلین ته متوجه کړي. په نتیجه کې ښوونکی دزده کوونکو له خوا په ښه توګه استقبال کیږي او تدریس په آرامه فضا کې پرمخ ځي.

## ښوونکی دتدریس په بهیر کې:

دښوونکی حرکتونه او خبرې کول دتدریس په عملیه باندې مهمه اغیزه لري نو ښوونکی دتدریس په وخت کې داکلیدي قاعدې دزده کوونکو دراجلبولو لپاره ډیري مهمي دي په پام کې ونیسي:

- دخبرو کولو په وخت کې باید زده کوونکو ته وګوري، واضح اوروښانه خبرې وکړي.
- دتورې تختي څخه په اغیزمن ډول استفاده وکړي که زیات موضوعات وغواړي پرتخته ولیکي په لازمو وقفو د شاګردانو سره دخبرو کولو وروسته د پرتخته ولیکي.
- ټولو زده کوونکو ته توجه وکړي سترګې په سترګې دټولو شاګردانو سره تماس ولري نه داچې د څوتنو محدودو سره تماس ولري. چې داد نظم او دسپلین لپاره ډیر مهم دي.
- دټولو زده کوونکو له وضعې څخه باخبر اوسي او دخبروکولو په وخت کې دټولګي هرې برخي ته په ځیر سره وګوري.
- خپل ټول حرکتونه او آواز باید کنترول کړي. ښوونکی باید دځینې هغو حرکتونو څخه ډده وکړي چې دکلتور خلاف وي، تنفر پیداکوي او غلط فهمي منځ ته راوړي، باخبره وي، دښوونکی ظاهري وضع ډیره مهمه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

**د دسپلین دستونزو حل:**

ځینې په دې عقیده دي چې که په ټولګي کې ددسپلین دستورونه او مقررات دمخه مشخص او توضیح شي ددسپلین دزیاتو ستونزو مخه نیول کیږي. خو دا باید په ګوته کړو چې حتا په ښو او تنظیم شوو ټولګیو کې هم دسپلیني ستونزې منځ ته راځي چې ښوونکی باید دهغې دحل لپاره دمخه تدابیر نیولي وي دستونزو په اړه دالاندې کلیدي ټکي دیادونې وړ دي:

- ښوونکی باید هڅه وکړي چې په ټولګي کې داخلال په وخت کې تدریس ونکړي په داسې حالاتو کې باید درس ودرول شي او زده کوونکي چُپ ساتلوته وهڅول شي او بیا درس پیل شي.
- ښوونکی باید وضع کنترول کړي دجګ آواز او چیغووهلو څخه ډډه وکړي په نرم او کنترول شوي آواز خبرې وکړي او مسألې په ډېره سړه سینه حل کړي.
- ښوونکی پرې نږدي چې وضع دکنترول څخه ووځي. دډېرو خبرو کولو او غیر ضروري شوخۍ له پامه ونه غورځوي بلکه په مناسب وخت کې یې چاره وسنجوي. په ټولګي کې دزده کوونکو دسلوک او کړو وړو په هکله معیارونه سخت مراعات باید شي.
- دښوونکی وضع سخته اوسپکه نه وي بلکه آرامه، سنجول شوې او په ټولو حالاتو کې مُودبانه وي.
- ښوونکی باید ددسپلین ټولې ستونزې په غاړه وانخلي بلکه سرښوونکی او دښوونځي آمر له موضوع څخه خبر کړي او دستونزو په حل کې یې شامل کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

**اخلال ګر او جنجالي زده کوونکو ته رسیدګي:**

- ښوونکی باید جنجالي او اخلال ګر زده کوونکي یوځای کښینوي او په دي یې پوه کړي چې دملګرو سره څنګ په څنګ کښیناستل داسي امتیاز دي چې دنیکو ادابو په واسطه لاس ته راتلای شي.
- ښوونکی باید زیات وخت دجنجالي او اخلال ګرو زده کوونکو سره تیر کړي. که ستونزه یا مسأله په مناسب او معقول وخت کې حل نشي دزده کوونکو څخه دې وغوښتل شي چې ټولګي ترک کړي او بیا دې خپل درس ته ادامه ورکړي.
- دشوخو او اخلالوونکو زده کوونکو سره دې دټولګي څخه بهر تماس ونیول شي کله چې په صنف کې ځینې زده کوونکي خپلې شوخۍ او اخلال ته ادامه ورکوي ددرسي ساعت څخه وروسته یاله رخصتۍ څخه وروسته دپرابلم دتشخیص لپاره ښه مساعد وخت دي.

**دکم ترکمه ضروري دسپلین څخه استفاده:**

ښوونکی باید دهغه اصل څخه استفاده وکړي چې کم ترکمه دسپلین پکې وي او دمثبتې زده کړې دمحیط دساتلولپاره ضروري وي. دزیات دسپلین څخه باید ډډه وشي او هغومره دسپلین په کار یووړل شي چې دټولګي دمؤثر محیظ دساتلو لپاره په کاردي. دځینو ټولګیو لپاره کم او دځینو ټولګیو لپاره زیات دسپلین په کار دي او دښوونکی لپاره هم په کارده چې یو ټولګي لپاره لازم دسپلین درک او بیایې په کار یوسي.

په لنډه توګه ویلای شو چې دتدریس په ساحه کې یو واحد فورمول وجود نلري چې په هر ځای کې دیو ټولګي لپاره په معینه یوه اندازه نظم اودسپلین په کار یووړل شي. دیادولو وړ ټکي دادي چې ښوونکی باید خپل چاپیریال ته وګوري شیان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وازمايي، تصميم ونيسي او هغه خلكوته چې دده په درس كې مؤثر وي، اطلاع وركړي او دخپلو تصميمونو په تطبيق كې عادل، قوي او منطقي وي.

هرڅومره چې ښوونكى دټولګي دنظم په سبک او کړنلاره کې ژر تصميم ونيسي او زده كوونكي دخپلو قواعدو اودستورونو څخه خبر کړي په همغه اندازه يې دخپل اصلي كار داجرا په هكله اغيزمن قدم پورته كړي دي. برسيره په نظم او دسپلين دښه تدريس لپاره دټولګي تيارول هم ضروري قدم دى چې په لاندې توګه يې توضيح كوو.

ټولګي هغه ځاي دي چې په هغي كې دښوونكو او زده كوونكو ترمنځ دزده كوونكو ترمنځ دزده كړې هر راز اساسي فعاليتونه او هلې ځلې ترسره كيږي. ښوونكى او زده كوونكي هر ورځ په دې ځاي نږدې شپږساعته دزده كړي په فعاليتونو بوخت وي. نو كه دروغتيايې مسألو له مخې ټولګي نقص او زيان ولري او يايې چاپيريال مساعد نه وي نو خامخا دښوونكى او زده كونكو روغتيا ته به تاوان رسيږي.

څرګنده ده چې په يو ټولګي كې زيات شمير زده كوونكي راټوليږي اود زده كړې فعاليتونه سرته رسوي نوكه يوزده كوونكي په كوم رنځ اخته وي او دټولګي وضع هم دروغتيايي شرايطو له مخي ښه نه وي، كيداي شي چې نور زده كوونكي هم په دي رنځ اخته شي. په دى لحاظ لازم ده چې دټولګي وضع او حالت ته زياته پاملرنه وشي. دبلې خوا كه دټولګي محيط ښكلي، منظم، مرتب او آرام وي نو په زده كړه باندي زياته اغيزه كوي. ځيني عوامل شته چې دټولګي دښه چاپيريال په برابرولو كې موثر دي خو متاسفانه دښوونكو دتوان څخه بهر وي او نشي كولاي چې هغه برابر كړي مثلاً كه يو ښوونځي كرايي وي چې اصلاً ددرس ويلو لپاره جوړشوي نه وي خونې يې كوچنى، تيارې او په كافي اندازه رڼا نلري، لمرنه اخلي، ميزونه اوڅوكۍ يې دزده كوونكو په تناسب نه وي اوداسي نور. كه داشيان ټول سم نه وي او ښوونكى درست تربيه شوي نه وي نو دښوونې اوروزنې حالت به ويجاړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. خوکه ښوونکی تل په دي ټينګار وکړي او تل په دې هڅه کې وي چې دټولګي چاپيريال ښه او اصلاح شي نو کولای شي دښوونځي د ادارې او ټولنې په مرسته په هغې کې اساسي اصلاحات راولي.

په دي برخه کې دلاندې موادو مراعات کول دښوونکی اساسي دندې دي:

1. <u>**دټولګي هوا بدلول:**</u> په ټول درسي ساعت کې چې دټولګي کړکۍ او دروازې تړلي وي او زيات شمير زده کوونکي په ټولګي کې دننه درس لولي دتباشير ګرد هم ټوله فضا ونيسي نو لازمه ده چې د درس په وخت کې دټولګي کړکۍ او دروازې خلاصې شي چې دټولګي هوا بدله، نا پاکه هوا خارج او پاکه هوا داخله شي.

2. <u>**تودوښه:**</u> په وروسته پاتې هيوادو لکه زموږ هيواد کې دوه ډوله ښوونځي موجود دي دسړو سيمو او تودوسيمو ښوونځي چې دسړوسيمو ښوونځي په ژمي کې او دتودو سيمو ښوونځي په اوړي کې رخصت دي. دسړو سيمو په ژمي کې ديخي هوا له کبله او دتودو سيمو خلک په اوړي کې دګرمې هوا له کبله په تکليف وي. په لنډه توګه په ډيرو ځايونوکي زده کوونکي دتودوخې او يادېخنۍ دلاسه په تکليف کيږي نوددې له پاره چې داتکليف لرې شي په اوړي کې ددرسي خونې پرځاي دونو دسيوري لاندې کښيني او په ژمي کې لکه څنګه چې معموله ده دبخاريو څخه کار اخلي خودا پروسه په ډيرو ځايونو کې ستونزې رامنځ ته کوي نو هڅه بايد وشي چې درسي خونې بايد داسې جوړې شي چې لمرواخلي. يعنې که درسي خونې سمې جوړې شي کړکۍ او آينې يې سمې ولګول شي په ژمي کې دخونې په تودولو کې مرسته کوي او په اوړي کې دهوا دجريان لپاره زمينه مساعدوي.

3. <u>**روښنايي:**</u> په زده کړه کې غوږ او سترګې دانسان دنورو حواسو په نسبت زيات نقش لري داځکه چې غوږونه دآواز دغږ سره سرو کار لري او سترګې دسمبول او علامې سره. آواز چې له خولې ووځي مستقيماً غوږونو ته رسيږي، سمبول يا علامي چې په تورې تختي ياکاغذ ليکل کيږي دسترګو سره اړيکي لري. داچې سترګې ډيرې حساسې دې نوګه شرايط برابراو مساعدنه وي په سترګو باندي بده اغيزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي او ډېر امکان لري چې دشاګرد سترګې زيانمنې شي. دلمر د وړانګو زياتوالي او کموالي هم دسترګو دليد لپاره مضرتماميږي. نو دکتاب دلوستلو او مطالعي په وخت کې که دلمر يا روښنايي وړانګې کافي نه وي دزده کوونکو يا مطالعه کوونکو په سترګو فشار راځي، نو کوښښ وشي چې په ټولګي ياد مطالعې په ځاي کې روښنايي په کافي اندازه سترګوته ورسيږي. په دې هکله توصيه کيږي چې دليکلو په وخت کې دنور وړانګې دتل لپاره زده کوونکو دکينې اوږې څخه ټولګي ته راولويږي. که څوک په کينې لاس ليکل کوي نو دهغو په هکله داتوصيه برعکس ده.

4. **دټولګي تنظيمول:** څرګنده ده چې هرڅومره ښوونځي او درسي خونې دعمومې لارو، سړکونو او همدارنګه دفابريکو او نورو توليدي موسسو څخه لرې وي په همغه اندازه دښوونځي اوټولګي فضا آرامه وي. په همدې ډول که ښوونځي باغ، شفه ميدانونه او چمنونه ولري په زده کړه ښه اغيزه کوي. برسره پردې بايد درسي خونې داسې جوړې کړاي شي چې دلمر وړانګې ورولويږي. ددرسي خونو دجوړيدو په وخت کې دآواز دانعکاس موضوع هم بايد په پام کې ونيول شي. ديوالونه اوچت ته بايد داسې رنګ ورکړ شي چې دزده کوونکو پرسترګو باندې بده اغيزه ونکړي او دزده کونکو خوښ وي نه داچې دزده کوونکو ورڅخه بد راشي. همدارنکه دکوټو دکړکيو او ددروازو کښينول په مناسب ځاي کې وي. بله خبره داده چې ميزونه او څوکۍ بايد دزده کوونکو دقد سره تناسب ولري او هغه داسې بايد جوړ شي چې دزده کوونکو لپاره ارام وي ځکه چې زده کوونکو نږدې ټوله ورځ ورباندي کيني نوکه ارام نه وي زده کړه به ښه ترسره نشي. هغه څوکۍ او ميزونه چې ددوو تنو لپاره جوړې شوې وي بايد له دوه تنو څخه زيات ورڅخه استفاده ونکړي ځکه چې دناآرامۍ سبب ګرځي. کله کله داسې هم کيږي چې ديو زده کوونکي لپاره يوه چوکۍ جوړه شي او دليکلو لپاره ښې خواته جلا برخه ولري. ددي چوکيو بله ګټه داده چې ښوونکی او زده کوونکي په آزاده توګه له يوځاي

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه بل ځای ته وکولای شي حرکت وکړي او هغه ځای کې چې ده ته کافي روښنايي ورسیږي، ورشي.

که څه هم په نړۍ کې دتدریس دډېرو ښو او عصري وسایلو څخه کار اخستل کیږي خو متاسفانه موږیې تر اوسه پورې په خپلو ښوونځیو کې داستعمال توان نلرو خو هغه څه چې په تدریس کې ډیر ضروري او لازمي دي توره تخته، تباشیر، تخته پاک، نقشي او داسې نور چې باید په هر ټولګي کې موجود وي. نظم، سلیقه او نظافت هغه درې مهم او اساسي اصلونه دي چې په هر چاپیریال کې باید وي ټولګي او درسي خونې هم ددې اصلونو څخه مستثنا باید نه وي. دټولګي په یو ګوټ کې باید باطله دانې کیښودل شي چې زده کوونکي ورڅکي اضافي کاغذونه او شیان واچوي. دښوونکی دمیزسامان او لوازم په یو منظم ځای کې ځای په ځای شي.

دټولګیو دپاک ساتلو لپاره لاتراوسه پوري دمستخدم څخه کار اخستل کیږي که داکار زده کوونکو ته وسپارل شي نو داګټې به ولري:

- زده کوونکي به هڅه کوي چې ځان او خپل ټولګي پاک وساتي ځکه چې دچټل کیدو په صورت کې به دی مجبور وي چې هغه پاک کړي.
- دزده کوونکو علاقه به ورو ورو دکارسره پیدا شي او داهغه څه دي چې دزده کوونکو ژوند پورې تړلي دي. دتدریس مصرف یو هم ټکي دي.

5. <u>**نوروته دپوهې انتقال:**</u> نوروته دپوهې انتقال په درې ډوله د ي.

الف: یو ډول یې دادي چې دخلکو یو ډله او زیات خلک مخاطب شي. خطیبان نطاقان، بیانیه ورکوونکي، لوي لوي پوهان معمولاً همدا درس ورکوي دی ډول درس ته Mass teaching وایي.

ب: بل ډول یې دادی چې فرد یا یو پوه، ښوونکی یو ټولګي یایو ګروپ ته درس ورکوي دی ډول تدریس ته Group teaching وایي. داډول تدریس عموماً په ښوونځیو او ټولګیو کې ترسره کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج: دریم ډول یې دادي چې یو ښوونکی یوزده کوونکي ته درس ورکوي دا ډول تدریس ډیر موثر دي ځکه چې یو ښوونکی خپل ټول وخت دیوشاګرد سره مصرفوي. په داسې حال کې چې په ټولګي کې په همغه اندازه وخت دځو تنو زده کوونکو ترمنځ ویشي دې ډول تدریس ته Individualized teaching یا په انفرادي ډول درس ورکول وایي. داډول تدریس په خاصو شرایطو کې ترسره کیږي. په اوسنیو ښوونځیو کې ددې ډول تدریس څخه هغه وخت کار اخستل کیږي چې یو زده کوونکي نشي کولاي نورو زده کوونکو پسې ځان ورسوي. ددې لپاره چې داډول زده کوونکي وروسته پاتې نشي دې ډول درس ورکولوته Tutoring یا Remedial teaching هم وایي. په دې ډول پروګرامونو کې دزده کوونکو سره په خاص ډول مرسته کیږي. په هغو موضوعاتو، مفاهیمو او حقایقو چې زده کوونکي لا تراوسه ندي پوهیدلی ښه وپوهول شي او په دی ډول وکولاي شي چې دنورو شاګردانو سره یې سویه برابره شي.

6. <u>**په ټولګي کې دزده کوونکو شمیر:**</u> څرګنده ده چې په یو ټولګي کې څومره چې دزده کوونکو شمیر لږوي په همغه اندازه زده کړه په ښه ډول ترسره کیږي. په همدي عملي بنیاد په ټولګي کې دښوونکو او زده کوونکو ترمنځ یو نسبت ټړل شویدي (البته په دې نسبت کې دښوونکو تیاري، درسي مواد، وسایل، لوازم اوسامان... په نظر کې نیول کیږي.) دا تناسب په دې ډول دي: 1:20، 1:30، 1:40، 1:50، 1:60 او نور په هره اندازه چې دا نسبت لږوي په همغه اندازه دښوونې او روزنې کیفیت لوړ وي یعني هر څومره چې دټولګیو دننوتو شمیر له 40 څخه کم وي په همغه اندازه ټولګي مناسب ګڼل کیږي. خوکه دا شمیر له 40 څخه زیات وي دټولګي اداره کول ښوونکی ته لږ غوندې ګران وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

# درسي مواد Teaching Aids

لکه چې تجربو ښوودلې ده هغه تدريس چې ددرسي موادو په مرسته ترسره کيږي ډير اغيزمن تدريس دي نو ښوونکی ته په کار دي چې ددرسي موادو استعمال اهميت په تدريس کې په پام کې ونيسي. او دهغوي په استعمال ځان پوه کړي چې درسي کومکي مواد په مناسبه توګه په کار يوسي.

په ښوونه او روزنه کې ددرسي موادو استعمال دپخوا زمانو څخه رواج لري او ښوونکو داسې لارې چارې لټولې دي چې دهغې په واسطه زده کوونکو ته دمفاهيمو انتقال په آسانۍ سره صورت ومومي.

فيثاغورث 2500 کاله دمخه دښوونې او روزنې علماوو دزده کړې په عمليه کې له هغو موادو څخه کار واخست چې زده کوونکو ورسره دمخه آشنايي درلوده. مواد په خپل ذات کې به دومره داهميت وړ نه وي ترڅو دهغې ګټې او اغيزې په تدريس کې ونه ليدل شي نو درسي مواد داسې تعريفوو:

<u>**تعريف:**</u> درسي مواد له هغه شيانو او وسايلو څخه عبارت دي چې ښوونکو او زده کوونکو سره د هدف په لاس ته راوړلو کې کومک کوي. په بل عبارت داوريدنې او ليدنې (سمعی او بصرې) هغه وسايل چې ښوونکی ورڅخه په تدريس کې کار اخلي، ددرسي موادو په نامه ياديږي او يا هر هغه شي چې په محيط کې موجود اود زده کړې په عمليه کې ورڅخه په مناسبه توګه استفاده وشي درسي موادو په نامه ياديږي.

درسي مواد دزده کړې په عمليه کې مهم رول لوبوي ټولوته څرګنده ده چې اوريدل، ويل، ليدل او تجربه کول داسې وسايل دي چې دهغې په واسطه زده کړه صورت مومي او ددرسي موادو په ليدلو او تجربه کولو کې ترسره کيږي نو دتدريس دهري موضوع لپاره مناسب درسي مواد بايد په کار يوړل شي لکه د اجتماعياتو دمضمون دموضوعاتو لکه جزيره، ابنا، خاکنا او نور دتدريس لپاره داوبو او خاور

(c) ketabton.com: The Digital Library

 څخه او همدارنګه دریاضي دمضمون په تدریس کې لکه دعددونو شمیر، دجمع او تفریق عملیه کې دکاڼو، دلوبیا، جوارو له دانو، قلمونو او نورو څخه کار اخستل کیږي. دمخه موورویل هغه درس چې ددرسي موادو په مرسته ترسره شوي وي دهغه درس په پرتله چې ددرسي مواد پکې نه وي کارول شوي، ډیر موثر دي حتا کله کله بې له درسي موادو څخه تدریس مشکل تمامیږي.

ددرسي موادو تیارول دښوونکو په دې مهارتونو پورې اړه نیسي:

1. دښوونکو ابتکار.
2. دښوونکو مسلکي پوهه.
3. دمحیطي شرایطو په پام کې نیولو سره ددرسي مواود په جوړولو کې دښوونکی مهارت.
4. دموضوع سره سم ددرسي موادو دجوړولو مهارت.

که ښوونکی دخپل مسلک علاقه ولري هغه تل هڅه کوي چې ددرسي موادو پیدا کړي او په تدریس کې ورڅخه ګټه واخلي ځکه دي پوهیږي چې یوازي دموادو پیداکول مهم ندي بلکه دهغي څخه په تدریس کې کار اخستنه د اهمیت وړده. برسیره پردې باید پوه شي چې دجوړښت له مخې درسي مواد په درې ډوله دي:

الف: اصلي شی

ب: مودل (دشي مصنوعي حالت)

ج: تصویر.

دمثال په توګه دبیالوژي دمضمون دزړه په تدریس کې کیداي شي دیو حیوان زړه ټولګي ته راوړي او موضوع ورباندي توضیح کړي چې دا اصلي شي دي. خو که یو پلاستکي زړه راوړي دزړه مودل وي او که دکاغد پرمخ یا پرتخته دهغي شکل رسم کړي او دهغي له مخي خپل درس تشریح کړي دزړه له تصویر څخه نمایندګي کوي. په همدي ډول دساینس په مضمون کې دنبات دتوضیح لپاره یو بوټي راوړي دا اصل دي، کاغذي ګل دمودل او په کاغذ باندي یې رسم دتصویر څخه نمایندګي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددرسي موادو داستعمال او مؤثريت له مخې په دوه ډوله دي:

1. هغه درسي مواد چې ديوې موضوع په اړه جوړ شوي وي او اوس ورڅخه په تدريس کې کار اخستل کيږي لکه چارتونه، کارتونه چې په تدريس کې مهم او اغيزمن دي.
2. هغه درسي مواد چې دمخه جوړ شوي وي او درسي موضوع پورې اړه نلري، دټولګي دښکلا لپاره په ديوالونو باندې نښلول شويدي او زده کوونکي دهغودليدلو څخه يوڅه زده کوي لکه نقشې، تصويرونه او نورنمايشي او معلوماتي مواد. دا مواد غير مستقيم په تدريس کې موثريت لري.

په عمومي توګه درسي مواد او لوازم ډير ډولونه لري چې دهغي څخه په لاندي ډول يادونه کوؤ:

**1. تخته او تباشير:** تخته او تباشير دزده کړې په عمليه کې دښوونکې او زده کوونکې لپاره دضروري موادو څخه شميرل کيږي. تخته زيات ډولونه لري لکه دلمځي تخته (Flet board)، دفللين تخته، توره تخته سپينه تخته او داسي نور. توره تخته دلرګي څخه جوړيږي چې په وروسته پاتي هيوادو کې ورڅخه کار اخلي او سپينه تخته دفارميکا څخه جوړدي چې پرمخ تللو هيوادو کې ورڅخه کار اخلي او دمارکر په واسطه ورباندي ليکل کوي تخته دټولګي په منځ کې بايد داسي کښينول شي چې زده کوونکي يې په آسانۍ سره ووينې او ښوونکی دتدريس په وخت کې تختې داسې ودريږي چې دهغه ليک پرتخته زده کوونکي په آسانۍ سره ووينې.

**2. تصويرونه:** دموضوع دښې توضيح لپاره ښوونکی له تصويرونو څخه کار اخلي خودتصويرونو په هکله داسې فکر ونشي چې هر څوک هغه پيژني په دی معنا چې ټول خلک نشي کولاي تصويرونه دژوند سره ارتباط ورکړي. دتصويرونو په هکله دزده کوونکو د اذهانو دمعلومولو لپاره داپوښتنې بايد وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: په تصویرونو کې څه وینۍ؟

ب: دهغي ګټي او تاوانونه وښاياست؟

3. **مودولونه:** مودل په لغت کې نمونې او په اصطلاح کې دیوشي مصنوعي جسم جوړولوته مودل وايي مثلاً که دتدریس موضوع دانسان غوږ یا سترګه وي نوښوونکی کولای شي دغوږ او سترګې نمونې جوړې کړي ځکه چې مشکله ده دژوندي حیوان یا انسان سترګي یا غوږ له وجود څخه جلا او ددرسي موادو په شکل وښودل شي. که مودل قیمتي وي او په آسانۍ سره لاس ته رانشي ښوونکی کولای شي هغه دمحیطي ساده موادو څخه جوړ او ددرسي موادو په شکل ورڅخه کار واخلي.

4. **ګرافونه:** ګرافونه مختلف ډولونه لکه مستطیلي (ستوني) دايروي او مصورګرافونه. اکثراً ښوونکی په موضوعاتو کې له هغه ګرافونو څخه کار اخلي چې په هغي کې کمیت او کیفیت ضرورت وي. دا کار عموماً په احصائیه، طب او دژوند په مختلفو موضوعاتو کې په کار وړل کیږي. په همدي ډول ښوونکی کولای شي دشیانو تعداد، وخت، مقدار او وزنونه دګراف په واسطه وښيئ.

5. **چارچونه:** چارچونه دلیدو دموادو څخه عبدارت دي چې ددرسي مهمو موادوپه حیث ورڅخه کار اخستل کیږي. ددرس موضوع دالفاظو، کلمو او جملو په شکل واضح کوي او مختلف ډولونه لري لکه دمقوا چارت، لوله چارت، تکه يي چارت او داسي نور.

**چارتونه باید داصفتونه ولري:**

1. دټولګي دهرې نقطي او هرې برخې څخه يې زده کوونکي وليدلي شي.
2. چارتونه بايدداسي رنګونه ولري چې دزده کوونکوتوجه رنګونوته جذب شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

3. داسي اضافي معلوماتونه پکې ځاي نشي چې زده کوونکي هدف ته رسيدلو څخه پاتي شي.
4. دخطونو (کرښو) ترمنځ فاصله يو شان وي.
5. دخطاطۍ او ليکوالۍ مطابق حاشيه ورکړ شي.
6. موضوعات يې دمهال ويش سره سم يودرسي ساعت احتوا کړي او له هغي څخه زيات نه وي.

6. **فلش چارتونه:** داهم دليدنې مواد دي چې يوه درسي موضوع دتصوير په شکل مجسموي.

7. **کارتونه:** داهم دليدو دموادو څخه دي چې ديو درسي موضوع يوه برخه دکلمې يا نقطي په شکل روښانه کوي په بل عبارت کارتونه له هغه درسي موادو څخه عبارت دي چې دمستطيل او يا نورو هندسي کوچني اشکالو په شکل له کاغذ څخه جوړيږي دموضوع عنوان، لغت ياکومه اصطلاح ورباندې ليکل کيږي. دجملي ياکلمي دوضاحت لپاره ښوونکی خپل شاګردان ددرس مهمو ټکو ته متوجه کوي.

8. **فلش کارتونه:** داهم دليدو مواد دي چې ديو درسي موضوع جزء دتصوير په شکل روښانه کوي.

9. **پوسترونه:** هغه شکلونه او تصويرونه چې دکاغذ پرمخ په مختلفو رنګونو ديزاين کيږي له پوستر څخه عبارت دي په بل عبارت څو فلش چارتونه چې ديوی وادي موضوع لپاره ډول ډول تصويرونه او شکلونه ولري پوستر بلل کيږي. که ديوې موضوع په هکله تصويرونه موجود وي او دهغي له مخې موضوع ښه واضح او روښانه شي نو ښوونکی بايد له پوسترونو څخه کار واخلي تر څو دزده کوونکو په زده کړه کې اغيزمن واقع شي او پوسترونه بايد بې له تشريح څخه ګويا او سي.

10. **نقشي:** ددرسي موادو له جملي څخه دي داسې چې دکاغذ پرمخ رسم،په جغرافيه، انجينري او ساختماني موضوعاتو کې ورڅخه کار اخستل کيږي. ښوونکی کولاي شي ديو هيواد معرفي او خاصتاً دهغه دموقعيت او مساحت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دروښانه کولو لپاره نقشې استعمال کړي. ښکاره خبره ده چې زده کوونکي دنقشې له مخې ښه زده کړه کولای شي. همدارنګه په مسلکي مسألو کې کله پل جوړول، تعميرونو، سرک جوړولو کې دنقشو څخه ښه کار اخستل کيدای شي.

11. **سلايدونه:** سلايد ديو مربعي يا مستطيل شکله شيشې څخه عبارت دي چې په طبابت، لابراتوارونو، او کيميا، بيالوژي په موضوعاتو کې ورڅخه کار اخستل کيږي. همدارنګه ښوونکی په عملي کارونو او تطبيقاتو کې له سلايدونو څخه کار اخلي دمثال په توګه دوينې دتشخيص لپاره په مکروسکوب کې دسلايد ايښودل زده کوونکو ته ډير موثر دي ځکه چې عملي جنبه لري او هغوي پکې عملي برخه اخلي.

12. **فلمونه:** دمصنوعي ژوند جوړول او نوروته دهغي ښودل له فلم څخه عبارت دي. که ښوونکی يوازې په نظري توګه درس ورکړي نو دلږي مودې څخه وروسته دزده کوونکو له ذهن څخه وځي او هغه هيروي. ښه به داوي هغه څه چې په نظري توګه تدريس کيږي په هغې کې له داسې درسي موادو څخه کار واخستل شي چې دزده کوونکوپه زده کړه کې موثر وي. فلم داسې درسي مواددي چې دزده کوونکو په ذهن کې تر ډير وخته پوري پاتې کيږي. زده کوونکي له درس سره علاقه پيدا کوي اودبلې خوا دفلم ښوودلو په واسطه دبيا يادراوړلو لپاره ښه زمينه برابروي. که يو زده کوونکي دکوم مشکل سره مخامخ کيږي دفلم دليدلو په واسطه هغه ټولرفع کيداي شي. ښوونکی دفلم په واسطه دشيانوعلم، دحيواناتو، نباتاتوپيژندنه، دلويانو ژوند، تاريخ دحيواناتو، نباتاتووده او پراختيا، دژونديو حيواناتودتکثر موضوعات ښودلاي شي. بايدپه ګوته کړو چې دفلم خاطرات په ذهن کې تر ډير وخت پورې پاتې کيږي اوهمدارنګه دکم ذهنه اوغبي زده کوونکو سره ډيره مرسته کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

13. **پروجکتور:** دا هغه آله ده چې هغه څه چې دکاغذ پرمخ ليکي يا تر سيموي دسپينې پردې پرمخ څو چنده لوي ښکاره کوي.دا درسي مواد له يوي خوا دزده کوونکوعلاقه له درس سره زياتوي اودبلي خوا ښوونکی کولاي شي په کم وخت کې زيات موضوعات زده کوونکو ته وښئ. که دا موضوعات دپردې پرمخ وليکل شي ډير وخت نيسي اودزده کوونکو دستړتيا سبب ګرځي.

14. **دمطلب لنډيز يامعلوماتي پاڼي (Hand out):** معلوماتي پاڼي داسي درسي مواد دي چې ددرس په ښه والي کې زياته اغيزه لري. ښوونکی دموضوعاتولنډيز اومهم ټکي ورپکې په ګوته کوي.کيداي شي دادجدول، دياګرام اوپوښتنليک په ډول. په دي پاڼو کې دزده کوونکو د دلچسپۍ لپاره کيداي شي له تصويرونوڅخه استفاده وشي. په دی پاڼوکې دا ټکي په پام کې ونيول شي:

1. عمده ټکي بايد ذکر کړي.
2. تصويرونه بايد پکې ځاي کړاي شي.
3. په ساده ژبه وليکل شي.
4. دموضوعاتو تسلسل پکې مراعات شي.

15. **تلويزيون او کمپيوتر:** دا دنني عصر نوي او پرمخ تللي وسايل دي. په پرمخ تللو هيوادونوکې نن ورځ په کمپيوتر کې E- mail په واسطه مفاهيم يو بل ته توضيح کوي. نوي اکتشافات او اختراعات دهمدي لاري دنړي ګوټ ګوټ ته رسيږي. په همدي ډول ددي لاري کيداي شي يو فرد خپلي ستونزي دنړۍ دهر هيواد څخه حل کړي. په تلويزيون کې هم نن ورځ زياتو هيوادو کې دمختلفو مضمونونوتدريس ترسره کيږي چې اوريدونکي او ليدونکي په خپلو کوروبو کې ناست اوزده کړه ترسره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

## ددرسي موادوځانګړتیاوي:

1. درسي مواد بایدساده، محیطي اوارزانه وي.
2. دزده کوونکو دژوند سره اړیکې ولري.
3. درسي مواد روښانه اوښکاره وي او زده کوونکي ورسره دمخه باید آشنایي ولري.
4. درسي مواد ددرس دموضوع سره اړیکې ولري.
5. کافي او مکمل وي.
6. دزده کوونکولپاره داستفادې وړ وي.
7. دزده کوونکو ستونزې حل اودهغوي دعلاقي اواستعداد سره برابرې وي.
8. دخلکو درسم اورواج سره برابروي.
9. دټولګي دهرې نقطي څخه ولیدل شي.
10. درسي مواد بایدناوړه اومنفي اغیزې ونلري اوپه ژوند کې مثبت تغیرات راولي.

## د درسي موادومنابع:

که څه هم ددرسي موادومنابع ډیرزیات دي خودښوونې او روزنې په پروګرام کې ددرسي موادو منابع عبارت دي له:

1. دښوونځي دننه منابع: معولاً دتعلیمي کال په پاي کې دښوونځیو آمرین، تربیوي هیئت کښیني دښوونځي دمختلفو موضوعاتو، درسي موادو په هکله تصمیم نیسي. ښوونکی کولاي شي چې دضرورت وړ درسې موادو لست دې مجلس ته وړاندې کړي اودتربیوي هیأت په مشوره دزده کوونکو، ښوونکو او دښوونځي د ادارې له لارې ددرسي موادو په تیارولو کې اقدام وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

**2. دمحيط او دټولنې دننه منابع:** کله چې دښوونځي دباندې ددرسي موادوپه تيارولوکې اقدام کيږي لازمه ده چې دستونزو دلرې کولو لپاره يو صحيح پلان جوړ شي. څرنګه چې دټولني خلک دمرستې اغيزمنه منبع ده، امکان لري چې په ټولنه کې ډير زيات ماهره اودفن متخصصين موجود وي کله چې دهغوي مرستې کولوته اماده وي دهغوي څخه کار اخلو يا داچې دضرورت وړ ځيني مواد دهغوي څخه ديو څه وخت لپاره امانت وغوښتل شي ترڅو بي له ستونزو دښوونځي سره مرسته وکړي.

**3. نوري منابع:** ځينې موسسې، ادارې او دفترونه چې دښوونځي ترڅنګ موقعيت لري، کيداي شي دضرورت په وخت کې ورڅخه مرسته وغوښتل شي. همدارنګه پخپله ښوونکی او زده کوونکي هم کولاي شي دځينوموادوپه جوړول او تيارولو کې پوره برخه واخلي اوحتا ښوونکی کولاي شي دمحيطي موادو څخه په ارزانه قيمت درسي مواد جوړ اوپه تدريس کې ورڅخه کار واخلي.

**په ټولګي کې ددرسي موادو ښودل:** دهر ډول درسي موادو ښودل ځينې مرحلې احتوا کوي چې په لاندې توګه يې بيانوو:

**ددرس څخه دمخه مرحلې:**

- درسي مواد په درسي پلان کې دذکرشوي هدف سره مستقيماً اړيکي لري.
- که ځينې تخنيکي مواد په درس کې په کاروړل کيږي بايد ښوونکی دمخه ځان قانع کړي چې کار کوي او که نه؟

**ددرس په بهير کې مرحله:** کله چې ښوونکی دتدريس په وخت کې هغه خوا او دې خوا ګرځي بايد په ټولګي کې داوريدني او ليدنې درسي موادو په ښودولو کې هم ورو ورو حرکت وکړي او عملاً هر شي ته اشاره وکړي. اوهغه وسايلوته چې ددرسي موادو په شکل ښودل کيږي دزده کوونکو توجه جلب کړي او ورته په ګوته کړي چې ددرس په پاې کې دموادو په اړه ستاسو څخه لنډه ازموينه اخستل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي. همدارنګه ددرس لنډیز ددرس په پاې کې باید تکرار کړي اوبیا له زده کوونکو څخه ځیني پوښتني وشي چې دزده کوونکو څخه ددرس په تکرار کې مرسته وکړي.

**ددرس څخه وروسته مرحله:** درسي مواد باید داستفادې څخه وروسته په یو محفوظ ځاي کې وساتل شي.

**دیادولو په عملیه کې ددرسي موادو اهمیت:** دیادولو په عملیه کې باید دوه اصله په پام کې ونیول شي:

1. ښوونکی دیادولو دعملیې مهم عنصر بلل کیږي درسي مواد دیادولو په پروسه کې یواځې مرستندوي دي داښوونکی دي چې دیادولو په پروسه کې لومړنی منبع ګڼلي کیږي.
2. هغه معلومات چې زده کوونکي یې ترلاسه کوي دموادوپه ښودلوو پورې مستقیماً اړه لري:

په لاندې کرښو کې دیو فرد دیادونې استعداد ښودل کیږي:

- هغه څه چې وایي اوکي یې په سلو کې 90 یاد کې پاتې کیږي.
- هغه څه چې وایي او لیکي یې په سلو کې 70 یاد کې پاتې کیږي.
- هغه څه چې اوري اوویني په سلو کې 50 یاد کې پاتي کیږي.
- هغه څه چې ویني په سلو کې 30 یاد کې پاتې کیږي.
- هغه څه چې اوري په سلو کې 20 یاد کې پاتې کیږي.
- هغه څه چې لولي په سلو کې 10 یاد کې پاتي کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

# دتدريس ميتودونه Teaching methods

ديو مسلكي ښوونكى لپاره دتدريس اصول ياد تدريس ميتودونه دارزښت وړ دي. په دي علت دښوونې اوروزنې له بحثونو څخه يوهم دتدريس دميتودونو زده كول دي ځكه چې ددې لارې څخه تدريس، ښوونكى ژر هدف ته رسوي. يعني هغه هدفونه چې دزده كوونكودزده كړې لپاره په پام كې نيول شويدي په آسانۍ سره لاس ته راوړلاي شي. دتدريس اصول ښوونكى رهنمايي كوي او په تدريس كې دښوونكى اوزده كوونكي دندې او رولونه تعين كيږي په دي معنا چې ښوونكى ته ښئ،څنګه درس وركړي اوزده كوونكي مجبور وي چې څنګه له ښوونكى څخه پوه ترلاسه كړي.

څرنګه چې دتدريس اصول زيات داهميت وړ دي نوښوونكى بايد دتدريس مختلف ډولونه وپيژني. دهغي مثبت او منفي ټكوته توجه وكړي. كه څه هم دتدريس ميتودونه زيات دي مورږ دهغو له ډلې څخه دځو ميتودونو يادونه كوؤ او هغه ميتودونه به تركتنې لاندې ونيسو چې محترم ښوونكى به زياتره وخت په تدريس كې له هغي څخه كار اخلي:

**1. دخطابي (لكچر) ميتود Lecture method:** لكچر په لغت كې خبري كول، كنفرانس وركولو، واقعيتونه او اساسي مفاهيم دزده كوونكو لږ شانته لوي ګروپ ته ښئ.

دلكچر ميتود يو پخواني ميتود دي چې تقريباً 2000 كاله دمخه په په يونان او روم كې رواج درلود. دلكچر ميتود دعادي خبرې كولويا كنفرانس وركولو څخه فرق لري. په عادى ويلو كې ديو شي قضيه يا ادعا بيانيږي خو په لكچر كې غوره شرط دهغي توضيح او تشريح ده. په لكچر كې موضوعات دليد، مودل يا نمايش په

(c) ketabton.com: The Digital Library

واسطه توضیح کیږي او په یو شکل سره دزده کوونکو شرکت پکې احتوا کیږي. دکوچنیو زده کوونکو په تدریس کې باید داوږدو بیانیو څخه ځان وساتل شي. ښوونکی باید دې ټکي ته متوجه وي چې دلکچر هغه میتود چې موږ دلته تربحث لادې نیولي دي له هغه لکچر څخه چې دوې په لوړو تحصیلي موسسو کې لیدلي دي، فرق کوي. ښوونکی هغه مطلب چې په ټولګي کې دلکچر دمیتود په واسطه توضیح کوي داسې طرح او پلان کړو چې وکولای شي دزده کوونکو ذوق او علاقه اعظمي حد ته ورسوي. هدف ته درسیدلو مهارتونه تمرین کړي دموضوع دښه یادولو لپاره سوالونه اوصنفي بحثونه ترسره کړي.

دلکچر په میتود کې مضمون دفعالیت مرکز دي. زده کوونکو ته په تدریس کې کمه برخه ورکول کیږي او تدریس لکه یو طرفه ترافیک پرمخ ځي. دا میتود ښیګڼې او نیمګړتیاوې لري چې دلته یې یادونه کوؤ.

**ښیګڼې:**

- ښوونکی کولای شي په کوم وخت کې زیات مطالب زده کوونکو ته تدریس کړي.
- څرنګه چې دلکچر دمیتود غوره خاصیت توضیح او تشریح ده ددې روش څخه په ګټه اخستنه ښوونکی کولای شي زیات عملي موضوعات، مغلق مفاهیم او ژورې ښوونیزې مفکورې توضیح او تشریح کړي.
- ښوونکی په دې روش کې زیات آفاقي او عمومي معلومات وړاندې کولای شي.
- په عملي، مسلکي او صنفونو، کنفرانسونوکې له دې روش څخه کار اخستل کیږي.
- ددې میتود ګټه داده چې دزده کوونکو ذهن دهغه موضوعاتو لپاره اماده کوي چې لوړو تحصیلي موسسو کې په کاریږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- دهردرس دلنډيز په وړاندې کولو کې ورڅخه ګټه اخستل کيږي.
- په دې روش کې کيداي شي چې يو ښوونکی څو صنفونو ته تدريس وکړي.

**نيګړتياوې:**

- په دي ميتودکې دپوهې او معلومات انتقال زيات دي خوزده کوونکي يې په کمه پيمانه اخلي.
- په لکچر ميتود کې ښوونکې دتدريس مرکز او مضمون تدريس محوردي او زده کوونکي يوازي درس اوري او برخه پکې نه اخلي.
- په دې روش کې فعاليت يو طرفه وي نو ښوونکی هغه شي چې تدريس کوي ارزيابي کولاي نشي.
- داميتود تقريباً ديکا توري ډوله دي او ښوونکی خپل نظر په زده کوونکو تحميلوي.
- په دي ميتود کې ښوونکی دزده کوونکو سويې سره برابر تدريس نشي کولاي.
- په دي ميتود کې ښوونکی نشي کولاي ددرس په پاې کې دزده کوونکو توجه جلب کړي.
- په دي ميتود کې زده کوونکي ژر ستړي کيږي او دموضوعاتوپه زده کړه کې دستونزو سره مخامخ کيږي.

**يادونه:** ښوونکی کولاي شي دمهمو نقطو دوضاحت، يادداشت اخستلو موادو اماده کولو، صنفي مباحثونه دوخت ورکولو، دلکچر نوټ په ورکولو سره دا ميتود زده کوونکو ته ګټور وګرځوي.

يو بل ډول ميتود چې دشفاهي ميتود په نامه ياديږي دزده کوونکو دزده کړې په بهير کې زيات اهميت لري. څرنګه چې په پرمخ تللو هيوادوکې دښوونې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

روزنې په اړه درسي عصري وسايل زيات دي دعملي او تجربي ميتودونو څخه کار اخلي خو وروسته پاتې يالږ پرمخ تللي هيوادونو کې درسي وسايل کم دي دوې په تدريس کې په تيره بيا دلومړنيو ښوونځيو په تدريس کې دشفاهي ميتود څخه زيات کار اخلي داميتود په خپل وار سره په څو ډولونو ويشل کيږي چې په لاندې ډول يې توضيح کوؤ.

## ۲. دکتاب لوستلو ميتود Book reading method

داميتود يو قديمي ميتود دي چې اوس هم زيات شمير ښوونکی ورڅخه کار اخلي. څرګنده ده چې کتاب په تدريس کې اصل دي او مواد فرعي شيان دي چې دکتاب دمتن په تدريس کې مرسته کوي. خو زيات شمير ښوونکی په ډيره زړه طريقه د کتاب لوستلو دميتود څخه ګټه اخلي. داډول ښوونکی ځان نه په تکليف کوي چې نورمواد برابر کړي يااددرس لپاره تياري ونيسي ټوله تکيه يې په قرائت کولو وي چې زده کوونکي يې تکرار تکرار لولي او حافظې ته يې سپاري. دطوط په شان زده کړه کوي. متن په لوړ آواز يا ټيټه خوله لولي. دلوستلو شويو مطالبو څخه په تحريري يا تقريري توګه ازموينه اخلي. په دي حالت کې ښوونکی فکر کوي چې زده کړې ښه صورت نيولي دي. زده کوونکي الفاظ تکراولي شي، په داسي حال کې چې زده کوونکي دکلمو په معني نه پوهيږي، دکلمو ترمنځ اړيکې نشي ټينګولي، پرمفاهيمو بحث نشي کولاي او ګټه ورڅخه نشي اخستلاي او زده کوونکي ورسره علاقه نه ښئ. زده کړه په اساسي توګه نه کيږي، ښوونکی له ابتکار څخه ډډه کوي او په دي ډول ښوونکی په تدريس کې لږ فعال وي، همدارنګه زده کوونکي هم غير فعال وي. ددې ميتود څخه ښوونکی په ډيره خرابه طريقه استفاده کوي. دبيلګې په توګه کله چې ښوونکی ټولګي ته ننوزي زده کوونکو ته وايي چې کتابونه راوباسئ زه نوي لوست لولم او تاسو يې راسره تکراوي. داعمليه دوه درې واري تکراوي بيا ښوونکی له زده کوونکو څخه غواړي چې تاسې کتاب لوستل په نوبت سره پيل کړئ. په دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول تريو ځايه نوبت رسيږي او درسي ساعت ختم شي نويو شمير زده کوونکي له تکراولو څخه پاتې شي. نورې ورځي هم په دي ډول ادامه ورکوي او په نتيجه کې يو زيات شمير زده کوونکي له ښوونځي څخه زړه توري کيږي او حتا دښوونځي پريښودلو ته مجبوريږي ځکه چې ښوونځي نور دده لپاره د زده کړې ځاي ندي ډيره ستړيا ورته بيښوي او ښوونځي ورته دزندان په شکل تماميږي. ددې ميتود څخه دښې ګټې اخستلو لپاره دالاندې ټکي بايد په پام کې ونيول شي:

1. ټول متن په يو زده کوونکي ونه لوستل شي بلکه دمتن لړه لړه برخه په يويو زده کوونکي ولوستل شي تر څو ټول ورڅخه ګټه واخلي.
2. دموضوع په اړه سربيره په کتاب لوستلو له نورو درسي موادو څخه استفاده وشي.
3. دزده کړې لپاره دتورې تختې څخه کار واخستل شي.
4. دزده کوونکو ترمنځ مباحثې ته زمينه مساعده شي.
5. پوښتنو ته زمينه برابره او ددرس دښه والي لپاره نورې لارې چارې وسنجول شي.

## 3. دسوال او ځواب ميتود Question and answer method

دسوال او ځواب په ميتود کې ښوونکی او زده کوونکي دپوښتنو په واسطه دښوونې او روزنې هدفونه لاس ته راوړي. په دې ميتود کې زده کوونکي فکر کولو ته مجبوريږي او دموضوع په اړه استدلال کوي. برسيره پردي چې زده کوونکي دپوښتنو تحليل ته او هم په تدريس کې فعاله برخې اخستو ته هم مجبوريږي.

له دي څخه څرګنديږي چې دپوښتنو او ځوابونو ميتود ددرسي مطالبو د زده کړې لپاره يو ګټور ميتود دي دښوونې او روزنې دپوهانو تجربو له مخې دانتيجه لاس ته راځي چې په دي ميتود کې په سلو کې نوي (90%) زده کړه ترسره کيږي. په دې ميتود کې ددرس موضوع په کوچنيو برخو ويشي او دهرې برخې په هکله

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې اماده او له زده کوونکو څخه پوښتل کیږي چې حتا په دې میتود کې چٍپ او کمزوري زده کوونکي هم برخې اخستوته تشویق کیږي او په نتیجه کې ټول زده کوونکي فعاله ساتل کیږي او هر یو مجبور دي چې ددرس موضوع ته په غور سره غوږ ونیسي.

**دسوال او ځواب دپوښتنو ډولونه:**

**الف: معلوماتي سوالونه:** په دې ډول سوالونو کې دحقیقت دلاس ته راوړلو لپاره داسې سوالونه مطرح کوي چې یو ځواب ولري او ډیر ژر ځواب ورکړ شي لکه:

- بې (ب) څنګه آواز لري؟
- یوه شپه او ورځ څو ساعته ده؟
- آیا دکومک دکلمې مترادفه کلمه مرسته ده؟
- ددایرې دمحیط فورمول څه شي دي؟
- دخوشحال خان ختک زیارت په کوم ځاي کې دي؟
- الفت صاحب دپښتو او که ددري ژبې ادیب او کیلوال دي؟

ددي ډول پوښتنو په واسطه زده کوونکي لوستل شوي شیان ذهن ته راوړي په متقله توګه فکر کوي چې دزده کوونکو دپوهي او درک لپاره ګټور دي.

**ب: پرله پسې سوالونه:** داډول سوالونه داسې سوالونه دي چې دیوې موضوع دوضاحت او ځواب داثبات لپاره ورکول کیږي په هغه صورت کې چې سوال او ځواب صحتح نه وي مطرح شوي. او قدم په قدم زده کوونکي ځواب نږدې کوي دمثال په توګه:

- بې (ب) څنګه آواز لري؟ ... آیا درست دي؟
- بې پرتخته ولیکئ؟ ... آیا صحیح دي؟
- اتحاد او اتفاق ښه کار دي؟ ... ولي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- تاسو کولاي شي چې دا جمله .... په بل عبارت بيان کړئ؟ (تفسير)
- په دي هکله تاسو څه ويلي شئ؟ (وسعت)
- احمده تاسو په دي هکله څه ويلي شئ؟
- غير لفظي حرکات لکه دسراشاره، موسکيدل، لفظي لنډ حرکات لکه هو، آه، پوه شوم، هوهو هم زده کوونکي تشويقوي ترڅو يو څه ووايي او يا دځوابونو په هکله فکر وکړي.

**ج: تحليلي سوالونه:** دا ډول سوالونه زيات، مجرد او تصوري فکر کولوته ضرورت لري، زده کوونکي فکر کولو ته مجبوروي دمعلوماتي سوالونو په شان ژر ځواب نشي ورکولاي. داډول سوالونه دتحليل ، تجزيي، ارزيابۍ، دمسألو دحل او په پاي کې دنتيجو دلاس ته راوړولو لپاره استعماليږي نوځکه تحليلي سوالونه دڅه، ولي او څنګه الفاظو په واسطه بايد وپوښتل شي. لکه:

- څو کلمي ذکر کړئ چې دبې په توري پيل شي؟
- که $2x + y = 5$ او $y = 3$ وي نو $x = ?$ کيږي.
- آسمان ولي آبي دي؟
- ولي ځينې حشرات دصحت لپاره مضر او ځينې ګټور دي؟
- په دي سفر کې موځه شي خوښيږي او ولې؟ (ارزيابي).
- څه دليل لري چې ځمکه کروي ده؟ (استقرايي توضيح).
- ددي هندسي شکل مساحت څنګه پيدا کوئ؟ (دپرابلم حل).
- دبالون دپړسيدو سبب څه شي دي؟ (علت او معلول).

**د: متباعد سوالونه:** په دي ډول سوالونو کې دزده کوونکو څخه غوښتل کيږي چې نظر ورکړي، قضاوت وکړي. په بل عبارت داسې سوالونه دي چې دفرد په تفکر او

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقيدې پورې اړه لري. دهغي غلط والي او صحيح والي داشخاصو نظر او تفکر ته فرق کوي لکه:

- دهغه ميووڅخه چې نوم يې په الف (انار، انګور، انځير) پيل کيږي ستاسو خوښيږي؟
- ستاسو په نظرپه نړۍ کې کوم شکل ډير اهم دي؟
- ستاسو په نظر ددې شعر ويونکي څه حس کوي؟
- کوم ليکوال مو خوښيږي.
- د ... په هکله ستاسو عکس العمل څه دي؟
- بي له ونو ځخه به ځمکه څنګه ښکاره کيدله؟

**۴. دمباحثې ميتود Dialogue method**: مباحثه دمکالمي يا صحبت کولو يوه بڼه ده او په عين وخت کې دافکارو تبادله ده چې داستدلال په واسطه صورت مومي دا ميتود دشفاهي ميتود په ډله کې شميرل کيږي. دمباحثې په وخت کې نظر يې او مسألي تر بحث لاندي نيول کيږي. دبحث لاندې عنوانونه او موضوعات دښوونکی يا زده کوونکي په واسطه ټاکل کيږي او په زړه پورې درسي فعاليتونو، فلم، سلايد، نمايش ښودل، کم پيدا شيان او داسي نور شيان په ټولګي کې تربحث لاندې نيسي. په مباحثه کې تجزيه، تحليل، تفصيل او مطلب خلاصه مهمې مرحلې ګڼل کيږي. زده کوونکي بايد دموضوع نزاکت مراعات کړي. ددوستۍ په فضا کې خبرې او صحيح فکر وکړي. محدود زده کوونکي بايد مباحثه په انحصار کې ونه نيسي. ټول زده کوونکي پکې بايد سهم واخلي. په دي ميتود کې دښوونکی رول داهميت وړ دي ځکه که ښوونکی خپلې دندې ته توجه ونکړي، کيداي شي زده کوونکي له موضوع څخه بلي خواته ولاړ شي بايد په مباحثه کې هدف دانه وي چې دوه ډلې زده کوونکي دصحيحو او غلطو مباحثو په واسطه يو بل مغلوب کړي. نوښوونکی ددوې دخبرو بحث ته متوجه وي او هغوي بايد دې ته پري نږدي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مباحثه بلي خواته ولاړ شي او هڅه وکړي چې ټول زده کوونکي پکې برخه واخلي او هغوي دفعالیت مرکز وي.

**ددې میتود ښیګڼې:**

- زده کوونکي څیړنو او پلټنو ته هڅوي.
- زده کوونکي دبحث دموادو زیاته برخه په خپله برابروي.
- ښوونکی دزده کوونکو په ګډون دمباحثې پلان جوړوي.
- ښوونکی دزده کوونکو دپوښتنو او ځوابونو ځانګړې طریقې زده کوي.
- زده کوونکي زده کوي چې خپل نظریات او معلومات په مناسب وخت کې نوروته وړاندې کړي.
- دزده کوونکو دخبرو کولو جرأت زیاتوي.
- زده کوونکي په خبرو کې نوبت اخیستل زده کوي.

**نیمګرتیاوي:**

- ددې میتود کارول زیات وخت نیسي.
- ښایي چې لږ شمیر زده کوونکې پکې برخه واخلي.
- ښایي ځیني وخت ښوونکی دزده کړې ارزیابي ونشي کړاي.
- ښایي زده کوونکي ددرس داصلي موضوع څخه ووځي.
- ښایي لږ شمیر زده کوونکي دخبرو کولو انحصار پلاس کې واخلي.
- ددې میتود ګټې اخستنې غټ خنډ دمناسبو موضوعاتو او مسأئلو ټاکل وي.

**۵. د مسابقي میتود:** په دې میتودکې زده کوونکې یوه درسي موضوع دمثبت رقابت او سیالۍ په شکل زده کوي. سالم رقابتونه ددرسي موضوعاتو په زده کړه کې مهم رول لوبوي او په هغي کې دزده کوونکو ابتکاري استعدادونه ښکاره کیږي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کوونکو دفعاله کولو لپاره ښه زمینه برابروي. په دې میتود کې دزده کوونکو زیات تعداد دفعالیت مرکز ګرځي. یو ګروپ غواړي له بل څخه مسابقه وګټي. ددې روش څخه په لومړنۍ او ثانوي دوري کې هم استفاده کیداي شي. دې میتودته Matching method وايي.

دا مسابقه کیداي شي په یو درسي ساعت، د اونۍ په پاي، دمیاشتې په پاي کې، یو ټولګي دبل ټولګي سره، یو ښوونځي دبل ښوونځي سره او دهم سویه زده کوونکو ترمنځ تسره شي. دمثال په توګه په لومړي ټولګي کې دصفر څخه تر 9 عددونو پوري لوستل، ویل او لیکل په پام کې ونیسواو د دوه لومړنیو ټولګیو ترمنځ دا مسابقه ترسره کړو.

**دمسابقي کړنلاره:** دیو ټولګي زده کوونکي دالف او ب په دوه ګروپونو ویشو، له هر ګروپ څخه درې درې تنه دټولګي په مخکې ودروؤ. هغه کارتونه چې په هغوي کې اعداد لیکل شویدي په دوي باندې ویشو او داسې هدایت ورکوؤ.

د (الف) دګروپ یو زده کوونکي خپل کارت ګوري او د (ب) ګروپ دزده کوونو له ډلې څخه دیو تن نه پوښتنه کوي چې هغه عدد پرتخته ولیکي. که صحیح یې ولیکه نو 5 نومرې اخلي او که نه نو سوال د (ب) ګروپ ناست زده کوونکو ته حواله کوي چې دهغو څخه یې یو پرتخته ولیکي که صحیح یې ولیکه نو 3 نومرې اخلي. په همدې ډول دا کار د (ب) ګروپ له ډلې څخه یو تن د (الف) ګروپ څخه پوښتنه کوي او همدغه شان عملیه پرمخ وړي. دا مسابقه په همدې شکل پرمخ وړو. په پاې کې دهر ګروپ نومرې جمع کوو دزیاتونومرو ګروپ دمسابقي وړونکي دي.

دمسابقي په ارزیابۍ کې دا ټکي باید په پام کې ونیول شي:

- ټولګي په دوه ګروپونو داسې وویشل شي چې ددواړو ګروپونو تعداد مساوي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- دهر ګروپ لپاره یوشان سوالونه (ساده، منځني او سخت) او دزده کوونکو سویه هم باید په پام کې ونیول شي.
- دمسابقي په هکله باید زده کوونکو ته واضح هدایات ورکړ شي.
- ښوونکی په نومرو ورکولو کې له عدالت څخه کار واخلي.
- دمسابقي په وخت کې ښوونکی باید دټولګي نظم او دسپلین په پام کې ونیسي.
- دمسابقي په پاي کې باید ښوونکی نتیجه اعلان کړي.

**6. دنقش اجراکولو میتود Role play method**: دا میتود هم دیو ښه او موثر تدریس یوه لاره ده چې په هغې کې زده کوونکي یوه درسي موضوع چې دنمایش ور وي دیوې حقیقي صحنې په شکل تمثیلوي. په دې روش کې دسترتیا احساس له منځه ځي او زده کوونکي په مینې او علاقې سره درس تعقیبوي. د مثال په توګه دڅلورم ټولګي دپښتو په کتاب کې دروغتیا په هکله داسې یوه قصه لیکل شویده چې کیداي شي څو تنه زده کوونکي وټاکل شي. دښوونکی، داکتر، خالد، اکرم، اجمل رول ولوبوي او دا موضوع دیوې تمثیلي پارچې په شکل تدریس کړي. خود نقش اجراکولو په وخت کې دا ټکي په پام کې ونیول شي.

- هغه وخت له دې روش څخه کار واخستل شي چې دمنطقي درسم اورواج، عنعنې سره تضادونه ولري.
- مواد او لوازم باید دمخه اماده شوي وي.
- دنقش اجراکولو لپاره هغه زده کوونکي وټاکل شي چې نقش اجرا کړي شي.
- ښوونکی باید ډاډه وي چې کوم زده کوونکي کوم نقش اجرا کوي.
- دنقش اجراکول، دټولګي په یو مناسب ځاي کې ترسره شي چې ټول زده کوونکي یې مشاهده کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ښوونکی باید زده کوونکي کنترول کړي.
- دنقش اجرا کول په همغه درسي ساعت کې یا دمخه اماده کیداي شي.
- ښوونکی باید دتمثیل په وخت کې دزده کوونکو کمزوري ټکي یادداشت او وروسته یې ورپه ګوته کړي.

**7. دعلمي کتنې (سیرعلمي) میتود Field trip method:** علمي کتنه دهغه مشاهدو او معلوماتونو څخه عبارت دي چې زده کوونکي یې عملاً ددرس موضوع په اړه دټولګي څخه بهر ترلاسه کوي. په حقیقت کې ویل شوي موضوعات راژوندي کوي او هغه با معنا کوي. علمي کتنه باید داسې پلان شي چې دزده کوونکو شوق، ذوق او علاقه تحریک او تشویق کړي مثلاً که دساینس په مضمون کې ددرس موضوعات دنبات جوړښت دمخه تدریس شوي وي نو کله چې زده کوونکي علمي کتني ته وړي باید دنبات مختلفي برخې وروښودل شي او بیا په صنف کې ورباندي بحث وشي. دعلمي کتنې په وخت کې داټکې په پام کې ونیول شي چې زده کوونکي کوم ډول دمشاهدي میتود په کار وړي اودکار څرنګوالي څه ډول دي.

- باید پوه شو چې څومره وخت لرو او دفعالیت داجرا کولو لپاره هغه وخت په مناسبه توګه وویشو.
- باید پوه شو چې دکومې موضوع په هکله علمي کتنه لرو او چیرته ځو.
- مالي قدرت او توان هم په پام کې ونیول شي.
- زده کوونکي باید کنترول شي او هغوې په کروپونو وویشل شي، هرګروپ ته سرګروپ وټاکل شي.
- ښوونکي باید ټول ګروپونه او سرګروپونه دمشاهدې په وخت کې نظارت کړي.
- دمشاهدې په وخت کې ښوونکي دزده کوونکو سوالونو ته ځواب ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

**8. ګروپي میتود: Group woric method**: ګروپي میتود داسې یو میتود دي چې زده کوونکي زیات کار کولو ته هڅوي. مشق او تمرین پکې زیات کیږي. په دې میتود کې ښوونکي دمذاکرې، مناقشې، ارزیابۍ او نورو مقصدونو لپاره زده کوونکي په کوچنیو ګروپونو ویشي. په ګروپي میتود کې زده کوونکي چې ډیر وویني، غورږونیسي، ولولي، فکر وکړي، ولیکي او خوشحالیږي چې دملګرو په منځ کې خپل نظر وړاندې کړي په تیره بیا چې نورې نظر واوري او غوږ ورته ونیسي.

په دي میتود کې ښوونکي دلارښود رول اجرا کوي او دزده کوونکو له کار څخه په ګروپونو کې نظارت کوي دزده کوونکو ستونزې حل کوي. په ګروپي میتود کې دژبې په زده کړه کې هدف یوشي، دریاضي او سپورت په زده کړه کې بل شي وي نو ګروپونه دښوونکي دپلان تعلیمي او تربیوي هدفونو له مخې ټاکل کیږي. کله چې ګروپي میتود عملي کوي نود امکان په صورت کې دګروپ غړي په دایروي شکل یو بل ته مخامخ کښینوي او یا لږ تر لږه یو بل ته مخامخ کیني تر څو ددې کار او فعالیت ووینې.

په دي میتود کې زده کوونکي دفعالیت مرکز دي. دښوونې او روزنې پوهانو تجربه کړیده چې ګروپي زده کړه نظر ځانګړې زده کړي ته ډیره موثره ده ځکه چې زده کوونکي په ګروپي میتود کې موضوع ژر اخلي. له دې میتود څخه زیاتره وختونه دمباحثې، مناقشې، مذاکرې، علمي کتنې، پروژې، سوال او ځواب او نورو میتودونو کې کار اخلي. او دهمدي میتودونو زده کړې اغیزمنتوب زیاتوي. په ګروپي میتود کې باید داټکي په پام کې ونیول شي.

- ښه به وي چې په ګروپونوکې دزده کوونکو تعداد له 3 څخه تر 6 تنو پورې وي ترڅو دافکار دتبادلې لپاره ښه فرصت وي.
- کله چې ګروپونه جوړ شي باید فوراً نامګزاري شي او سرګروپ ورته وټاکل شي.
- دګروپي کار دضرورت وړ مواد باید دمخه اماده شوي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- دګروپي کار په لاربنوونه کې موضوع، هدف او دکار طریقه ښه واضح شي.
- زده کوونکي دګروپي کار په وخت کې په دایروي توګه یا مخامخ کښینول شي.
- دګروپونو ترمنځ مناسبه فاصله وټاکل شي ترڅو ښوونکي ددوي ترمنځ دستونزو دحل لپاره قدم ووهي او دهغوي نظارت وکړي او دبلي خوا دګروپونو دغړو ترمنځ خبري دنورو ګروپونو مزاحمت ونکړي.
- دګروپي کار موضوع باید دزده کوونکو دسويې مطابق وي.
- ښوونکي دنظارت او کنترول برسره دګروپونو دښه همکار رول ولوبوي.
- دګروپي کار غړي باید وپوهول شي چې دوي یوشان مسئولیت لري ترڅو دګروپي کار په کولو کې فعاله برخه واخلي.
- دګروپي کار وخت معین وي او زده کوونکو ته ابلاغ شي.
- دلومړۍ دورې زده کوونکي باید په ګروپي کار کې ښه رهنمايي شي ترڅو په راتلونکي کې عادت شي.
- کله کله کیداي شي چې دګروپي کار نتیجې دمسابقې په شکل بررسي او ابلاغ شي.
- دوهم ځل لپاره دګروپي کار غړي یو بل سره تبدیل شي.
- دګروپي کار میتود هغه وخت مئوثر دي چې دګروپ دغړو ترمنځ همکاري موجوده وي.

**۹. دمناقشې میتود Discussion method**: دښوونې او روزنې اساسات په دي تاکیدد کوي چې زده کوونکي دفعالیت مرکز وي ددې خبرې نه هدف دادي چې زده کوونکو ته اجازه ورکړ شي چې دزده کړې په بهیر کې فعاله برخه واخلي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ګروپي ډول مذاکره او مناقشه وکړي باید مناقشه داسې کنترول او تعقیب شي چې په منازعه بدله شي.

دمناقشي څخه هدف یوازې خبرې کول ندي بلکه دواقعیتونو ښکاره کول او قضاوت کول دي داسي چې دګروپ ټول غړي خپل منځ کې دافکارو تبادله وکړي. کله چې ټولګي په ګروپونو وویشل شي یو زده کوونکي دلارښود په ډول تعینوي اود مناقشې په هکله هغوي ته داسې لارښونه وشي چې خپل افکار په آزادانه او توګه یو دبل سره تبادله وکړي.

## دمناقشې دمیتود ښیګڼې:

- دزده کوونکو دپوهې سطح معلوموي.
- زده کوونکي په فعاله توګه درس کې برخه اخلي یعنې زده کوونکي دفعالیت مرکز وي.
- مناقشه دتیرو تجربو دښکاره کیدو سبب ګرځي.
- دزده کوونکو دافهام او تفهیم مهارتونو دپراختیا سبب ګرځي.
- دزده کوونکو دتوجه دجلبولو سبب ګرځي.
- زده کوونکي عملاً درس زده کوي.
- ددرس موضوع په ښه ډول پراختیا مومي.

## دمناقشې دمیتود نیمګړتیاوي:

- ددې میتود تطبیقول ډیر وخت غواړي.
- امکان لري چې ځینې زده کوونکي پکې فعاله برخه وانخلي.
- کیداي شي دمناقشې په وخت کې ځیني زده کوونکي له موضوع څخه ووځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- که ښوونکي مسلکي او باتجربه نه وي کيداي شي پلان شوي پروګرام ترسره نشي.
- دمطلبونو ارتباط اوجمع کول او بيا دهغي لنډيز مشکل دي.
- کيداي شي پوښتني په ښه او مناسبه طريقه مطرح نشي.

ددې لپاره چې دمناقشې ميتود په ښه توګه تطبيق کړاي شو ديو منظم درسي پلان موجوديت، دښوونکي امادګي، دټولګي نظم او ترتيب، دموضوع معرفي، دهغي دمقاصدو تحليل او تجزيه ضروري ده. د ګروپ ټولو غړو ته مناسبه برخه ورکول او دفردي اختلافاتو موضوع او دزده کوونکو دزده کړې سرعت هم بايد په پام کې ونيول شي. هغه زده کوونکي چې ډيرې خبري کوي، کنترول او دهغي پرځاي چُپ او غلي زده کوونکي خبري کولو ته تشويق شي. او هم هغه څوک چې دمناقشې لارښوونه کوي بايد کمې خبرې وکړي او ډير واوري. دمناقشې په پاې کې موضوعات لنډ او نتيجه ګيري يې بايد وشي.

**۱۰. دپروژې ميتود Project method**: دا ميتود دجسمي، اجتماعي او ذهني فعاليتونو لپاره يو ښه ميتود دي. په دي ميتود کې زده کوونکي دفعاليت مرکز وي. دښوونې او روزنې پوهان دزده کوونکو داساسي او لومړنيو زده کړو په پاې کې امريکايي عالم جان ديوې په (1952–1952) کال کې وويل چې فردي فعاليتونه مهم نه دي.

ددې عالم مناقشه داوه چې ماشومان دې ژوند ته اماده شي او داهغه وخت امکان لري چې هغوي دژوندانه په کارونو کې برخه واخلي. دمثال په توګه دکلي او محل دګاونديانو په ژوندانه او نورو کې برخه واخلي ځکه چې ټولنيز کارونه دزده کوونکو له ژوندسره نږدې اړيکي لري او دهغوي دروزنې سبب ګرځي نو لازمه ده چې ښوونکي دزده کوونکو سره دپروژې په ډول هم کار وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسلام مقدس دين 1400 کاله دمخه بشر ته لاربښوونه کړيده چې ماشومان دژوندانه په کار کې شريک کړي چې له محيط څخه زده کړه وکړي ترڅو په راتلونکي کې ژوند ته اماده شي. په دې ډول د ټولنې غړي داسې وروزل شي چې په خپل ماحول کې په خوشحالي، روغتيا، سوله، امن او برياليتوب ژوند وکړي او په څه ډول عاداتو، آدابو، اخلاقو، پوهې، فضايلو او مهارتونو کې سمبال شي چې په کور، کلي او ټولنه کې په برياليتوب سره ژوند وکړي. دا هغه وخت صورت مونډلي شي چې زده کوونکي دژوندانه داصلي پديدو سره په تماس کې وي. دا کار دپورژې دميتود په ذريعه ښه صورت نيولي شي.

دپروژې ميتود په زده کړه کې په فردي او ګروپي ډول تطبئق کيداي شي. ددې ميتود په واسطه دژوندانه حقيقي ستونزي پيژني او دهغو دحل لپاره له ټولنيز کار څخه ګټه اخلي. په دې ميتودکې زده کوونکو ته په ګروپي يا انفرادي ډول يوه پروژه ورکول کيږي. هغوي په دې پروژه باندې په ګډه يا انفرادي توګه کار کوي. دوې کولاي شي دپروژې دترسره کولو په کار کې دښوونکي څخه پوښتنې وکړي ښوونکي بايد هڅه وکړي چې په ګروپي ډول پروژه کې ټول زده کوونکي په مناسبه توګه فعاله برخه واخلي اويو تعداد زده کوونکي مايوس او بي کاره پاتي نشي.ښوونکي بايد زده کوونکي وپوهوي چې څه ډول کارونه سرته ورسوي، دپروژې هدفونه ورته واضح کړي چې مطلوبه نتيجه په لاس راوړي. پرته له دې به د زده کوونکو لپاره دتفريح اوساعت تيرۍ معناولري. ددې ميتود يوه ګټه داده چې دزده کوونکو داستدلال قوت زياتيږي ځکه چې هغوي دخپل سرته رسيدلي کار څخه دفاع کوي او دنورو قناعت حاصلوي.

**۱۱. دعملي کار ميتود Practical work method:** دا روش لومړي ځل جان ديوې په کار يو وړ او ويويل چې يو پروګرام هغه وخت دارزش وړ دي چې عملي جنبه ولري او د انسان په ژوند کې ګټور تمام نشي او هغه خوشحاله وساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهم باید په ګوته کړو چې دښوونې او روزنې هدف یوازې دعلم ترویج ندي بلکه واقعي هدف یې هغه دي چې دهغه په ورځني ژوند کې ګټور تمام شي.

جان دیوې په دې عقیده وؤ چې عمومي تعلیمات داجتماعي دردونو دوا دي، نو دښوونځي پروګرام باید داسې جوړ شي چې ښوونځي دیوي ټولنې رول ولري او په ټولنیزو فعالیتونو کې فعاله برخه واخلي. دښوونځي کار باید دمعلوماتو زرق کولو نه وي بلکه دسامان، الاتو جوړول او په مختلفو طریقو سره دهغوي ستعمال په طبعیت کې خپله دنده وبولي. په دې ډول زده کوونکي دفعالیت مرکز ګرځي. دهغوي عضلې، سترګې، غوږونه او احساسات یې په کار وړل کیږي.

دعملي میتود په تدریس کې مشق او تمرین، تجربوي او لابراتواري کارونه شامل دي نو ځکه عملي کارونه دانفرادي او ګروپي کارونو په شکل ترسره کیږي. څرنګه چې دګروپي کار میتود دمخه ذکر شویدي نو دلته به یې دتکرار ضرورت نه وي. خو انفرادي کارونه داسې یو میتود دي چې ددرسي وسیلو او موادو په موجودیت کې زده کوونکي په انفرادي توګه مصروف ساتل کیږي. ترڅو زده کوونکي پکې پخپله فعاله برخه واخلي. په هر صورت دامیتود دوه عمده نیمګړتیاوي لري.

- ډیر وخت ته ضرورت لري.
- دتدریس په دې میتود کې زده کوونکي په کافي اندازه زده کړه نشي ترسره کولای په داسې حال کې چې دښوونې او روزنې اساساتو توقع وضع شوي وخت وي.

## 12. دمختلفو ټولګیو دتدریس میتود Multigrade teaching method:

زموږ په هیواد افغانستان کې دډیر پخوازمانو څخه راپدې خوا ښوونه اوروزنه د لومړي ټولګي څخه ترلوړو تحصیلاتو پورې په وړیا توګه ترسره کیږي چې دلومړنیو ښوونځیو روزنه نه یوازې چې وړیا ده بلکه اجباري هم ده. خو عصري ښوونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

روزنه ډېره سابقه نلري. عصري ښوونه اوروزنه د امير شيرعلي خان دسلطنت په دوره کې پيل شوې ده او دامير حبيب الله په دوره کې يې پراختيا وموندله چې وروسته يې دامير امان الله خان په دوره کې عامه ښه غوره کړه او دمحمد ظاهر شاه په وخت کې ښوونې او روزنې دټولنې پام ځانته راواړاوه ځکه چې دزده کړې ارزښت ورځ په ورځ زياتيده. دبلي خوا څرنگه چې افغانستان دملگرو ملتونو غړي دي نو په ټولو بين المللي چارو کې دهغوي مشورې او وړانديزونه بايد عملي کړي. په دې اساس دکليوالي ښوونځي په نوم له لومړي ټولگي څخه تر دريم ټولگي پورې پرانستل شو. همدارنگه دکوچنيانو لپاره يې گرځنده ښوونځي جوړ کړل چې دا هم دکليوالي ښوونځيو په ډول وؤ. کليوالي او گرځنده ښوونځيو دواړه به يو ښوونکي درلود او درې واړه ټولگي به ديو ښوونکي له خوا په ويو وخت کې تدريس کيدل. خو ددي ورستيو کلونو جنگونو دهيواد په ښوونکو کې زيات کموالي رامنځ ته کړ او هيواد دډيرو ستونزو سره مخامخ دي. څرنگه چې ددي کمبوديو پوره کول ډير گران دي نو لازم دي چې دمختلفو ټولگيو دتدريس تگ لاره او ميتودونه وڅيړل شي او داسي نصاب دښوونې او روزنې په سيستم کې په کار واچول شي چې دښوونکو، زده کوونکو اړتياوې پکې په پام کي ونيول شي. چې دنيکمرغه همدا اوس دښوونکو دروزنې دنوي تعليمي نصاب کې همدغه ټکي ته توجه شويده.

**13. تجربي يا نمايشي ميتود Demonstration method:** تجربي ميتود هغه ميتود دي چې دهغي دتظبيق په بهير کې وسيلې او مواد استعماليږي ترڅو يوه خاصه موضوع عملاً تجربه او نتيجه يې په لاس راشي او زده کړه سرته ورسيږي. دا لاندي هدفونه په پام کې بايد ونيول شي:

- دکومې موضوع حقيقت چې په نظري توگه درک کيداي نشي ښايي دغه ستونزه دتجربې په واسطه حل شي.
- دتجربې په واسطه دشيانو فزيکي او کيمياوي خواص پيژندل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- دتجربي په واسطه ژوره پوهه حاصلیږي اوله ذهن څخه ژر نه وځي.
- دزده کوونکو حرکي حس وده او انکشاف کوي.
- زده کوونکي دلابراتوار دکار سیستم سره آشنا کیږي.
- دتجربي په واسطه دشیانو ګټور او غیر ګټور اړخونه پیژندل کیږي.

په ښوونه او روزنه کې هغه موضوعات چې په شفاهي او نظري توګه تدریس شي ښه نه زده کیږي او هدف نه ترلاسه کیږي. خوکه دځینو خاصو وسیلو او موادو څخه ددغه موضوع ګانو په اړوند کار واخستل شي هم به زده کړه ښه ترسره شي او هم به ژر هدف ته ورسیږو.

داسې فکر ونشي چې دا تجربې یوازې په لابراتوار کې امکان لري بلکه په آسانۍ سره هم ترسره کیداي شي دمثال په توګه دشیانو دانقباض او انبساط موضوع، هوا وزن لري دیوي ساده پوګنیو په واسطه زده کوونکو تجربه کولاي شي پوکنۍ راواخلي دنري لرګي په دوه څنډو کې دتار په واسطه ونښلوي چې له هغي څخه تله جوړه شي. بیا دواړه پوکنۍ وپړسوئ او خولې یې وتړئ. نو کله چې تله جګه کړي لیدل کیږي چې دواړه پوکنۍ یوشان وزن لري. بیا یوه پوکنۍ دستنې یا اغزي په واسطه سورۍ کړي چې لږه هوا ورڅخه ووځي. ګوري چې دتلې دا خوا سپکه او بله خواې درنیږي. په دي توګه ثابتیږي چې هوا وزن لري.

دا میتود دزده کړې یوه ښه طریقه ده ځکه چې ټول زده کوونکي پکې ونډه اخلي او دعملي سیستم ښه غوره کوي.

## 0 . <u>دکوچني درس میتود **Micro teaching method**</u>: په 1963م

کال کې دمتحده ایالاتو په ستنفورد پوهنتون کې د مایکرو ټیچینګ مفکوره منځ ته راغله. دتدریس دا میتود دیو ګروپ څیړونکو له خوا چې Allex, Dwinght, Rayan, Kevin نومیدل، رامنځ ته شوه. کوچني درس هغه درس ته وایي چې دتدریس په وخت کې د زده کوونکو شمیر راکم شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دتدریس په ځانګړو سلوکونو باندې متمرکز شي او تدریس آموز په کنترول شوي شرایطو کې تدریس آموزي ترسره شي په لنډه توه کوچني درس دتدریس هغه میتود دي چې دهغې له مخې دتدریس دټولو اړخونو اندازه راکمیږي نو ځکه ورته کوچني تدریس وایي.

په کوچني تدریس کې دزده کوونکو شمیر د5 څخه تر 10 پورې وي او تدریس آموز خپل درس له 5 دقیقو څخه تر 10 دقیقو پورې په ګروپ کې وړاندې کوي. که دګروپ شمیر له 3 څخه تر 4 پورې وي نو په دې صورت کې دټول ګروپ تدریس دتمرین لپاره له 20 څخه تر 25 دقیقو پورې وخت نیسي چې مجموعاً تر 30 دقیقو پورې وخت ته رسیږي.

په کوچني تدریس کې فیډبیک دویډویي کمرې په واسطه ترسره کیږي خو په هغه هیوادونو کې چې دا شرایط نه وي دنظارت کوونکو په واسطه دا دنده پرمخ وړل کیږي. که چیرې کوچني درس په ویډیو کې تایپ شي ویډیو دتجربې په توګه کارول کیږي. تدریس آموز خپل درس په تلویزیون کې ګوري، درس بیا تکراروي ترڅو ښودل شوي مهارتونه تمرین او تکرار شي. دکوچني درس لپاره ځانګړي مهارتونه موجود دي چې دهغې په رڼا کې مدرس خپل درس تر سره کوي.

## دکوچني درس مهارتونه:

- ازمایښتي پوښتنې کول.
- یومشوق څخه کار اخستل.
- تقویه کول.
- غیر لفظي اشارې په کار اچول.
- موضوع باید دمثال په واسطه روښانه شي.
- دګډون کوونکو تشویقول.
- ددرس دموضوع په هکله توضیحات ورکول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- له تورې تختي ځخه کار اخستل.
- نتيجه ګيري کول.
- تدريس پاي ته رسول.

## 15. استقرايي او قياسي ميتود Deductive and inductive method

استقرايي ميتود او همدارنګه قياسي ميتود دوه عملي ميتودونه دي چې دپخوا راهيسې په طبيعي علومو کې پوهانو له خوا استعماليږي او اوس هم ورځنې کار اخلي. قياسي ميتود ددي لپاره په کار اچول کيږي چې دپديدو په هکله عمومي يا کلي قوانين ترلاسه کوي. دا ميتود لږ څه پيچلي دي ځکه چې دا دلوړې سويې او څيړونکو دنده ده چې مسألي تحقيق او تجربه کړي. او په همغه موضوع کې يو کلي قانون ترلاسه کړي ددي ميتود پيروان په دې عقيده دي چې له کل څخه به مسأله پيل او جز ته به هدف تقيبوي خو په استقرايي کې لومړي جزء څيړي او بيا کل دښوونې او روزنې پوهان دغه دواړه ميتودونه دزده کړې په عمليه کې په ډيره ساده او آسانه توګه په کار اچوي خو دلته هم دښوونې او روزنې پوهان په دوه ډوله ويشل کيږي يوه ډله يې وايي چې که تدريس له جزء ځخه پيل او کل خواته تدريس تعقيب شي ښه زده کړه ترسره کيږي. ښوونکي او زده کوونکي ژر او آسانه هدف ته رسوي. او بله ډله په دې عقيده ده چې که د تدريس موضوع له کل ځخه پيل او جزء خواته تعقيب شي زده کړه ښه صورت نيسي.

په تدريس کې د استقرايي ميتود مثال دادي چې ښوونکي لومړي زده کوونکو ته توري لکه الف، ب، ت، ث، تر پايه پورې درس ورکوي او بيا کلمې او جملې ورته تدريس کوي په دې صورت کې ښوونکي په خپل درس کې دجزء څخه د کُل په لورې تدريس کوي.

خو که ښوونکي زده کوونکو ته توري په کلمه کې درس ورکړي په دې صورت کې ښوونکي له قياسي ميتود څخه کار اخلي دمثال په توګه دجال په کلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د (ج) دتوري له نورو درسي کلمو کې دنورو تورو تدریس ګډل کیږي په دي ډول تدریس کې له کل څخه جزء ته تدریس صورت نیسي.

## 16. دتکرار (مشق او تمرین) میتود Repeat and practice method

تکرار په لغت کې بیا کول، دوهم ځل خبري کولو، یو عمل څوځلي ترسره کولول ته وایي او دښوونې او روزنې په اصطلاح کې دښوونکي سره یوځاي یو مطلب دوهم ځل بیانولو او یادا چې بي دمفهوم له درک کولو څخه دښوونکي په پیروي دیوعمل اجرا کولو ته تکرار وایي.

مشق او تمرین په لغت کې په کارکولو، لیکلوکې دورزش او جتهکتیا په معني دي او دښوونې او روزنې په اصطلاح کې له هغه روش څخه عبارت دي چې په هغي کې زده کوونکي دتکرار څخه وروسته یوه موضوع حافظې ته سپاري او بیایې مفهوم تحلیل او تجزیه کوي. په بل عبارت مشق او تمرین له هغه میتود څخه عبارت دي چې کله ښوونکي ددرس موضوع زده کوونکو ته معرفي کوي هغوي ورباندي فکر کوي او بیا دتکرار څخه وروسته یې حافظې ته سپاري. په دې معني چې ښوونکي لومړي یوه موضوع زده کوونکو ته معرفي کوي، زده کوونکي چې هغه ویني فوراً ورباندې فکر کوي او دځواب ورکولو په وخت کې امکان لري چې زده کوونکي ډیرې غلطي ګاني وکړي. دا غلطي هغه وخت اصلاح کیږي چې مشق او تمرین صورت ونیسي یعني په دي میتود کې دا مرحلي په پام کې نیول کیږي:

1. **دفکر کولول مرحله:** لومړۍ مرحله چې دفکر کولو مرحله ده ددرس دموضوع دمعرفي څخه وروسته ورباندې فکر کیږي په دي مرحله کې غلطۍ ډیرې وي او هغه وخت اصلاح کیږي چې مشق او تمرین ترسره شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. <u>د اصلاح کولو مرحله:</u> په دې مرحله کې دلومړۍ مرحلې غلطي دمشق او تمرين له لارې اصلاح کيږي. د زده کوونکو په ذهن کې دا اطمنان پيدا کيږي چې اوس ددرس پر موضوع پوهيږم.

3. <u>د په کار وړنې مرحله:</u> هغه اطمنان چې ددوؤ مخکينو مرحلو څخه ترلاسه کيږي زده کوونکي کولاي شي چې هغه نورو ته اظهار او په کار يوسي. په دې مرحله کې سهوې او خطا نه وي. ديو مثال په ښودلو سره نور مثالونه هم حل کولاي شي.

مشق او تمرين دليکلو په شکل (لغتونه او په رياضي عدونه) ويل (په کراره او يا په لوړ آواز) په انفرادي او ډله ايز شکل اجرا کيدي شي. ددې تطبئق په لومړنۍ دوره کې نظر ثانوي او لوړو تحصيلي موسسو ته زيات مهم دي. څرنګه چې تکرار يو ډول تمرين دي نو بايد د 5 دقيقو څخه زيات نه وي ځکه چې په زده کوونکو کې دستړتيا سبب ګرځي. او ښوونکي دهغي داستعمال په وخت کې بايد داټکي په پام کې ونيسي.

1. ښوونکي بايد زده کوونکو ته هدايت ورکړي چې څنګه مشق اوتمرين وکړي. که ډله ايز کاروي نو ښوونکي هغوې بايد دنظارت لاندې ونيسي. که کوم زده کوونکي کار نکوي بايد دهغه توجه کار کولو ته راواړوي.
2. مشق او تمري په جزي توګه ترسره نشي بلکه دهغوې ذوق او علاقه په پام کې ونيول شي.
3. دا روش زياتره په حفظي مضمونو او ژبه کې په کار وړل کيږي مثلاً ښوونکي درياضي او ساينس په مسألو شايد دتمرين له روش څخه کار واخلي چې زده کوونکي ته ديادولو په برخه کې مرسته وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

**17. ښوونکي ددرسي فعاليت دمرکز په توګه:** دتدريس په ميتودونو او تخنيکونو کې چې ښوونکي زيات فعال وي او اکثره درسي فعاليتونه دښوونکي په واسطه ترسره کيږي. زده کوونکي يوازي اوريدونکي، ليدونکي او اخستونکي وي او نور فعاليتونه په کمه اندازه کوي. يعني ښوونکي اکثره وختونه دتدريس په عنعنوي ميتودونو لکه کتاب لوستل، حافظې ته سپارل، لکچر، مشق اوتمرين او دعادت په اساس دښوونکي په واسطه ښودل شوې مباحثه باندې تکيه کوي او زيات کار ورځينې اخلي نوځکه ورته په ښوونکي دتمرکز تدريس ميتود وايي. په دې ميتود کې زده کوونکي يوازې داخستونکي په توګه رول لوبوي او غير فعال وي او په زده کړه کې په ټيټه درجه برخه اخلي چې دا په حقيقت کې ددې ميتود برملا نيمګړتيا ده. دښوونې او روزنې متخصصين په دې عقده دي چې دزده کړې په عمليه کې هرڅومره چې زده کوونکي زياته برخه اخلي په همغه اندازه زده کړه ښه ترسره کيږي.

دښوونې او روزنې پوهان دامني چې هر ميتود په خپل وار سره او خپل ځاي کې ګټور دي. ښوونکي دخپل مهارت او ابتکار په واسطه کولاي شي چې نور ميتودونه دټولګي دتدريس ميتودونو (دټولګي دتدريس ميتودونه: په ښوونکي متمرکز ميتود او په زده کوونکو کې متمرکز ميتودونه څخه عبارت دي) سره يوځاي کړي او دمؤفقيت درجه يې لوړه کړي. نن ورځ دښوونې او روزنې پوهان هڅه کوي چې دماهرواو مسلکي ښوونکو په واسطه دغه ميتودونه په هغو ميتودونو تبديل کړي چې زده کوونکي پکې دفعاليت مرکز وي.

18. زده کوونکي ددرسي فعاليت دمرکز په توګه: هغه ميتودونه چې زده کوونکي په کې دفعاليت مرکز وي او په عملي او تجربوي ډول زده کړه پکې کوي، ډير زيات دي. په دي ميتودونو کې ښوونکي ديولارښود او همکار په ډول عمل کوي. دپوهې دانتقال کوونکي په توګه برخه نه اخلي. په دې ميتودونو کې زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوونکي اکثراً دښوونکي په مشوره پخپله دکار پلان جوړوي او په خپله عمل او ابتکار کوي.

ددغه میتودونو په کار اچولو سره دزده کوونکو زیات حواس په کار لویږي او هغه نظریه پیاوړي کوي چې وایي (هرڅومره چې دزده کوونکو زیات حواس په کار واچول شي زده کړه ښه صورت نیسي) رول پلی فکري مشورې ، دواورې غونډاري، دمباحثي کوچنی ګروپونه، پروژه، لوبي او پیښنې کول، عملي کار او داسي نور. خو بیا هم دا باید ووایو چې ښوونکي پوه، ماهر او مسلکي نه وي یو ښه مئوثر میتودهم په ښه توګه نشي کارولای. نو ښه خبره داده چې ښوونکي په ښه توګه وروزل شي ترڅو دزده کړې عملیه ګړندۍ شي او ښه زده کړه ترسره شي. که زده کوونکي څه واوري هغه به ورڅخه هیر شي، که څه وګوري هغه به یې یادوي خو کولاي به یې نشي او که هرڅه په خپله وکړي هم به په هروخت کې په یادوي اوپه کولو به یې هم قادر وي.په حقیقت کې دښوونې او روزنې اصلي هدف همدا شي دي چې زده شوي شیان وکارولي شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

## داوسنۍ او پخوانې تدريس ترمنځ توپير

| زده کوونکي دفعاليت مرکزنوی ميتود | ښوونکي دفعاليت مرکز پخوانی ميتود. |
|---|---|
| 1. زده کوونکي په انفرادي توګه فعال وي او کارکوي، خپل نظريات،احساسات، تجربې، ضرورتونه او دکار ګټې اظهاروي او هغه عملي کوي. | 1. ښوونکي ټول معلومات (پوهه او علم) دځان سره لري او زده کوونکي په يو ډول پوهوي. |
| 2. ښوونکي يوازي دلار ښود حيثيت لري او هدايات ورکوي. ټول کار زده کوونکي کوي. | 2. زده کوونکي په هيڅ نه پوهيږي او زده کړه په غير فعال ډول هغوي ته انتقاليږي. |
| 3. ټول فعاليتونه زده کوونکي ترسره کوي. | 3. يوازي ښوونکي فعال وي او درس ورکوي. |
| 4. دزده کوونکو په دماغ کم فشاروي او دمثالونو په واسطه موضوع درک کوي. | 4. دزده کوونکو په دماغ زيات فشاروي او دموضوع په اړه زيات مثالونه نه ورکول کيږي. |
| 5. دتدريس په نوي ميتود کې موضوع ديو تصوير په شکل روښانه کيږي او وروسته دهغي په هکله مضمون جوړيږي او داکار دزده کوونکو په واسطه صورت مومي، په ميخانيکي ډول نه وي او زده کوونکي پکي پوره برخه اخلي. | 5. په دې ډول تدريس کې مطلب او موضوع په ميخانيکي (يادونې) توګه دښوونکي له خوا دکتاب يا کاغذ له مخې ويل کيږي او ټول زده کوونکي بې کاره ناست وي وروسته يوزده کوونکي لښته پلاس ولاړوي او نور يې تکراروي. |
| 6. ښوونکي منظم درسي پلان لري، ددرس په اړه يې لازم او ضروري مواد | 6. ښوونکي منظم درسي پلان نه لري، ضروري درسي مواد يې نه وي اماده |

(c) ketabton.com: The Digital Library

| | |
|---|---|
| دمخه اماده کړي او په خاصه طریقه یې په کاروړي. | کړي،کوم خاص نظم اوترتیب هم موجود نه وي. |
| 7. زده کوونکي دفعالیت مرکز وي او زیات فعالیتونه هغوي ترسره کوي. | 7. ښوونکي دفعالیت مرکز وي او زده کوونکي ته ددرسي فعالیت لپاره کم وخت هم نه ورکول کیږي. |
| 8. په زده کوونکوکې ویره موجوده نه وي درس په میخانیکي توګه نه زده کوي | 8. په زده کوونکو کې ویره موجوده وي او په میخانیکي توګه درس زده کوي. |
| 9. زده کوونکوته دمثالونو سره نوي طریقي ویل کیږي او دوي ته دتجربو انتقال ترسره کیږي. | 9. زده کوونکي له تجربو څخه نه خبریږي. |
| 10. زده کوونکو ته کمه تشریح ورکول کیږي او زیات کار په عملي توګه صورت مومي. | 10. زده کوونکو ته زیاته تشریح ورکول کیږي اوعملي کار کم صورت نیسي. |
| 11. ښوونکي ته دارزش ور داده چې زده کړه څومره ښه ترسره کیږي او زده کوونکوته دښې زده کړې لپاره موقع ورکول کیږي. | 11. که زده کړه ترسره کیږي اوکه نه، ښوونکي ته ارزښت نه لري. ښوونکي درس ورکوي او پرمخ ځي. |
| 12. زده کوونکوته کم موضوعات ویل کیږي هغوي خپله فکر کوي او څه زده کوي. | 12. زده کوونکوته زیات موضوعات ورکول کیږیاو هغوي یې حفظ کوي چې کمزوري زده کوونکي دا کار نشي کولای. |
| 13. زده کوونکي یوازي نه وي بلکه دیوبل سره مشترک کار کوي. | 13. زده کوونکي آرام ناست وي او داوریدونکي اولیدونکي مثال لري. |

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ډول ښوونکي بايد خپل درس داسې عيار کړي چې په هغې کې زده کوونکي زياته برخه واخلي او فعاليت وکړي. دتدريس دهغه ميتود څخه کار واخلي چې زده کوونکي ژر هدف ته ورسوي اوزده کوونکي هغه وخت ژر هدف ته رسيږي چې دهغوي ټول حواس فعاله او په کار واچول شي يعني دټولو درسي فعاليتونو رول زده کوونکي اجرا کړي او ښوونکي ديو کنترولر يا لارښود رول ولوبوي.

په لاندي دياګرام کې چې په هغې کې ښوونکي دمرکز فعاليت دي او قدم په قدم زده کوونکي دفعاليت مرکز ګرځي تاسو ته ښودل کيږي.

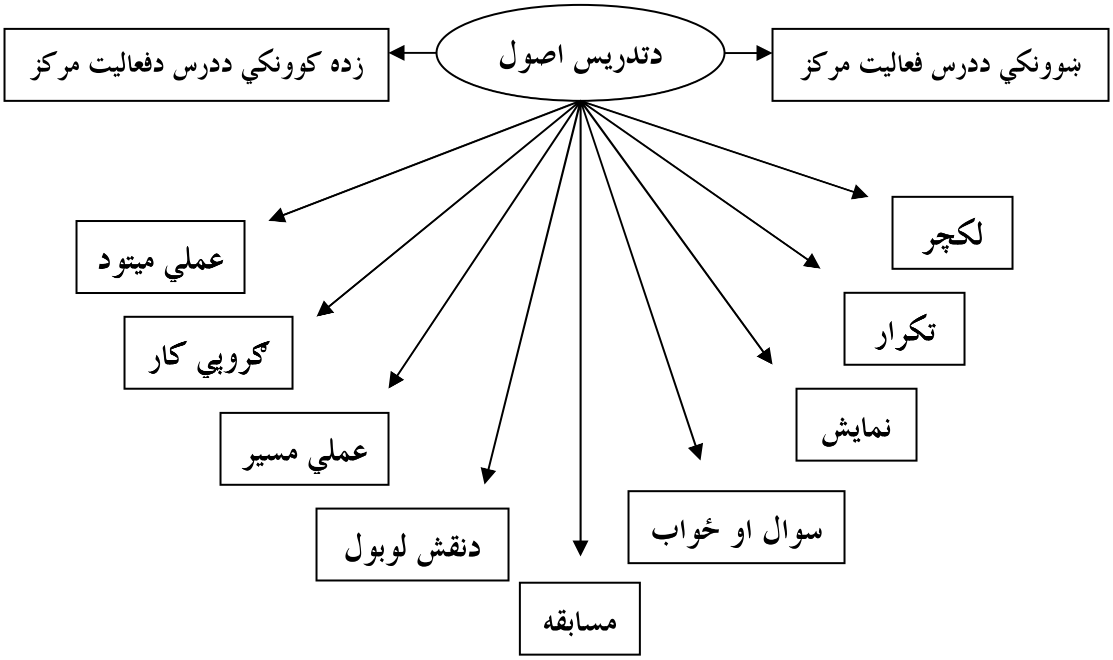


په دي ډول په لاندې دياګرام کې دلومړنيوښوونځيو دتدريس مروج، موثر او ساده ميتودونه طبقه بندي شويدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

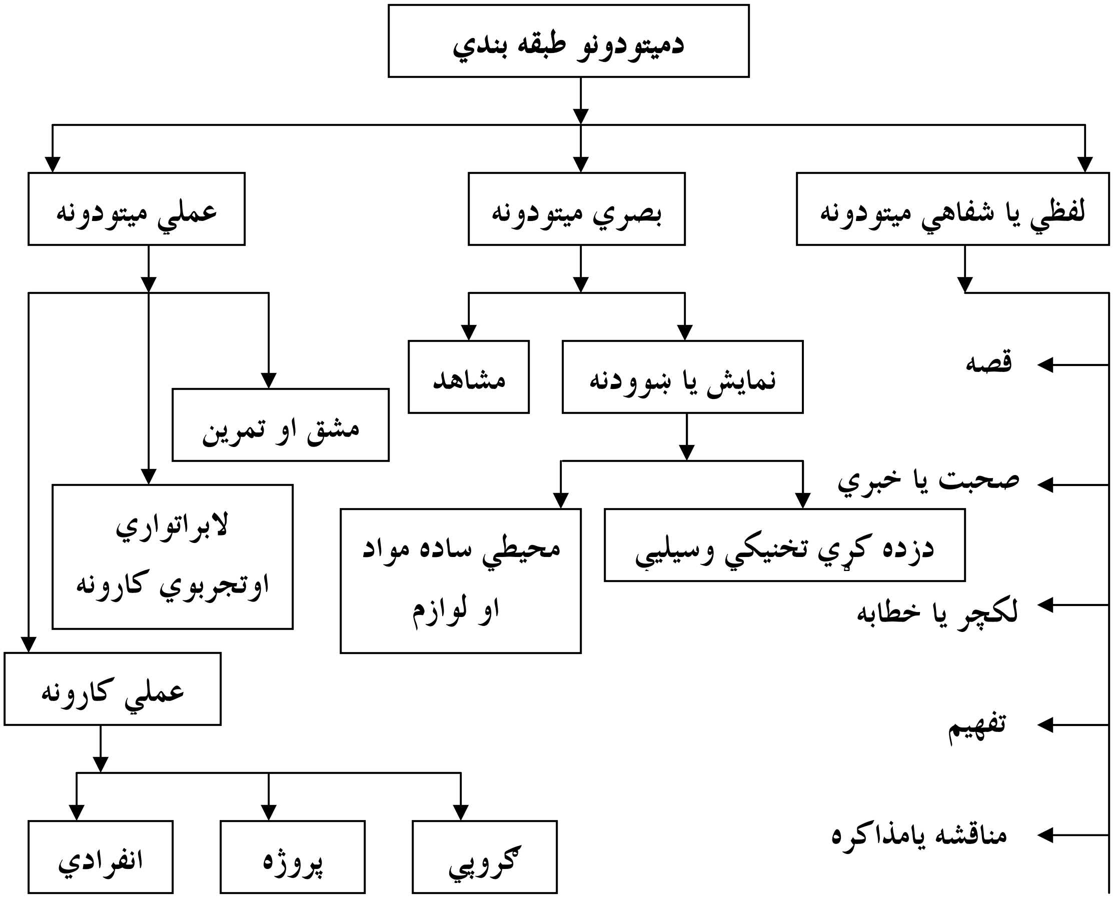


د تدريس په اصولو کې درسي پلان اساسي جزء دي نو درسي پلان په هکله معلومات ترلاسه کول ضروري کار دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

# درسي پلان Lesson plan

ټولو ته څرګنده ده چې الله (ج) له حده زيات نعمتونه بشر ته ورکړيدي څه چې په دنيا کې محسوس کيږي داټول دانسان دژوند لپاره دي چې په سمه لاره کې يې په کار يوسي. انسان ته يې عقل، شعور او پوهه ورکړيده هغه څه چې دته ګټور تماميږي په ښه ډول يې وکاروي. انسان چې کوم کارونه سرته رسوي نو حتماً يو هدف او مقصد لري. ددي لپاره چې هدف ته په برياليتوب سره ورسيږي فکر کوي او لارې چارې لټوي ترڅو ديوي منطقي نقشي او طرحې له مخې خپل کارونه پرمخ يوسي او خواري يې عبث ولاړه نشي. دغه طرح او نقشې ته پلان وايي. په هر کارکې پلان ته اړتياده خو په تدريس کې پلان له بلې هري موضوع څخه زياته ګټه او اهميت لري ځکه ښوونه اوروزنه دټولو پرمختياوو بنسټ ګڼل کيږي.
مخکي له دې چې ددرسي پلان په هکله څه ووايو بايد درسي پروګرام وپيژنو.
درسي پورګرام: درسي پورګرام داسې يوه نقشه ده چې دلوړو مقاماتو له خوا دښوونې او روزنې دمتخصصينو له خوا دنړۍ دپروګرام په رڼا کې تثبيت او د عملي کيدو لپاره خپلو مربوطه ښوونځيو او موسسو ته ليږل کيږي. ښوونځي او موسسي دهغي په رڼاکې خپل مهال ويش جوړوي. ددې درسي پروګرام نمونه په دي ډول ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

**دمثال په ډول دلومړنیو ښوونځیو درسي پروګرام:**

| ګڼه | ټولګي / مضمونونه | اول | دویم | دریم | څلورم | پنځم | شپږم | ملاحظات |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 1 | قرآنکریم | 4 | 4 | 4 | 4 | 4 | 4 | |
| 2 | اسلامي ثقافت | 4 | 4 | 4 | 4 | 4 | 4 | |
| 3 | پښتو | 6 | 6 | 6 | 6 | 6 | 6 | |
| 4 | رياضي | 6 | 6 | 6 | 6 | 6 | 6 | |
| 5 | تاریخ/اجتماعیات | . | . | . | 3 | 3 | 3 | |
| 6 | جغرافیه | . | . | . | | | | |
| 7 | ساینس | | | | 3 | 3 | 3 | |
| 8 | انګریزي E | | 4 | 4 | 4 | 4 | 4 | |
| 9 | دري | | 3 | 4 | 4 | 4 | 4 | |
| 10 | رسم | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | |
| 11 | خط | 2 | 1 | . | . | . | . | |
| 12 | سپورت | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | |
| | مجموعه | 24 | 30 | 30 | 36 | 36 | 36 | |

**پلان plan**: پلان یوه فرانسوي کلمه ده چې په لغت کې سنجولو، طرح کولو، نقشه کولو، فکر کولو خیال کولو او تصمیم نیولوته وايي او په اصطلاح کې دیوې ذهني پیش بیني شوې نقشې څخه عبارت دي چې دیو کار داجرا کولو لپاره د هغې فعالیتونه تنظیموي. همدارنګه دښوونې او روزنې په ساحه کې دفعالیتونو ډولونه هم ډیر زیات دي نو دښوونکي لپاره چې ددې فعالیتونو لارښوددي، لازمه ده چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښوونې او روزنې دفعالیتونو دپرمختګ لپاره منظم پلان ولري چې دخپلې وظیفې په سرته رسولو کې ثابت اوسي دبې ثباتۍ او وارخطايي څخه په امن کې پاتې او د خپل تدریس څخه ښه نتیجه ترلاسه کړي. په عمومي توګه درسي پلان دوخت له نظره په درې ډوله دي چې په لاندې دیاګرام کې لیدل کیږي.

**<u>دوخت له نظره ددرسي پلان ډولونه:</u>**

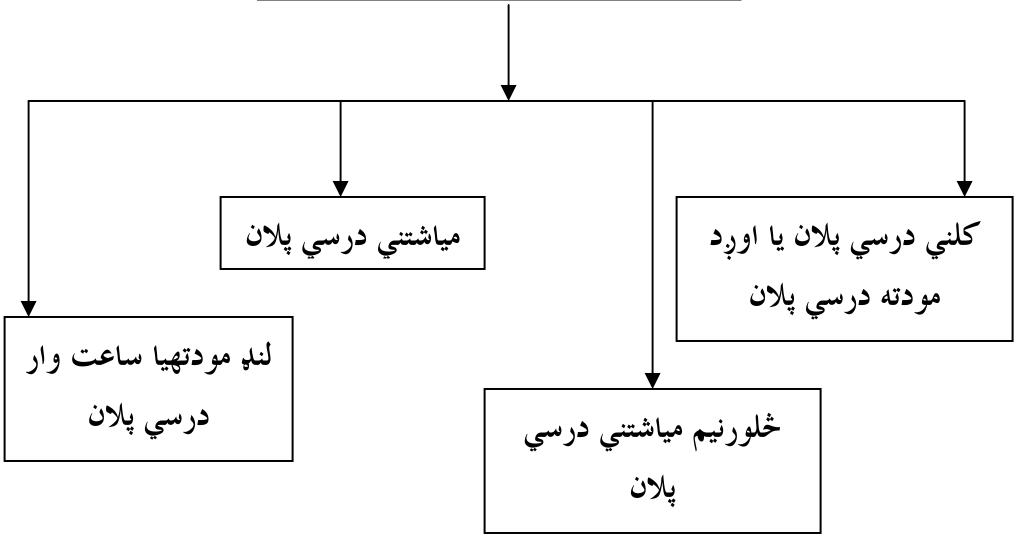


اوس دپورتنیو ډولونو څخه هر یو په لاندې توګه تشریح کوؤ.

1. **<u>کلني درسي پلان Annual lesson plan</u>**: دا هغه نقشه ده چې دیو مضمون دپروګرام په ټولو موضوع ګانو پورې داړونده چارو دسرته رسولو لپاره په کار لویږي او دیو تعلمي کال په موده کې دطرح شوو موضوع ګانو، دوخت تنظیم، دکتاب حجم، ساعتونه او نور ضروري اړتیاوې پکې په پام کې نیول کیږي. دغه پلان د طویلا المدته درسي پلان په نامه هم یادوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې لپاره چې ښوونکي خپله دنده په ښه توګه سرته ورسوي، زده کوونکي وپوهول شي او ښه زده کړه ترسره شي باید دکال په بهیر کې دهرلوست ځاي اووخت ځانته روښانه کړي او دپلان جوړولو په وخت کې دهر لوست په اړوند درسي میتودونه وټاکي، کومکي درسي مواد او نور دضرورت وړشیان اماده کړي، دموضوع ګانو ترمنځ ټینګې اړیکې وساتي، دکال په بهیر کې عمومي رخصتي ګانې، ددرسي ساعتونو شمیر، دټولګي دباندي عملي کتنې، دعملي کارونو ویش او داسې نور دکلیزې له مخې په پام کې ونیسي یعني دا لاندي ټکي دکلني درسي پلان لپاره پام کې نیول کیږي.

- ښوونکي دنوي تعلمي کال مهال ویش له مخې دمضمون درسي ساعتونو شمیر دټاکل شوو ورځو سره په پام کې ونیسي.
- ښوونکي ته باید دکال پیل او پاي معلومه وي، تعلیمي میاشتي مشخصې کړي.
- ښوونکي باید څلورنیم میاشتنۍ ازموینې، کلنۍ ازموینې، ددوبي، ژمي، دملي او مذهبي ورځو رخصتي په پام کې ونیسي.
- ښوونکي باید دخپلو درسي ساعتونو شمیر دتعلیمي کال په هره میاشت کې مشخص کړي.
- کیداي شي دځینو عمومي، ملي، مذهبي او دښوونکي ذاتي ضرورت درخصتیو په وجه دتعلیمي کال ددرسي ساعتونو شمیر زیات یا کم شي.
- ښوونکي دکتاب ټول مخونه په درسي ساعتونو ویشي او دهرې میاشتې لپاره دمخونو شمیر په اړوند ستون کې لیکي.
- بیا دهرې میاشتې ددرسي موضوع ګانو په اړوند درسي کومکي مواد او لوازم ولیکي.
- دښې زده کړې لپاره باید دلوستونو په اړوند ځانګړي میتودونه او طریقي په پام کې ونیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ښوونکي کولاي شي درسي کتاب دمخونو، کلمو یا کرښو له مخي وویشي او په ټاکلې اندازه یې په یو درسي ساعت کې تدریس کړي.

**ورځنی درسي پلان:** څرګنده ده چې ښوونکي کلني، میاشتني او اونیز درسي پلانونه جوړ کړي خو یو ساعته درسي پلان ته هم اړتیا لیدل کیږي. دې یو ساعته درسي پلان ته ورځني درسي پلان وایو. دا پلان له ښوونکي سره مرسته کوي چې دزده کوونکو سره دزده کړې په عملیه کې زیاته مرسته وکړي اودزده کړې هدفونه په بریالی توګه ترلاسه کړي.

یو ساعته درسي پلان له یوي منظمې امادګي څخه عبارت دي چې ښوونکي یې دتدریس دمخه ترتیبوي اوپه درسي ساعت کې یې تطبیقوي. په دې پلان کې دښوونکي فعالیتونه او هم دزده کوونکو فعالیتونه په ګوته کیږي او په دي توګه دښوونکي په تدریس کې زیاتې آسانتیاوې رامنځ ته کوي. پخوا دا نظر موجود وو چې ښوونه اوروزنه یوازي درس ورکول وؤ او ښوونځي هغه ځاي بلل کیده چې دادرسونه پکي تدریس کیدل. کله چې ښوونې اوروزنې پرمخ تګ وکړ دغې نظریې ورو ورو تغیر وموند او داسې فکر پیدا شو چې ښوونځي یوازي ددرس ورکولوځاي نه بلکه دفکر کولو، پوهیدلو، پوهولو دځان اونورو په وړاندې دمسئولیت احساسول او داسې نور دزده کړې لپاره زمینه برابروي. دزده کونکو جسمي، روزني، ذهني، ټولنیزو اوداسې نورو بنوته وده ورکوي. دښوونکي له خوا لارښوونه، څارنه، تشویق او تحریک صورت نیسي. ترڅو زده کوونکي په خپله فعالیت سرته ورسوي او په خپل ځان متکي شي او په ځان باور پیدا کړي. نو دهمدې دلایلو پر بناء ښوونکي باید یو ساعته درسي پلان ترتیب او په منظمه توګه یې په ټولګي کې په کارواچوي. مخکي له دې چې د درسي پلان په مختلفو اړخونو بحث وکړو، په کارده چې درسي پلان یو ځل بیا معرفي او بیایې په اهمیت خبرې وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمخه مووويل چې درسي پلان ديوې منظمي ذهني نقشې او تگلارې څخه عبارت دي چې ديو کار دسرته رسولو په اړوند په پام کې نيول شوي وي. په بل عبارت درسي پلان يوه سيستماتيکه طرحه او منظمه لاره ده چې ښوونکي پکې ټول هغه درسي فعاليتونه، چې په يو درسي ساعت کې سرته بايد ورسوي، اټکل کوي او ليکي يې. خو دابايد وويل شي چې درسي پلان دښوونکي يو فردي او مسلکي مهارت دي چې ددې مهارت په درلودلو سره کولاي شي ددرسي پلان څخه دتدريس په عمليه کې ديو مرکزي عنصر په توگه گټه واخلي.

<u>**ددرسي پلان اهميت:**</u> دښوونې اوروزنې پوهان پلان ته ديو ښه لارښوونکي خطاب کوي ځکه چې کارونه ښه تنظيم او هر کار په خپل وخت داړتياوو سره سم او سرته رسوي او دخپلي دندې دبرياليتوب له کبله مخکې ټول دضرورت وړ مواد او شيان برابروي او دهرې ناڅاپې پيښې رامنځ ته کيدلو اټکل کوي، په لږ وخت کې په آسانۍ او برياليتوب سره هدف لاس ته راوړي.

ددندو ويش پکې موجود وي په دې معنا چې کوم کار بايد ښوونکي وکړي او کوم کار بايد زده کوونکو ته ورکړ شي. په درسي پلان کې دکار دڅارنې او ارزيابۍ لپاره هم وخت په پام کې نيول کيږي. ددرسي پلان گټې دادي:

- درسي پلان په يقيني ډول دمختلفو درسونو ترمنځ، همدارنگه دمختلفو داسي فعاليتونو سره دموادو اړيکي ټينگوي ترڅو ښوونکي له موضوع څخه بهر نشي او په موضوع حاکم اوسي.
- درسي پلان ښوونکي ته وخت ورکوي چې دفعاليتونو لپاره مناسب ميتودونه وټاکي.
- درسي پلان دوخت له ضايع کيدو څخه مخنيوي کوي.
- درسي پلان له ښوونکي سره مرسته کوي چې درسي فعاليتونه قدم په قدم تعقيب کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- درسي پلان دهري ورځې کار د هدف خواته نږدې کوي او ښوونکي په تدريس کې دتشويش اوانديښنې څخه ساتي.
- درسي پلان دتدريس په وخت کې ددرس دموضوع محتويات او وخت، په انډول کې ساتي.
- درسي پلان ښوونکي ته وخت ورکوي چې هر فعاليت په خپل ځاي او وخت سره سرته ورسوي.
- درسي پلان ښوونکو ته لارښوونه کوي چې دزده کوونکو سويه او علاقه په پام کې ونيسي.

دپورتنيو توضيحاتو څخه څرګنديږي چې درسي پلان دښوونکي لپاره څومره اهميت لري ځکه بې له دې څخه تدريسي اهدافوته رسيدل ګران وي. ښه به داوي چې ددرسي پلان مرحلې وپيژنو.

ددرسي پلان مرحلې:

**۱. ددرسي پلان هدف:** په هر کار کې دهدف ټاکل ضروري دي. که هدف معلوم نه وي هيڅوک نه پوهيږي چې څه شي، څرنګه،چيرته او دڅه لپاره وکړي. کله چې هدف معلوم وي نو دغه پوښتنو ته ځواب ورکول کيږي. همدارنګه دهدف دلاس ته راوړلو لپاره لارې چارې په کار دي اوهدف ته درسيدلو لپاره لازم دي ټول امکانات په پلان کې ونيول شي. دلوست دهدفونو په اړه بايد دوه ډوله هدفونه په پام کې ونيول شي يوې عمومي هدف او بل يې خصوصي هدف دي چې په لاندې ډول وړاندې کيږي.

**الف: عومي هدف:** څرنګه چې هر مضمون دځانګړي مقصد او هدف لپاره تدريس کيږي نو په ساعتونو او درسي پلان کې عمومي هدف دمضمون په اړوند تعينيږي چې له دغه ځانګي څخه زده کوونکي دځان او ټولنې لپاره په راتلونکي ژوند کې ګټه واخلي مثلاً که دځلورم ټولګي دجغرافيه په مضمون کې ابنا او خاکنا تدريس کيږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ددې درس عمومي هدف دادي چې زده کوونکي دجغرافيه دمضمون په مختلفو موضوعاتو پوه شي اوذهن او ټولنې په ګټه ورڅخه کارواخلي.

**ب: خصوصي هدف:** ښوونکي بايد دلوست موضوع په غور سره ولولي او دموضوع دمتن څخه هدفونه وټاکي ترڅو زده کوونکي دغه مطالب له دې درس څخه زده کړي چې همدا خصوصي هدفونه دي مثلاً که دالف (1) توري درس ورکوي او دالف دتوري له تدريس څخه زموږ خصوصي هدف داوي چې زده کوونکي دالف دتوري نوم، غږ او شکل وپيژني اوويوېلاي شي او هم يې وليکلاي شي نو دتدريس څخه وروسته ګورو چې هدف ترلاسه شوي او که نه؟

که دجغرافيه په مضمون کې هدف ابنا او خاکنا وي نو ددرس خصوصي هدفونه دادي.

- زده کوونکي دابنا او خاکنا درس دکتاب له مخي ولوستلي شي او هغه بيان او تشريح کړي.
- زده کوونکي په نقشه کې ابنا او خاکنا وښودل شي.
- زده کوونکي داوبو او خاورو څخه ابنا او خاکنا جوړه کړاي شي.
- زده کوونکي دابنا او خاکنا نقشه جوړه کړاي شي
- زده کوونکي دابنا او خاکنا مثالونه ورکړاي شي.

1. **درسي کومکي مواد:** کله چې ښوونکي دموضوع هدفونه وټاکي له دې وروسته ښوونکي هڅه کوي درسي مواد په کار واچوي ترڅو هدف په آسانۍ سره لاس ته راشي. کيداي شي هدفونه دوه، درې يا زيات وي نو ښوونکي بايد دهر هدف لپاره ځانګړي مواد برابر کړي. ددرسي موادو دبرابرولو په وخت کې ښوونکي بايد دموادو دبرابرولو امکانات په پام کې ونيسي. که دځينو موادو دبرابرولو امکانات نه وي په دې صورت کې بايد له مودل، تصوير يا کومې بلې وسيلې څخه کار واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

**۲. دتدریس دمیتود ټاکل:** کله چې ښوونکي درسي مواد اووسیلي برابري کړي نو دښوونکي بله مهمه دنده د درسي میتود ټاکل دي. ځکه چې میتود دهدف دلاس ته راوړلو او هم درسي موادو د استعمال په اړوند ټاکل کیږي. باید داسې میتود په کارواچول شي چې دهدفونو په لاس ته راوړلو کې کومک وکړي. ښوونکي پورتني موضوعات باید ددرس څخه دمخه سرته ورسوي او بیا ټولګي ته ولاړ شي.

**۳. دتدریس دتطبیق او فعالیتونو مرحلې:** که څه هم دا مرحله دمخه په مشرح توګه ذکر شویده خو موږ یې بیا هم په لنډه توګه یادونه کوؤ.

**الف: هڅونه:** په دي مرحله کې په زده کوونکو سلام اچول، دټولګي تنظیم، دتیرې ورځې دکورني کار لیدل او اصلاح کول، دتیرې ورځې ددرس پوښتنه کول دي. ددي فعالیتونو هدف دادي چې دزده کوونکو ذهن او فکر وهڅوي، ذهنونه ته یې تمرکز وکړي او دزده کړې لپاره یې چمتو کړي.

همدارنګه که ښوونکي وکولای شي دځینو پوښتنو له لارې په غیر مستقیمه توګه دزده کوونکو په واسطه موضوع ته داخل شي او بیا عنوان پرتخته ولیکي داهم دزده کوونکو په هڅونه او تشویق کې مهم رول لوبوي.

**ب: پرموضوع کار کول:** په دي مرحله کې په متن او موضوع کارکیږي داسې چې په هغې کې دښوونکي او زده کوونکي فعالیتونه جلا او مشخص شوي وي. ددرسي کومکي مواد او ټاکل شوي میتودونو په استفاده تدریس داسې ترسره شي چې زده کوونکي پکې زیاته برخه واخلي.

**ج: مشق او تمرین:** دا مرحله دنوي درس دښه پوهیدلو لپاره ده چې زده_کوونکي پکې دموضوع په اړه مشقونه کار کوي. ګروپي کارونه هم په دي مرحله کې ترسره کیږي.

**د: ارزیابي اوکورني کار:** دا مرحله هم په زده کړه کې یوه مهمه مرحله ده چې باید دښوونکي له خوا سرته ورسول شي. دارزیابۍ پوښتنې باید داسې جوړې شي چې نیغ په نیغه دنوي لوست دځانګړي هدفونو سره اړیکې ولري او ښوونکي وکولای شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې پوښتنو له مخې خپل نوي درکړ شوي درس ارزيابي کړي. دنوي درس له ارزيابۍ څخه وروسته ښوونکي ته نتيجه لاس ته راځي چې زده کوونکي يې په کوم ځاي کې دي، ښه پرمختګ يې کړيدي، زده کړې ښه صورت نيولي دي او که نه؟ که ښه پرمختګ شوي نه وي نو دځان څخه پوښتنه وکړي چې ستونزه چيرته ده چې زده کوونکي ندي پوه شوي، بايد دحل لاره يې ولټوي.

همدارنګه زده کوونکو ته مناسبه کورنۍ دنده ورکړ شي چې ديوې خوا مشق او تمرين وکړي او دبلې خوا دزده کړې درجه لوړه کړي او هم زده کوونکي دکار کولو سره آشنا او وظيفه شناس شي. داوظيفه دزده کوونکو دسويې سره برابره وي ترڅو هغوي وکولاي شي هغه ترسره کړي.

**يادونه:** دالف، ب، ج، او د په مرحلو کې وخت مراعات کول ډير اهميت لري ښوونکي ته په کار دي چې هغه مراعات کړي. که يو درسي ساعت 40 دقيقي وي نو ددغو څلورو مرحلو وخت به داسي وي.

**الف:** دهڅونې لپاره وخت: 3 نه تر 5 دقيقو پوري.

**ب:** په موضوع کار کولو لپاره وخت: 15 څخه تر 20 دقيقو پوري.

**ج:** دمشق او تمرين لپاره وخت: 10 څخه تر15 دقيقو لوري.

**د:** دارزيابي او کورني کار لپاره وخت 2 نه تر 4 دقيقو پورې.

بايدپه ګوته کړو چې دوخت دا اټکل په څلور واړو مرحلو کې يو دبل سره تړلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

**ددرسي پلان نمونې:** اوس غواړو په ځينو مضمونونوکې دورځني (ساعتوار) درسي پلان نمونې وړاندې کړو لومړي داجتماعياتو مضمون لپاره يو درسي پلان او بيا درياضي لپاره يو درسي پلان وړاندې کوو.

1. مضمون: جغرافيه — ساعت: دريم
ټولګي: 4 — دزده کوونکو شمير: 35 نفره
موضوع: آبنااوخاکنا — وخت: 40 دقيقې.

**هدفونه:**

**عمومي هدف:** دجغرافيي دمضمون هغه موضوعات چې دڅلورم ټولګي لپاره په پام کې نيول شويدي په ښه توګه زده کړي ترڅو دخپل ځان او ټولنې په اړوند دڅوند په بيلا بيلو برخو کې ورڅخه ګټه واخلي.

**خصوصي هدف:** زده کوونکي به ددې لوست په پاي کې

1. آبنا وپيژني
2. خاکنا وپيژني
3. دآبنا اوخاکنا مفهوم دزده کړې څخه وروسته مثالونه وکړاي شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

| ګڼه | قدمونه او وخت يې | دښوونکي فعاليتونه | دزده کوونکو فعاليتونه | درسي ميتود | درسي مواد |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | هڅونه وخت: 5 دقيقي | په سلام سره ټولګي ته داخليدل، دټولګي تنظيم، دغيرحاضرانو زده کوونکو پوښتنه، دتيري ورځې د کورنې کار ليدل او اصلاح کول، دتير درس ارزيابي، دنوي درس سره دهغي ارتباط او دزده کوونکو له لارې دنوي درس دعنوان پيداکول. | زده کوونکي خپل کورني کارښوونکي ته داصلاح لپاره وړاندي کوي، دتير درس په هکله د ښوونکي پوښتنو ته ځواب ورکوي. همدارنګه د ښوونکي په مرسته دنوي درس عنوان پيدا کول. | سوال او ځواب، مباحثه | تخته، تباشير کتابچه، قلم |

(c) ketabton.com: The Digital Library

| ګڼه | قدمونه او وخت يې | دښوونکي فعاليتونه | دزده کوونکو فعاليتونه | درسي ميتود | درسي مواد |
|---|---|---|---|---|---|
| 2 | په متن باندې کارکول. وخت:22 دقيقي | – ښوونکي له زده کوونکو څخه پوښتنه کوي چې زموږ دننې درس عنوان څه شي دي.<br>– ښوونکي نوي عنوان پرتخته ليکي.<br>– ښوونکي وظيفه ورکوي چې ددې عنوان لږه لږه برخه په زده کوونکو ولولي.<br>– ښوونکي چارت ځوړندوي او دشکلونو په هکله پوښتنې کوي.<br>– ښوونکي وايي چې دا څه شي دي؟<br>– ښوونکي وايي چې دا څه شي دي؟<br>– ښوونکي وايي چې دې نړۍ اوبو دوه وچې بيلي کړي | – زده کوونکي ځواب وايي چې زموږ دننې درس عنوان آبنا او خاکنا ده .<br>– زده کوونکي هغه ګوري<br>– زده کوونکي په خپله خوښه دعنوان لږه لږه برخه لولي.<br>– زده کوونکي تصويرونه ګوري او پوښتنو ته ځواب وايي.<br>– زده کوونکي وايي چې دا اوبه دي.<br>– زده کوونکي وايي چې دا وچه ځمکه ده.<br>– زده کوونکي وايي چې دا ابنا ده. | سوال او ځواب کتاب لوستل نمايشي سوال او ځواب عملي کار | تخته، تباشير کتاب، چارت او نقشه |

(c) ketabton.com: The Digital Library

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | څه ورته وايي.<br>– ښوونکي وايي چې نړۍ وچه دوه اوبه سره بيلي کړي څه ورته وايي.<br>– ښوونکي اوس نقشه ځوړندوي او زده کوونکو ته يې په نقشه کې ورښيئ.<br>– ښوونکي درس خلاصه کوي. | – زده کوونکي وايي چې دا خاکنا ده .<br>– زده کوونکي دښوونکي توضيحاتوته غوږ نيسي او نقشي ته ګوري.<br>– زده کوونکي غوږ نيسي او ځان پوهوي. | | |
| 3 | مشق او تمرين وخت: 10 دقيقي | – ښوونکي زده کوونکي له ټولګي څخه بهر بيايي او زده کوونکي په څو ګروپونو ويشي. هر ګروپ ته وايي چې آبنا او خاکنا دځمکي پرمخ جوړې کړئ. | – زده کوونکي په ګروپي ډول هر يو ماکنا او آبنا جوړوي. | ګروپي کار | کتاب نقشه اوبه او خاوري |
| 4 | ارزيابي او کورني کار وخت: 3 | –ښوونکي پوښتنه کوي چې آبنا تعريف کړي | – زده کوونکي آبنا تعريفوي.<br>– زده کوونکي | سوال او ځواب | کتابچه |

(c) ketabton.com: The Digital Library

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | دقيقي | – ښوونکي پوښتنه کوي چې خاکنا تعريف کړي<br>–ښوونکي پوښتنه کوي چې څوک به ابنا او خاکنا په نقشه کې وښئ.<br>–ښوونکي پوښتنه کوي چې دآبنا او خاکنا مثالونه ورکړي. | خاکنا تعريفوي.<br>– يو زده کوونکي آبنا او خاکنا تپه نقشه کې ښئ.<br>–مختلف زده کوونکي مختلف مثالونه ورکوي. | | |

2. مضمون: رياضي — ساعت: پنځم

ټولگي: 4 — دزده کوونکو شمير: 34

موضوع: دهم مخرج کسرونو تفريق — وخت: 45 دقيقي

**عمومي هدف:** درياضي دمضمون په هغو موضوعاتو چې دځلورم ټولگي لپاره په پام کې نيول شويدي په ښه توگه پوهيدل، ترڅوو کولاي شي دځپل ځان، کورنۍ او ټولنې په اړوند دژوند په بيلا بيلوبرخو کې ورڅخه کار واخلي.

**خصوصي هدف:** زده کوونکي بايد ددې لوست په پاې کې:

1. دهم مخرج کسرونو دتفريق په عمليه پوه شي.
2. په ورځني ژوند کې ورڅخه کار واخستلاي شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

3. زده کوونکي وکولاي شي دهم مخرج کسرونو دتفریق په مفهوم په مقرون، نیمه مقرون او مجرد ډول پوه شي.
4. هغوي وکولاي شي هم مخرجه کسرونه دحسابي عملیي په واسطه تفریق کړاي شي.

| ګڼه | قدمونه اووخت | دښوونکي فعالیتونه | دزده کوونکو فعالیتونه | درسي میتود | درسي مواد |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | هڅونه وخت: 5-7 دقیقي | په سلام سره ټولګي ته ننوتل، دټولګي نظم برابرول، دحاضرۍ سره دزده کوونکودشمیر مقایسه، دتیرې ورځې ددرس ارزیابي، دکورني کارلیدل او اصلاح، دنوي درس سره دتیر درس ارتباط او همدارنګه دکسرونو تفریق ته دپوښتنو له لارې راتلل. دشمیر دعددونو دځلور ګونو عملیو په شان په کسري عددونو کې دځلور ګونو عملیو پلي کول. | دښوونکي سره دروغبړ ځخه وروسته داصلاح لپاره دکورني کار وړاندې کول، دښوونکي پوښتنو ته دتیر درس په هکله ځوابونه ورکول، دښوونکي دپوښتنو په رڼا کې دنوي درس دعنوان پیدا کول. | سوال او ځواب بحث کول | تخته، تباشیر کتابچه قلم |

(c) ketabton.com: The Digital Library

| ګڼه | قدمونه اووخت | دښوونکي فعالیتونه | دزده کوونکو فعالیتونه | درسي میتود | درسي مواد |
|---|---|---|---|---|---|
| 2 | په اصل موضوع کار کول وخت: 25–20 | – دنوي عنوان یعني دهم مخرجه کسرونو تفریق پرتخته لیکل.<br>– که دوه عددونه جمع شي نو ددې عددونو هر یو په څه نوم یادوي.<br>– دجمع دیو جز دپیدا کولو لپاره د کومې عملیې څخه کار اخستل کیږي.<br>– دا عملیه څنګه سرته رسیږي.<br>– کولاي شو چې داعدادو په شان دا عملیه په کسرونو کې ترسره کړو؟ | – زده کوونکي عنوان ته ګوري.<br>– زده کوونکي وایي چې دجمع داجزاو په نامه یادوي.<br>– دتفریق دعملې څخه کار اخلي.<br>– که دحاصل جمع څخه یو جز تفریق کړو دوهم جز ورکوي.<br>– هو ځکه چې کسرونه هم اعداد وي. | سوال او ځواب نمایشي میتود عملي کار لیکل او لوستل | قلم، کتاب تخته، تباشیر د کاغذ تریسه چارت |

(c) ketabton.com: The Digital Library

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | – ښوونکي یو کاغذ را اخلي او زده کوونکو په واسطه هغه په شپږ برخو ویشي. | – نور زده کوونکي دخپل ملګري دا عملیه ګوري. | | |
| | | – څنګه کولای شو چې دا شپږ برخې دکسر په شکل ولیکو. | – زده کوونکي وایي چې $\frac{6}{6}$ . | | |
| | | – ښوونکي ددې شپږو برخو څخه دوه برخې یو زده کوونکي ته ورکوي او دا پوښتنه کوي چې دا به په کسر څنګه ولیکو. | – زده کوونکي وایي چې $\frac{2}{6}$ . | | |
| | | – ښوونکي پوښتنه کوي چې زما سره څو برخې پاتې شوې. | – زده کوونکي وایي چې 4 برخې. | | |
| | | – دا څلور برخې په کسر څنګه لیکلای شو. | – زده کوونکي وایي چې $\frac{4}{6}$ . | | |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | – ښوونکي پوښتنه کوي چې $\frac{6}{6}$ برخو څخه $\frac{2}{6}$ برخې کمې شي نو څو برخې به پاتې به شي.<br>– دا عملیه څنګه لیکلای شو.<br>– ښوونکي دا عملیه په لنډه توګه بیا تکراروي. | – زده کوونکي وایي چې که د $\frac{6}{6}$ برخو څخه $\frac{2}{6}$ برخې کمې شي پاتې $\frac{4}{6}$ کیږي.<br>– یو زده کوونکي تختې ته راځي او لیکي $\frac{6}{6}-\frac{2}{6}=\frac{4}{6}$.<br>– زده کوونکي غوږ نیسي او ځان پوهوي | | |

| ګنه | قدمونه اووخت | دښوونکي فعالیتونه | دزده کوونکو فعالیتونه | درسي میتود | درسي مواد |
|---|---|---|---|---|---|
| 3 | مشق او تمرین وخت: 15–10 دقیقې | – ښوونکي زده کوونکي په 5 ګروپونو ویشي. هر ګروپ ته مختلف شیان ورکوي چې هر | – زده کوونکي دښوونکي دهدایت مطابق دمقرون څخه نیمه مقرون ته او بیا مجرد حالت | ګروپي کار | مختلف ارزان شیان، قلم، کاغذ او نور |



(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | ګروپ به هغه شي په څو مختلفو برخو ويشي او له هغي څخه به څو مختلفي (نظر ګروپ ته) برخې اخلي او بيا ور څخه پوښتنه کوي چې څو برخې پاتي شوې. دغه په کسرونو باندي ليکي. | ته راځي او دتفريق عمليه اجرا کوي. | | |
| 4 | ارزيابي او کروني کار | – په څو زده کوونکو باندې په توره تخته دڅو هم مخرجه کسرونو مثالونه حلوي. – دوه دهم مخرجه کسرونو سوالونه دکورني کار په توګه ورکوي. | – زده کوونکي په نوبت راځي او يو يو سوال حل کوي. – زده کوونکي سوالونه په کتابچو کې اخلي اوبيايې په کور کې حل کوي | ليکل او مباحثه | توره تخته تباشير، کتابچه |

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددي لپاره جې په ساعتوار درسي پلان کې په ښوونکي متمرکزتدريس او په زده کوونکي متمرکز تدريس په توپيرونو پوه شودهمدي ډول درسي پلانونو څخه يوه يوه نمونه وړاندې کوؤ.

## ددرسي پلان په ښوونکي متمرکز تدريس:

مضمون: دينيات — ساعت: پنځم

ټولګي: ځلورم — ښوونکي: عزيزالله

موضوع: اودس — دزده کوونکو شمير: 40

**هدف:**

**عمومي هدف:** ددې لپاره چې زده کوونکي په اسلامي عقيده، عاداتو، شرعي احکامو باندې پوه شي د الله (ج) رضا حاصله کړي او په عملي ژوند کې ورڅخه کار واخلي.

**خصوصي هدف:**

1. زده کوونکي دلوست په پاي کې دموضوع په هکله متن ولوستلي شي.
2. د اوداسه په مفهوم پوه شي او په سمه او شرعي توګه اودس وکولاي شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

| ګڼه | قدمونه او وخت | دښوونکي فعالیتونه | دزده کوونکو فعالیتونه | درسي میتودونه | درسي مواد |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | هڅونه وخت: 5-3 دقیقي | په سلام سره صنف ته داخلیدل، روغبړ کول، حاضري اخستل، او دنوي لوست پیل. | دښوونکي سره دروغبړ څخه وروسته دحاضري نمونوته غوږ نیول اوښوونکي ته ځواب ورکول. | لکچر، لوستل غوږ نیول. | کتاب، توره تخته، تخته پاک، تباشیر. |
| 2 | په اصل موضوع کار کول. وخت:35-30 دقیقي | – ښوونکي دوه – درې ځلې لوست لولي.<br>– ښوونکي د اوداسه په هکله معلومات ورکوي.<br>– ښوونکي زده کوونکو ته وایي چې یو یو تن درس ولولي.<br>– ښوونکي کورنۍ وظیفه ورکوي. | – زده کوونکي ښوونکي ته غوږ نیسي او کتاب ته ګوري.<br>– زده کوونکي دښووکي معلومات ورکولو ته غوږ نیسي.<br>– زده کوونکي په نوبت سره د لوست موضوع لولي.<br>– زده کوونکي کورنۍ وظیفه | لکچر، لوستل غوږ نیول. | کتاب، توره تخته، تخته پاک، تباشیر. |

(c) ketabton.com: The Digital Library

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | | یاداشت کوي. | | |
| 3 | مشق او تمرین | دا مرحله د دوهمي مرحلي برخه ګرځي | | | |
| 4 | ارزیابي او کروني کار وخت: 5– 2 دقیقي | – بریالي: ته لوست ولوله.<br>– زمري: ته يې ولوله.<br>– احمد: اودس څه ته وايي.<br>– عبدالله: ته ووایه چې اودس څه شي دي. | – بریالي درس تر پایه لولي.<br>– زمري هم دبریالي عمل اجرا کوي.<br>– اودس دلاس اومخ مینځل دي.<br>– عبدالله هم داحمد خبره تائیدوي. | سوال او ځواب | کتاب، قلم، کتابچه |

## درسي پلان په زده کوونکو متمرکز تدریس:

مضمون: دینیات — ساعت : دریم

ټولګي: 4 — ښوونکي: محمد عمر

موضوع: اودس — دزده کوونکو شمیر: 45

## هدف:

(c) ketabton.com: The Digital Library

**عمومي هدف:** داسلامي ټولنې اولاد داسې وروزل شي چې په شرعي حکمونو، اسلامي عقیدې او عادتو پوه شي او دالله(ج) درضا لپاره ورڅخه په عمل کې ګټه واخلي.

**خصوصي هدف:**

1. دکتاب متن ولوستلي شي.
2. دموضوع په متن پوه شي.
3. په عملي توګه اودس وکولای شي.

| ګڼه | قدمونه او وخت | دښوونکي فعالیتونه | دزده کوونکو فعالیتونه | درسي میتود | درسي میتود |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | هڅونه وخت:7-5 دقیقې | – په سلام سره ټولګي ته داخلیدل.<br>– دزده کوونکو سره روغبړ کول، او دهغوي داحوال پوښتنه.<br>– دکورنۍ وظیفې لیدل او اصلاح.<br>– دتیر درس | – دښوونکي سره دروغبړ اوداحوال پوښتني څخه وروسته<br>– دکورني کار وړاندي کول<br>– دښوونکي پوښتنو ته ځواب ورکول<br>– دښوونکي دپوښتنو په رڼا | بحث، سوال او ځواب | کتاب، تخته پاک تباشیر. |

(c) ketabton.com: The Digital Library

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | ارزيابي اونوي درس سره دهغې ارتباط. | کې دنوي او زاړه درس ارتباط پيدا کول او دنوي درس عنوان اخستل | | |
| 2 | په متن کار کول وخت:20–15 دقيقې | – دنوي درس په هکله لاربښوونه، په ډيرو زده کوونکو لړ لړ متن لوستل<br>– دزده کوونکو څخه دمشکلو الفاظو پوښتل<br>– دزده کوونکو په واسطه دمشکلو الفاظو وضاحت<br>– د اوداسه مفهوم پوښتل | – زده کوونکي غوږ نيسي او لږ لږ متن لولي.<br>– زده کوونکي مشکل الفاظ اظهاروي<br>– زده کوونکي توجه کوي او خپل ملګري خبروته غوږ نيسي<br>– زده کوونکي ځواب وايي | سوال او ځواب بحث، توضيح لوستل او عملي کار. | کتاب، تخته، تخته پاک، تباشير، کوزه، اوبه. |

| ګڼه | هدمونه او وخت | دښوونکي فعاليتونه | دزده کوونکي فعاليتونه | درسي ميتود | درسي مواد |
|---|---|---|---|---|---|
| | | – زده کوونکي | – زده کوونکي | | |

(c) ketabton.com: The Digital Library

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | د اوداسه ځاي ته بیول او ښوونکي عملاً اودس ورښئ.<br>– دښوونکي په واسطه دلوست لنډیز | عملاً اودس کول ګوري او بیا په خپله اودس کوي<br>– زده کوونکي لنډیز ته زیاته توجه کوي. | | |
| 3 | مشق او تمرین وخت: 5–2 دقیقې | – ښوونکي زده کوونکي په ګروپونو ویشي<br>– هغه زده کوونکي چې په هر ګروپ کې دي او اودس کول یې زده کړي وي توظیفوي چې دګروپ نورو غړو په مخ کې اودس وکړي. | – ګروپونه بیل بیل ځانونوته اوبه تیار وي<br>– دخپل ملګري اودس کولو ته توجه کوي اوبیا یې هر یو په خپله اودس کوي | عملي کار | اوبه، لوټه او داوداسه ځاي. |
| 4 | ارزیابي اوکورني | – څوک به متن ولولي | – ټول شاګردان دلوستلو امادګي | سوال او | قلم، کتابچه |

(c) ketabton.com: The Digital Library

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | کار وخت: 5-2 دقيقي | – احمده ولوله<br>– څوک وايي چې اودس څه ته وايي<br>– څوک وايي چې اودس څه شي دي<br>– بې اودسه لمونځ کيږي<br>– څوک کولای شي<br><br>– په کورني کار کې ورته وايي چې په خپلو کورو کې وګوري چې مشران موځنګه ادس کوي او وپوښتي چې اودس دڅه | ښۍ<br>– احمد متن لولي<br>– شاګردان ځواب ته امادګي ښکاره کوي<br>– زده کوونکي ځواب ويلوته لاسونه جګوي<br>– زده کوونکي ځواب ته تياري ښکاره کوي<br><br>– ټول هلکان اماده دي.<br>– زده کوونکي کورني کار ياد داشت کوي | ځواب | |

(c) ketabton.com: The Digital Library

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | لپاره کوي | | | | |

دپورتنیو درسي پلانونو له مخې ویلاي شو چې په ښوونکي متمرکزتدریس او په زده کوونکي متمرکز تدریس څه توپیر لري دیو ښیګڼې او موثریت دبل په پرتله مقایسه کولاي شي.

یادونه: نن ورځ په دي باندې زیات تاکید کیږي چې زده کوونکو ته دتدریس په فعالیتونو کې زیاته ونډه ورکړ شي. هرڅومره چې زده کوونکي زیات فعال دي هغومره ښه زده کړه ترسره کیږي.

کله چې په درس کې زده کوونکي زیاته ونډه واخلي نودې تدریس ته په زده کوونکو متمرکزتدریس یا زده کوونکي دفعالیت دمرکز په نوم یادوي ځکه چې زده کوونکي زیات فعالیتونه سرته رسوي اوښوونکي لارښوني اوکنترول کوي.خو دا ددې معني نلري چې ښوونکي کوم فعالیت نه کوي او یا لږ فعالیتونه سرته رسوي. که لږ څه په ژوره توګه پام وکړو په دي ډول تدریس کې دښوونکو فعالیتونه او دندې نورې هم زیاتیږي ځکه چې که ښوونکي زیات فعالیت ونکړي زده کوونکي په کار نشي اچولي اودفعالیتونو تنظیم هم نشي کولاي. په دي توګه ویلاي شو چې دښوونکو فعالیتونه دهغه ډول تدریس په پرتله چې ښوونکي پکې دفعالیت کوي خوښوونکي دزده کوونکو دفعالیتونو او کارونو لارښوونه کوي اوکومک ورسره کوي ترڅو زده کوونکي زیات کار او فعالیت وکړي او دزده کړې عملیه په ښه اوبریالي توګه پرمخ ولاړه شي.

دنیکه مرغه زموږ دتدریس اصلي بنسټ همدا اوس په زده کوونکو باندي متمرکز تدریس دي چې زیات ښوونکي یې په دې میتودکې دتدریس لپاره روزلي دي.

(پاي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

# مأخذونه

1. دتدريس اصول، پوهنوال محمد نادر شاه نيکيار، کابل پوهنتون، 1368هـ ش.

2. رهنماي تربيه معلم، هئيت تربيوي تعليم اوتربيه، I.R.C، 1990م.

3. پلان ګذاري تدريس و پروګرام تدريس اموزي، محمد عالم سالمي، ادلد، همبستګي بلجيم، 1999م.

4. دښوونکو لارښود، دملګرو ملتونو تعليمي، علمي اوکلتوري موسسه، يونسکو، 2001م.

5. اصول تدريس، الحاج سعدالله صاحبزاده، اداره همبستګي بلجيم، 1999م.

6. اصول تدريس، حاجي شير محمد، I.R.C، 1993م.

7. دتدريس ميتودونه او په پرمختلفو ټولګيو کي تدريس، دملګرو ملتو تعليمي او کلتوري موسسه، يونسکو، 2000م.

*8.* Inductive method on teaching since, Unesco. Regional workshop on methodologies of teaching science in primary level. 1992

*9.* Education an introduction to educational philosophy and history Mrs. Tanvir Khalid 1990

*10.* Management of autism spectrum disorders and associated disabilities in schools. Dr S Rama, 2007

*11.* Reaserach Methods in psychology. John. Y shaughnessy New York. 2003

**Get more e-books from www.ketabton.com**
**Ketabton.com: The Digital Library**